

**OLAY YERİ REKONSTRÜKSİYONUNDA KULLANILAN MEKÂNSAL
ANALİZ YÖNTEMLERİNİN İRDELENMESİ**

Esen SEYMEN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2019

Esen SEYMEN tarafından hazırlanan “OLAY YERİ REKONSTRÜKSİYONUNDA KULLANILAN MEKÂNSAL ANALİZ YÖNTEMLERİNİN İRDELENMESİ ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Mimarlık Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Figen BEYHAN

Mimarlık Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Başkan: Prof. Dr. Ayşen ÖZTÜRK

Mimarlık Ana Bilim Dalı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Üye: Prof. Dr. A. Samet ARSLAN

İnşaat Mühendisliği Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Tez Savunma Tarihi: 25/06/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Sena YAŞYERLİ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Esen SEYMEN

25/06/2019

OLAY YERİ REKONSTRÜKSİYONUNDA KULLANILAN MEKANSAL ANALİZ YÖNTEMLERİNİN İRDELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Esen SEYMEN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran 2019

ÖZET

Toplumda meydana gelen olgu ve olaylar neticesinde toplum mekânı şekillendirmekte mekân ise toplumun bu deneyimlerinden etkilenmektedir. Bir başka deyişle, mekân tüm deneyimleri etkileyerek ya da deneyimlerden etkilenerek yaşama tanıklık etmektedir. Mekân ve mimari tasarımın tanıklığından faydalanma işi boşlukta meydana gelen her “an” ı analiz etmeyi esas almaktadır. Tüm deneyimler gibi suçun da mekân-zaman-olay-insan etkileşiminden oluşan bir “an” olması sebebiyle hukuki süreçlerde mekânın tanıklığından faydalanmanın ve mekânsal analiz yöntemlerinin kullanımının önemi anlaşılmaktadır. Tez çalışması, mekân ve nesnelerin suç eylemine ilişkin bilimsel ve nesnel tanıklığından faydalanarak, insanlık için daha adil, güvenli ve yaşanabilir bir gelecek oluşturulabilir mi sorusuna cevap aramak amacıyla yapılmıştır. Ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılmış, adli bilim ve hukuk alanındaki uzmanlarla doğrudan iletişime geçilmiş ve örnek adli vakalar üzerinden inceleme, değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu bağlamda, suça mekânsal yaklaşım ve adli bir disiplin olarak mimarlığın sorgulayıcı ve pragmatik bir tavır ortaya koyduğu, estetik düşünce ile bilimsel bilgiyi birleştirerek huzur ve adalet ortamını sağlamaya katkıda bulunduğu ve bu yeni çalışma alanının ülkemize de kazandırılmasının gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bilim Kodu : 80112
Anahtar Kelimeler : Mekân, suç mahali analizi, tanıklık, olay yeri
Sayfa Adedi : 83
Danışman : Prof. Dr. Figen BEYHAN

INVESTIGATION OF SPATIAL ANALYSIS METHODS USED IN THE
RECONSTRUCTION OF CRIME SCENE

(M. Sc. Thesis)

Esen SEYMEN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

June 2019

ABSTRACT

As a result of the events and events occurring in the society, the society is shaping the space and the space is affected by these experiences of the society. In other words, the place witnesses life by influencing all experiences or being influenced by experience. The utilization of the testimony of space and architectural design is based on analyzing every “moment” that occurs in the space. As all experiences, also the crime is a "moment" of space-time-event-human interaction it is understood the importance of benefiting from the testimony of space and the use of spatial analysis methods in legal processes. The thesis study was carried out in order to find answers to the question whether a fair, safe and livable future can be created for humanity by benefiting from the scientific and objective testimony of space and objects relating to crime. National and international literature review was conducted and direct contacts were made with experts in the field of forensic science and law. In this context, it has been concluded that the architecture has a questioning and pragmatic attitude as a spatial approach and a forensic discipline, where aesthetic thinking and scientific knowledge contribute to providing an environment of peace and justice and contributes to the provision of justice and this new field of study must also be provided to our country.

Science Code : 80112
Key Words : Space, crime scene analysis, testimony, crime scene
Page Number : 83
Supervisor : Prof. Dr. Figen BEYHAN

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, tez sürecinde hayatımda yaşadığım ve beni zorlayan tüm değişiklere rağmen yardım ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Figen BEYHAN' a, büyük bir nezaket ve yardımseverlikle bilgi ve kaynaklarını paylaşan tüm hukuk çalışanlarına, her ihtiyacım olduğunda yardımına koşan ve her soruma sabırla cevap veren sevgili arkadaşlarım, E. Seda YORULMAZ, Resul SARAÇ ve Gülçe SÖZEN' e, varlıklarıyla güç bulduğum, sürekli tez ne oldu diye sorarak beni motive eden, gerektiğinde akademik açıdan çalışmalarımı inceleyen canım annem Aytül AKDAĞ ve canım babam Kemal AKDAĞ' a, her zaman yanımda ve en büyük destekçim olan sevgili eşim Can SEYMEN' e ve eve yorgun geldiğimde coşku ve sevgiyle beni karşılayıp günümü güzelleştiren köpeğim ODİN' e sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	x
RESİMLERİN LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
2. MEKÂN VE SUÇ KAVRAMLARI	7
2.1. Mekân Kavramı.....	7
2.2. Suç Kavramı	11
2.2.1. Suça sosyolojik yaklaşım	12
2.2.2. Suça adli yaklaşım	15
2.2.3. Suça mekânsal yaklaşım.....	16
2.3. Suçla Mücadelede Mekânsal Yöntemler	32
3. OLAY YERİNİN MEKÂNSAL ANALİZ YÖNTEMLERİYLE REKONSTRÜKSİYONU (YENİDEN CANLANDIRILMASI).....	35
3.1. Olay Yeri Rekonstrüksiyonu	37
3.2. Olay Yeri İncelemesinde Kullanılan Mekânsal Analiz Yöntemleri.....	42
4. MİMARİ MEKÂNIN SUÇA ŞAHİTLİĞİYLE OLAY YERİ İNCELEMELERİ.....	49
4.1. Örnek Vaka 1	51
4.2. Örnek Vaka 2.....	55

	Sayfa
4.3. Örnek Vaka 3.....	58
5. BULGULAR	63
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	73
KAYNAKLAR	77
ÖZGEÇMİŞ	83

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Suçu etkileyen faktörler ve araştırmacı yaklaşımları	18
Çizelge 2.2. Mekânsal teoriler ve ilişkili kavramlar	21
Çizelge 5.1. İncelenen adli vakalarda kullanılan yöntemlerin irdelenmesi	67

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Tez akış şeması.....	7
Şekil 2.1. Suç sebeplendirme ve önleme yaklaşımları.....	12
Şekil 2.2. Sampson ve Groves'un (1989) yapısal sorunlarla suç oranları arasındaki ilişkiyi açıklayan sosyal düzensizlik yaklaşımı	13
Şekil 2.3. Eş merkezli bölgeler şeması	22
Şekil 2.4. Suçun yapısı.....	23
Şekil 2.5. Suçun üçgeni.....	24
Şekil 2.6. Suçlunun hareket alanı.....	26
Şekil 2.7. Bölgesellik	30
Şekil 2.8. CBS analiz katmanları	34
Şekil 3.1. Olay yeri incelemesinde birinci aşamada yapılması gerekenler.....	39
Şekil 3.2. Olay yeri incelemesinde ikinci aşamada yapılması gerekenler	41
Şekil 3.3. Olay yeri incelemesinde üçüncü aşamada yapılması gerekenler.....	41
Şekil 3.4. Suç araştırmada mekânsal yaklaşım stratejileri.....	44
Şekil 3.5. Mekân-zaman-olay-birey = AN.....	46
Şekil 4.1. Olay yeri plan çizimi ve suçun mekânsal akış diyagramı.....	50
Şekil 4.2. Mekânsal ve zamansal sınır değişikliği	52
Şekil 4.3. İnternet kafedeki tanıkların çevrimiçi ve çevrimdışı olma durumları	54
Şekil 4.4. Mekân-zaman matrisi örneği	54
Şekil 4.5. 30.sn'deki ses simülasyonu	55
Şekil 4.6. Ön odadaki koku parçacıklarının (amonyak) akışkan dinamiğinin simülasyonu	55
Şekil 4.7. Olay/mekânın sınırlarının belirlenmesi	56
Şekil 4.8. Patlamaya ilişkin jandarma bilirkişi raporundan	58

Şekil	Sayfa
Şekil 4.9. Emniyet güçlerine göre olay anının planı	60
Şekil 4.10. Savunmaya göre olay anının planı.....	60
Şekil 4.11. Emniyet güçlerine göre olay yerinin patlama öncesi-anı ve sonrası	61
Şekil 4.12. Savunmaya göre olay yerinin patlama öncesi-anı ve sonrası	62
Şekil 5.1. Forensic Architecture’ın olay yeri analizi işleyişi	64
Şekil 5.2. Türkiye’deki Adli Mimarlık uygulamalarının olay yeri analizi işleyişi	66

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 2.1. Bölgesellik unsuruna uygun olmayan bir vaziyet planı	29
Resim 2.2. Bölgesellik unsuruna uygun bir vaziyet plan.....	29
Resim 2.3. Doğal gözetim unsuruna uygun /uygun olmayan bazı önlemleri içeren bir konut girişi	31
Resim 2.4. Doğal gözetim unsuruna uygun /uygun olmayan bazı önlemleri içeren bir konut girişi	31
Resim 2.5. İmgesel olarak suça teşvik eden, Tekirdağ'da uyuşturucu kullanan gençlerin uğrak mekânı haline gelmiş metruk bir bina.....	32
Resim 3.1. 3B lazer tarayıcıyla elde edilen modele bir örnek.....	40
Resim 4.1. Bombalama sonrası ortaya çıkan toz bulutunun grafik ve fotoğraflarla çakıştırılarak incelenmesi.....	51
Resim 4.2. Cinayetin işlendiği internet kafenin üç boyutlu modeli	53
Resim 4.3. Olayın 39.saniyesinin muhtemel mekânsal hali-1/1 maket	53
Resim 4.4. Olay yeri rekonstrüksiyon süreci	57
Resim 4.5. Olay yeri aktörlerinin kamera açılarıyla belirlenmesi	57
Resim 4.6. Büfenin zemininde hasar ya da çukur bulunmamaktadır.....	59
Resim 4.7. Patlama sonrası savrulan nesneler	59

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

m²

Metrekare

sqm

Square meters (İngilizce’ de metrekare)

dk

Dakika

min

Minute (İngilizce’ de dakika)

Kısaltmalar

Açıklamalar

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

CBS

Coğrafi Bilgi Sistemleri

CPTED

Crime Prevention Through Environmental Design

ODTÜ

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

1. GİRİŞ

Toplumun huzurunu sağlamak amacıyla, emniyet güçleri araştırma ve inceleme tekniklerini geliştirirken, gün geçtikçe bilimsel bilgi ve araçlara daha fazla gereksinim duymaktadır. “Bunun yanında bilimin, ceza hukukunda çok önemli ve vazgeçilmez bir yeri bulunmaktadır. Bilimin adalete hizmet için kullanımı ile “Adli Bilimler” ortaya çıkmıştır” (Atasoy, 1998).

Teknolojik ve bilimsel gelişmeler toplumlarda hızlı gelişim ve dönüşümlere neden olarak tüm kavramlarda olduğu gibi suça yaklaşımı da değiştirmiştir. Adli bilimler ve mimarlık birçok alt disiplini ve yardımcı bilim dalını kapsayan multidisipliner alanlar olarak bu gelişmeler bağlamında bilim ile sanat arasındaki ilişkinin kurulmasında önemli katkılar sağlamıştır. Bilim ve sanat, bireyle farklı şekilde iletişime geçmesine karşın her ikisine de nesne olan mekân, mimarlığın hem sanat hem de bilim dalı olmasından dolayı ortak bir temsil hakkı bulmuştur.

Bilim ve sanatın bu uzlaşma ve koordinasyonundan doğan ve mekânın (nesnenin) tanıklığından yararlanılan, mekân üzerinden suça yönlendiren ve suçla mücadele eden suç araştırmaları platformu “Adli Mimarlık” adını almaktadır (Beyhan,2016). Adli Mimarlık kavramının ortaya çıkışı; sanatın ve sanatçının bir yerde işlenen insanlık suçuna yönelik eleştirisini yarattığı nesnelerle sunmasının yanında, bu nesne ve yöntemleri kullanarak suçun aydınlatılmasına yönelik çalışmalarda bulunmasına fırsat yaratması açısından kayda değer bir gelişmedir. Adli Mimarlık bu yolla mimarlığı adaletsizlikleri kınayan entelektüel bir kavram yerine, adaletsizliklere karşı birtakım yöntemler geliştiren, öneri veya çözüm sunan bir bilim/sanat dalı formuna dönüştürmüştür.

2010 yılında aralarında Eyal Weizman’ın da bulunduğu bir grup mimar, sanatçı, gazeteci, avukat ve bilim adamı “Forensic Architecture” adında bir araştırma platformu oluşturmuş, zamanla kullandıkları mekânsal yöntem ve yaklaşımlar adli bilimlere yardımcı bir disiplin olarak yerini almaya başlamıştır. Eyal Weizman, bu yeni yaklaşımla eski moda bir pozitivist bilimin bağlarından kurtulmak ve bir pratiği kucaklamak için yeni kanıt oluşturma pratikleri ihtiyacının altını çizmektedir (Weizman ve diğerleri, 2017: 13). Bir başka deyişle, adli

bilimler, mimarlığı “mekânsal maddeleştirme” yoluyla günümüze dair sorgulayıcı bir şekilde bir araştırma pratiğine dönüştürmektedir (Weizman ve diğerleri, 2017: 9).

Mimarlığın toplumsal değeri bağlamında, Adli Mimarlık daha çok toplumu ilgilendiren kamusal sorun, haksızlık ve suçlara yardımcı olsa da suçla ilişkisi; mimarlığa karşı işlenen suçlar, suça mekân teşkil eden ve suça teşvik edici mimarlık, mimarlığın/mimarın insanlığa karşı işlediği suçlar ve mimarlığın sahip olduğu zamansal/hukuki tanıklık olmak üzere dört temel madde altında incelenebilir (Beyhan, 2016):

Topluluklar arasında yaşanan savaşlar çoğu zaman yalnızca o topluluğu değil, nesneleri, mekânları ve şehirleri yok etmeyi hedeflemektedir. Bu bakımdan mimari öğeler savaşlara, saldırılara, şiddete ve genel anlamda suça hedef olabilmektedir.

Bu bağlamda, mimarlığın adli bir disiplin olarak görülebileceği fikrine dair önemli gelişmelerden biri olarak Bosna Savaşı sonrası yıllarda Mostar Köprüsü’nün yıkımıyla ilgili verilen karar değerlendirilebilir (Çaylı, 2012). Mahkeme, Bosna Savaşı sırasında gerçekleşen ve bir halkın kültürel-mimari mirasını hedef alan bu ve benzeri birçok eylemi ‘insanlığa karşı işlenmiş suçlar’ kapsamında değerlendirilmiştir. 1997 yılında köprünün yeniden inşasına, başka bir deyişle farklı bu önemli kültürel-mimari mirasın ‘yeniden canlandırılma’ sına karar verilmiştir. Köprü çeşitli mimari yöntemler, modellemeler ve fotoğraflar kullanılarak yeniden inşa edilmiş ve 2004 yılında günümüzdeki haline getirilmiştir. Mimarlığa karşı işlenen bir suç olarak değerlendirilmiştir.

Mimarlığın suça teşvik etme durumu genellikle temelde toplumun demografik ve sosyo-ekonomik yapısından kaynaklansa da belirli dönemlerdeki mimari akımlar ve konut yaklaşımları da etkili olmuştur. Özellikle kentleşme ve olumsuz sonuçları olarak ortaya çıkan yoksulluk, işsizlik, hızlı nüfus artışı ve düşük hayat standartları, sosyo-mekânsal düzlemde suça teşvik edici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sosyal karmaşanın yarattığı binalar ve mekânlar suça ev sahipliği yaparken benzer şekilde suça teşvik edici nitelikleriyle bu karmaşaya neden olmaktadır. Mekân sadece yapı ölçeğinde değil duvar, kapı gibi bileşenleri yoluyla da suça teşvik edebilmektedir. Suça mekân teşkil eden ve suça teşvik edici başlıca mimari faktörler metruk binalar ve mimarının sosyo-psikolojik etkisidir.

Sosyolojik yaklaşımların büyük bir kısmında bahsedilen doğal gözetim ve kontrolden uzak, kullanıcı tarafından sahiplenilmeyen, atıl, terk edilmiş ve sahipsiz metruk binalar hem suça teşvik edici hem de suça mekân teşkil eden yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Metruk binalar suç motivasyonu sağlayabilecek fiziksel şartları sağlamaktadır. Bu yapılar özellikle uyuşturucu kaçakçılığı ve kullanımı sigara kaçakçılığı, bu zararlı maddelerin saklanması ve gizlenmesi, fuhuş gibi suçlar için mekân teşkil etmektedir.

Mimarlığın suça ilişkin sosyo-psikolojik etkisi sosyal ve toplu konutlar üzerinden rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Bu etkinin ve sonuçlarının en açık şekilde görüldüğü toplu konut projesi A.B.D.’de 1950’lerin başında uluslararası bir yarışma ile birinci olarak seçilen Pruitt-Igoe toplu konut sitesidir. Uzun koridorları, kimliksiz yarı mahrem mekânlarının denetimsizliği, yüksek yoğunluk gibi mekânsal sorunlar kullanıcılarda suç eğilimi ve suç korkusu gibi davranışsal bozukluklara sebep olmuş Pruitt-Igoe zamanla bir “suç mekânı” na dönüşmüştür.

Mimarinin sosyo-psikolojik etkisinde olduğu gibi, bazı mimari tarz ve akımların da suç psikolojisine olumsuz etkileri tartışılmaktadır. Bu anlamda, brütalizm etkisiyle inşa edilmiş yapıları çevrelerin de bireyde brütal davranışları ve şiddet eğilimini tetiklediği de bir tartışma konusudur. Yapının mimari dili, ağır ve heykelsi duruşu bu durumu ortaya çıkarabilmektedir. Aynı zamanda bu dönemde brütalist yapıları çevrelerde görülen ıssızlık ve sahipsizlik, bireyin bu davranışları ve suça eğilimi açısından elverişli ortamlar oluşturabilmektedir.

Her tercih, kendi özelliklerini ve risklerini beraberinde getirir (Beyhan, 2016). Mimarlık da tercihler, bu tercihlerin sonucu ve oluşturduğu riskleri içeren karmaşık bir süreçtir. Çok farklı disiplinlerle iş birliği gerektirmesinin yanı sıra mimarlık birçok parametrenin formüle edilmesiyle meydana gelmektedir. Konsept, sistemler, boyutlar, program, konstrüksiyon ve malzeme gibi örneklenebilecek bu parametreler arasından yapılan tercihler insanlığı yangın, deprem, hava kirliliği, kaynak tüketimi ve ekolojik dengenin bozulması gibi pek çok riskle karşı karşıya getirmektedir. Bu da mimarlığın/mimarın insanlığa karşı işlediği suçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Yaşam boyunca mekân bütün deneyimlere tanıklık etmekte, bu deneyimlerin bilgisini gerektiğinde kullanılmak üzere belleğine kaydetmektedir. Toplumda meydana gelen değişimler sonucunda edinilen deneyimler de aynı şekilde toplumun yer aldığı mekânı

şekillendirmektedir. Mekân ise içinde barındırdığı unsurlar ile topluma nesne olmaktadır. Bu nedenle “mekân ve toplum arasında çok kuvvetli ilişkiler ağı mevcuttur” (Turgut, 2013). Ancak yakın zamana kadar, mimarlığın bu tanıklık gücünden faydalanılmamış, siyasi ve hukuki platformlarda mekân temsil ögesi olarak yer bulamamıştır. Mimarlığın tanıklığından faydalanılması fiziksel bir bütün olarak nesneyi çözümlemekten çok mekânın belleğinde yer edinmiş tüm deneyim ve olayları “an” lara bölüp analiz etme ve “rekonstrüksiyon” unu gerçekleştirme işidir. Mimarlığın zamansal ve hukuki tanıklığından faydalanılan mekânsal analiz ve rekonstrüksiyon temelli bu yaklaşım aynı zamanda Adli Mimarlık’ ın da çalışma yöntemini ortaya koymaktadır. Mekân ve nesneler, mekânsal analiz ve rekonstrüksiyon yöntemleriyle bireysel tanıklıklara göre daha objektif, tutarlı ve nesnel bir tanıklık görevini yerine getirmektedir.

Bu çalışma temel olarak;

- Mekân ve suç arasındaki tanıklık ilişkisinden adli bir disiplin olarak “adli mimarlık” doğabilir mi?
- Mekânın suç mahali olarak tanıklığından yararlanırken kullanılan mekânsal analiz yöntemleri ve yaklaşımları nelerdir?
- Dünyada ve ülkemizdeki adli mimarlık çalışmalarının yaklaşım, yöntem ve kapsamı bağlamında yararlı ve eksik yönleri nelerdir?

sorularına yanıt aramaktadır.

Sosyo-mekânsal bir kavram olarak suça tanıklık eden, olayla fiziksel ve sosyal etkileşime giren mekânın, olay öncesi-olay anı-olay sonrası canlandırma (rekonstrüksiyon) yöntemleriyle analiz edilmesi, yeni bir yaklaşım ve metodoloji geliştirilmesi, hukuki süreçlerde mimarının tanıklığından faydalanılması ve dünyada yeni bir uzmanlık alanı olarak yer bulan “Adli mimarlık” alanının ülkemizde de temellerinin atılması tezin amacıdır.

Araştırmada, ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılarak adli bilimlerle bağlantılı tüm alt disiplinlerle ilgili çalışma ve kişilerle iletişime geçilmiş hukuki süreçlerde mimari tasarımın yeri ve önemi araştırılmıştır. Adli disiplinlerle doğrudan iletişimle elde edilen adli vakalarda mekânın tanıklığında kullanılacak yöntemler belirlenerek örnek vakalar üzerinden incelenmiştir.

Tez çalışmasının amaçları doğrultusunda konu 6 ana başlıkta incelenmiştir. Giriş bölümünde tezin amacı açıklanmıştır.

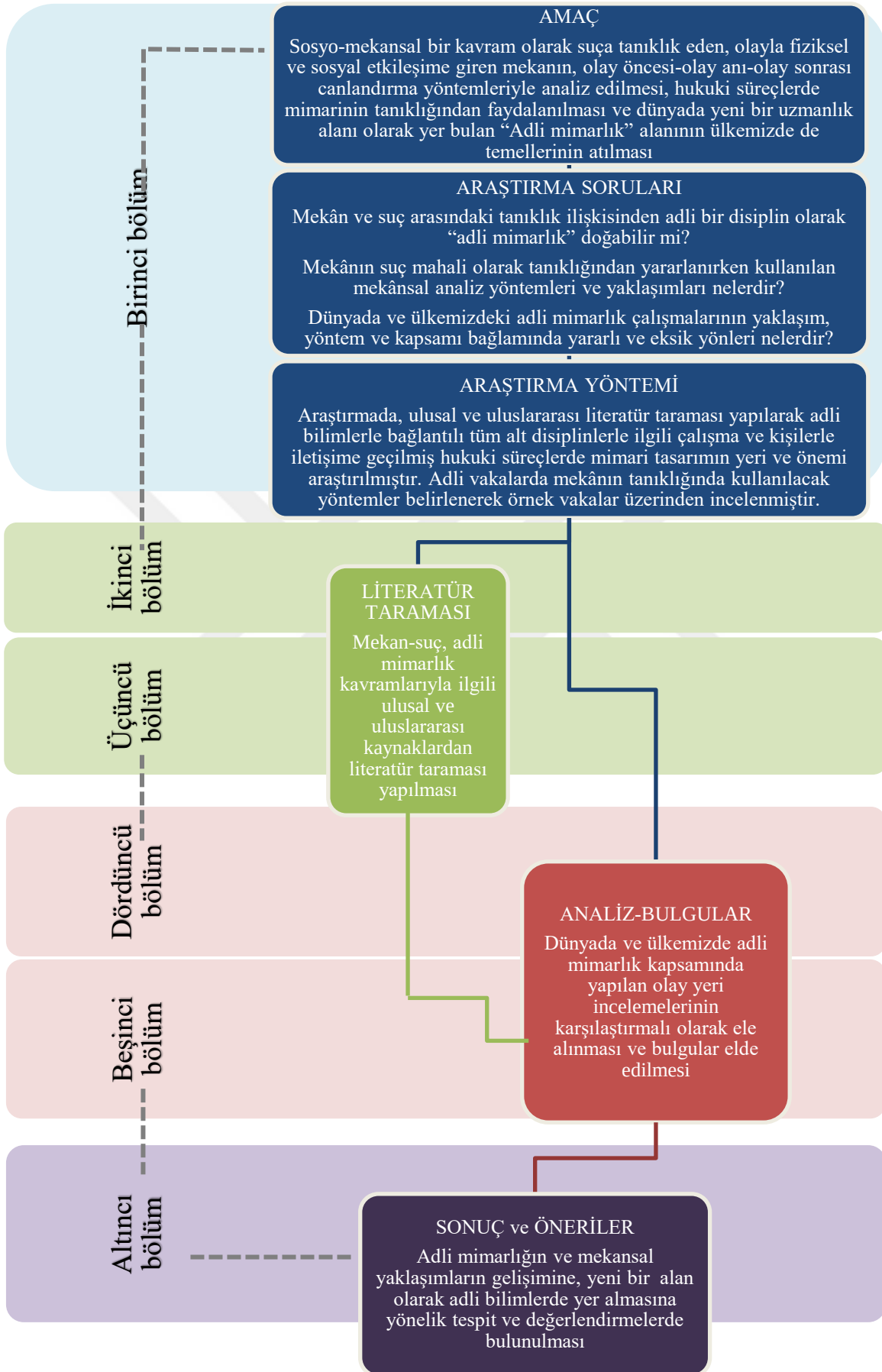
İkinci bölümde, mekân ve suç kavramları, bu kavramların tanımları ve birbirleriyle olan ilişkisi sosyolojik, adli ve mekânsal yaklaşımlar çerçevesinde daha önce yapılan çalışmalar temel alınarak açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, mimari tasarımın suçun önlenmesindeki yeri ve önemi, olay yeri rekonstrüksiyonu, suç olaylarının çözümünde kullanılan/kullanılabilecek mekânsal metodoloji ve analiz yöntemleri anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde, önceki bölümlerde anlatılan yaklaşım ve mekânsal analiz yöntemleri çerçevesinde farklı konu ve olaylar ele alınarak mimari mekânın suça tanıklığıyla olay yeri incelemesi yapılmıştır.

Beşinci bölümde, analiz edilen adli olaylar ve kullanılan yöntemler, mekânsal strateji unsurları ve mekansal analiz aşamaları üzerinden elde edilen karşılaştırmalar yapılmış ve bulgular elde edilmiştir.

Sonuç bölümü olan altıncı bölümde, araştırma ve değerlendirmeler çerçevesinde sosyal yaşamın her anına tanıklık eden mekânın adli düzlemde suç mahali olarak da tanıklığından faydalanmanın hem hukuki süreç hem de adli bilimler açısından faydası değerlendirilmiş, ülkemizde adli mimarlık kavramının geliştirilip adli bilimlere katkı sağlaması yönünde tespit ve önerilerde bulunulmuştur.

Şekil 1.1. Tez akış şeması

2. MEKÂN VE SUÇ KAVRAMLARI

Mekân ve suç kavramları tarihin en eski devirlerinden beri varlığını sürdürmektedir. Suç bireyler arasında bir olay, hareket veya etki sonucu meydana gelmektedir ve insanlığın toplum halinde yaşamasının bir sonucu olarak suçun olduğu yerde mekân da vardır. Mekân ve olay birbiriyle sürekli etkileşim halinde zamanda sürüklenen bir sarmal gibidir. Bu sosyal sarmalda yaşanan uyumsuzluk, çelişki ve çatışmalar kaçınılmaz şekilde suç olayını da içermektedir. Mekân ve suç kavramlarının etki çemberleri yoksulluk, işsizlik, eğitimsizlik, güvenlik, gözetim, kent, dönüşüm, göç gibi birçok mimari ve hukuki düzlemde kesişmektedir.

2.1. Mekân Kavramı

Mekân kavramından bahsedildiğinde akla ilk gelen çeşitli yapı elemanlarıyla sınırlandırılmış bir ‘yer’ dir. Oysa yapılı bir çevrenin mekân olabilmesi için her zaman kapı, duvar gibi strüktürel elemanlara ihtiyaç yoktur. Mekân kavramı, yaşama dair tüm süreç ve detayların yer kavramını nitelemesiyle ortaya çıkmış bir tanımdır. Bireyin yaşadığı “yer” farklılık ve benzerliklerle, yaşam süreci boyunca geçirdiği değişimlerle yapılanmaktadır. Mekân, yaşamın yapıtaşı olarak değerlendirilmektedir. Çünkü mekân, insan eylem ve etkinliklerinin gerçekleştiği yerdir ve her varlık, varlığıyla sosyal ve fiziksel olarak mekânda yer kaplamaktadır. (Bilgin, 1990: 63) Bu bağlamda, insan ve yaşam mekân olgusunun iki temel bileşenidir. Bu iki bileşenin kesişiminde sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik, hukuki tüm “olay” lar gerçekleşir ve mekân bu olayların sahnesidir.

İnsana dair tüm yaşanmışlıklar mekâna katılır, mekânı dönüştürür, değiştirir ve mekânda izler bırakır. Kimi zaman da insan mekânsal faktörlerden etkilenir. Bu yaşam sürecinin tüm izleri ve ürettikleri mekânda birikir ve mekânı şekillendirir. Mekânın oda, konut, semt, ülke, bölge veya tüm dünya gibi farklı mekânsal boyut ve ölçekleri mevcuttur. Mekânsal boyutu ve ölçeği ne olursa olsun mekân olgusu birey-insan-olay bileşenlerinin ürettikleriyle şekillenir, anamlanır (Hacısalıhoğlu, 2006).

Tüm bu özellikleriyle mekân toplumun kimliğini, kültürünü oluşturur ve yansıtır; aynı zamanda toplumsal yapıdan etkilenerek şekillenir. Henri Lefebvre’ye göre mekân, toplumsal

bir üründür. Her toplum kendi mekânını üretir. Böylece, mekânın üretim sürecinde yaratılan yeni mekânlar aynı zamanda yeni toplumsal ilişkiler oluşturmaktadır. Mekân, nesneleri ve nesnelerin ilişkilerini içermektedir. [Lefebvre (1991[1974]: 48-49; 53)].

Tarihte de mekân, başlarda maddesel birtakım öğelerin bileşeni ve sınırlı bir alan olarak düşünülürken, çağımıza yaklaştıkça daha kuramsal ve sınırsız bir çerçevede tartışılmıştır.

Antik Yunan'dan beri süregelen mekân tanımı arayışı, Orta çağ' da Hristiyanlık inancına göre şekillenirken; Rönesans'la birlikte artan bilimsel gelişmeler 'yer'e bağlı, sınırlandırılmış bir mekân düşüncesinin yerini sınırsız ve bağdaşık bir mekân anlayışına bırakmasına sebep olmuştur.

Tarih boyunca mekân kavramının tanımında görülen bu farklılaşmalar, mekânın; yaşam süreci diyebileceğimiz başlık altında toplumsal ilişkiler, sosyal ve kültürel etkiler, bilimsel gelişmeler, inanç gibi birçok unsurdan oluşan daha soyut bir yapı olduğunu göstermektedir. Antik dönem filozofları o dönemin yaygın anlayışına bağlı olarak mekânı, mimarinin biçimsel nitelikleri ve sayısal oranlar yardımıyla tanımlanmaya çalışmıştır.

Orta çağ' da mekân teorileri, Hristiyanlığın etkisiyle evren, uzay, boşluk gibi kavramlardan uzak; küresel bir evren(dünya) algısı ile sınırlı bir düzeninin mikro ölçeği şeklinde algılanmıştır.

Asırlar süren Aristotelesçi mekân teorisi ve sınırlı evren düşüncesi 16.yy.'ın ilk yarısında parçalanmaya başlamıştır. Ancak merkezi dünya olmayan engin bir evren anlayışının kabul edilmesi kolay olmamış, sonsuz bir yer düşüncesi bu yüzyılda yer bulamamıştır.

Foucault'ya göre sınırlı ve yerlerden oluşan Orta çağ mekânı, 17.yy. başlarında evrenin merkezinin güneş olduğunu bulgulayan Galileo Galilei ile değişmeye başlamıştır (Foucault, 2014). Burada önemli olan dünyanın güneş etrafında dönüşünün keşfinden çok sınırsız, sonsuz açık bir evren ve buna bağlı olarak mekân kavramının belirmesidir.

18.yy'a yaklaşırken, tarihin yetiştirdiği en büyük bilim insanlarından Isaac Newton (1643-1727) mekânı, mutlak mekân ve izafi mekân diye ikiye ayırmaktadır. Newton'un çağdaşı ve entelektüel yönden onunla aynı paydaşta olan Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) bu anlayışa karşı çıkmıştır. Leibniz mekânı varlık olarak değil, cisimler ve olaylar arasındaki

uzamsal bağıntıların bütünü olarak görmektedir. (Hızır, 1985:73). Leibniz’e göre mekân, mekânda bulunan nesne ya da şeylerden bağımsız değildir. “Mekân”ın bu mekânda bulunan nesnelere göre herhangi bir mantıksal önceliği yoktur.

Tüm bu tanımlamalar ışığında mekânın, sadece fiziksel olarak bir alanın sınırlandırılması değil, doğrudan deneyimlenen sosyal bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Mekân, organik, canlı ve değişkendir. Bütün olaylar bir mekân çerçevesinde gerçekleşir ve gelişir (Hasol, 2008).

Mekân, doğumdan ölüme kadar; çalışma, üretme, barınma, eğitim, tedavi gibi toplumsal olay ve ihtiyaçların “yer”i olurken, duygu, düşünce ve davranışlarımızı şekillendirir ve bunlarla şekillenir.

Bu bağlamda mekân ve yaşam döngüsü arasındaki ilinti, yaşamı etkileyen mekân-insan-olay ilişkisi ve yaşamdan etkilenen-izler taşıyan mekân-insan-olay ilişkisi olmak üzere iki farklı şekilde ele alınabilir.

Yaşamı etkileyen mekân-insan-olay ilişkisi

Mekânın eleman (yapısal elemanlar ve eşyalar) ve nitelikleri (ışık, malzeme, renk vb.) insan duygu ve davranışlarını olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Mekân sosyal yaşamı yönlendirip kontrol altına almaktadır.

Örneğin, fast-food restoranlarındaki rahatsız sandalyeler insanları hızlıca yemeklerini yiyip restorandan kalkmaya böylece sirkülasyonu arttırmaya yöneltirken süpermarketlerin dar koridorları da insan diyalogunu keserek ürünlere odaklanmayı sağlamakta ve günlük yaşamı etkilemektedir (Katyal, 2002).

Aydınlık, sürekli güneş alan bir mekân kişiyi daha aktif ve mutlu, karanlık bir mekân ise depresif ve mutsuz hissettirebilmektedir. Ayrıca ışık almayan bir mekân sürekli akşamış hissi yaratıp mekân kullanıcılarında sürekli uyuma isteği, bezginlik, isteksizlik gibi etkiler yaratabilmektedir. Koyu renkli eşya ve duvar boyası ile açık renkli olanlar arasında da aynı ilişki mevcuttur.

Konut mekânının ince duvarları ve yalıtım yetersizliğinden doğan gürültü kirliliği, uykusuzluk, gerginlik ve buna bağlı konut sakinleri arasında huzursuzluk hatta kimi zaman ciddi tartışmalara neden olabilmektedir.

Giriş kat veya bahçe katında bulunan mekânlar özellikle site içinde değilse ya da herhangi bir güvenlik önlemi yoksa (güvenlik elemanı, pencerelerde demir parmaklık vb.) başta hırsızlık olmak üzere pek çok suç eyleminin hedefi haline gelebilmektedir.

Yaşamdan etkilenen-izler taşıyan mekân-insan-olay ilişkisi

Mekânın sosyal yaşam ve insan psikolojisine etkisi gibi bireylerin ekonomik durumunun, psikolojisinin, sosyal statüsünün, davranış ve duygularının da mekân üzerindeki etkileri mevcuttur. Yaşanmışlıklar, alışkanlıklar ve olaylar çoğu zaman mekânda bıraktığı etkiler ve izler üzerinden okunabilmektedir.

Rengi solmuş ve aşınmış parkeler temizliğe takıntılı bir davranış gösteren ev sahibini işaret edebilmektedir. Birbirlerine nesneler fırlatarak kavga etmiş bir çiftin mekânda bıraktığı etkiler duvarlardan, kapılardan ya da kırılan nesnelerden okunabilmektedir. Sürekli fikir değiştiren, kararsız veya belki de çabuk sıkılan bir insanın evinin döşemelerinde eşyaların yerini değiştirmekten doğan çiziklerle karşılaşılabilir.

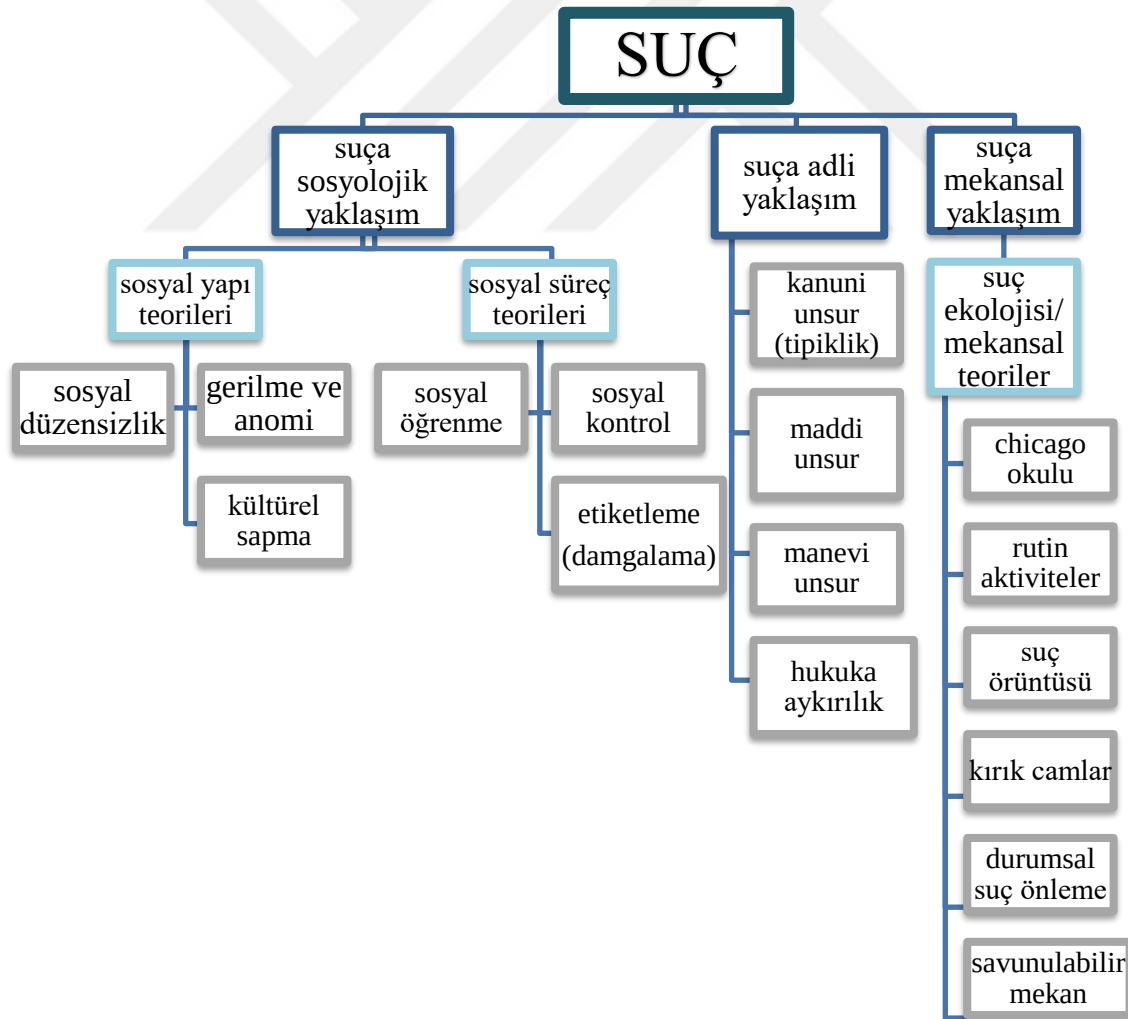
Yalnızca yapısal elemanlar ve nesnelerden değil mekânın kokusundan, ıslısından bile bazı alışkanlık ve davranışlar gözlemlenebilmektedir. Örneğin, duman kokusunun mekâna sindiği bir yerde sürekli sigara içildiği kolaylıkla anlaşılabilmektedir. Genelde yaşlı insanlar ve küçük çocuklar daha çok üşüdüğünden fazlaca sıcak bir evde yaşayan insanların yaşlı ya da küçük çocuklara sahip bir aile olması ihtimali daha yüksektir.

Görüldüğü gibi mekân yaşamın tamamına sahne olan, olaylardan etkilenen ve /veya etki edendir. Bu noktada mimarlık ve mimarlığın yapıtaşı olarak mekân sıradan, günlük, legal davranış ve duyguların etkileneni ya da etki edeni olabildiği gibi adli vakaların da azmettiricisi (etki edeni) ya da tanığı (etkileneni) durumundadır. Bu bağlamda mimarlık sosyoloji, psikoloji ve mühendislik gibi pek çok disiplinle olan ilişkisinin yanında adli bir disiplin olarak da karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Suç Kavramı

Suç, oldukça karmaşık bir olgu olduğundan neden ve sonuçlarının araştırılmasında pek çok faktörün göz önüne alınması gerekmektedir. Suçun, açıklanmasında temel bilim kriminoloji olsa da bu bilim dalına hukuk, sosyoloji, psikoloji, şehir planlama gibi disiplinler de katkı vermektedir. Yöntemsel olarak son yıllarda Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve mekânsal analizlere bağlı çevresel kriminoloji katkı sağlamaktadır. İçeriği ve kapsamı gereği her disiplinin suça yaklaşımı da farklıdır (Düzgün, 2007)

İnsan, mekân ve suç, suç araştırmalarının birbiriyle bütünleşik üç ögesidir. Bu bağlamda, suçun adli mimarlık disiplini çerçevesinde incelendiği bu çalışmada suça sosyolojik, adli ve mekânsal yaklaşımlarda bulunmak doğru olacaktır (Şekil 2.1.).

Şekil 2.1. Suç sebeplendirme ve önleme yaklaşımları (Literatür taraması ve adalet çalışanları ile yapılan görüşmeler çerçevesinde yazar tarafından oluşturulmuştur.)

2.2.1. Suça sosyolojik yaklaşım

Suç, ceza yasasında özel olarak tanımlanan, yasaklanan ve cezalandırılan, toplumsal açıdan zararlı veya tehlikeli olduğu kabul edilen bir sapma davranışdır (Siegel, 2011:15). Bu açıdan bir davranışın normal dışı veya toplum açısından tehlikeli olduğunu anlamak için toplumsal davranışları iyi çözümlemek ve anlamak gerekir. Bu da bireyin kim olduğunun yani sosyal kimliği ve davranışının sosyal ve kültürel bağlamlarının da bilinmesini gerektirir (Tischler, 2011).

Deflem (2006), modern kriminolojinin, sosyoloji ve sosyolojik teorinin katkısı olmadan düşünülemeyeceğini ve kriminoloji araştırmalarına sosyolojiden daha fazla teorik katkı sağlayan başka disiplin olmadığını belirtmiştir.

Emile Durkheim, Robert Ezra Park, Ernest Burgess, Clifford Shaw gibi isimlerin kurucusu olduğu sosyolojik suç teorileri 19.yy'ın sonlarına dayanmaktadır. Sosyolojik teoriler, sosyal yapı teorileri ve sosyal süreç teorileri olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.

Sosyal yapı teorileri

Sosyal yapı teorileri, toplum ve ekonominin, suç davranışlarının belirleyici unsurları olduğunu ve suçun sosyo-ekonomik baskıdan kaynaklandığını varsaymaktadır. Yoksulluk, gelir eşitsizliği, kırsaldan kente göç, toplumsal sınıflar arası farklılıklar sosyal yapı teorilerinin ilgilendiği toplumsal sorunların bazılarıdır. Bu teoriler içerisinde ortaya çıkan temel alt teoriler ise, sosyal düzensizlik teorisi, gerilim ve anomi teorileri ve kültürel sapma teorisidir.

Sosyal düzensizlik teorisi

Sosyal düzensizlik teorisi, suç faktör ve oranlarının kent içindeki bölgelerin koşullarına bağlı olduğunu savunmaktadır. Toplumun sosyoekonomik yapısına vurgu yapan teoriye göre, eğitim, sağlık, barınma gibi ihtiyaçların karşılandığı sosyal çevrenin kent içinde düzensiz bir dağılımda olması, kontrol fonksiyonlarını yerine getirmesini engellemektedir.

“Belli bir coğrafi alanda yaşayan toplumda, bireyler arasında suç davranışının ve doğru davranış tarzının ne olduğu konusundaki uzlaşmazlık ve çatışma toplumun yaşadığı coğrafi alanda sosyal kontrolü zayıflatmaktadır “ (Shaw ve McKay, 1972). Toplumda hızlı nüfus değişimine bağlı kontrolsüz kentleşme, etnik heterojenlik, işsizlik oranı, düşük gelir düzeyi, dağılmış aileler, yetersiz eğitim şartları gibi sebepler sosyal düzensizlik belirtileri arasında gösterilebilir (Şekil 2.2.).

Şekil 2.2. Sampson ve Groves'un (1989) yapısal sorunlarla suç oranları arasındaki ilişkiyi açıklayan sosyal düzensizlik yaklaşımı

Gerilim ve anomi teorileri

Gerilim teorisi, aynı toplum içerisinde bazı bireylerin diğerlerine göre daha fazla suç işlemesi sorunsalı üzerinde durmaktadır. Gerilim teorisyenlerine göre, toplumdaki tüm bireyler için sosyal ve ekonomik hedeflerin ortak olmasına karşın bu hedeflere ulaşma noktasında sınıflar arası imkân farkları bulunmaktadır.

Üst ve alt sınıflar arasındaki zenginlik, güç ve prestij gibi konfor şartlarına ulaşma çatışması toplumsal bir gerilime neden olacaktır. Gerilim teorisi, bazı bireylerin bu gerilim etkisi ve eşitsizlik hissiyatı neticesinde suç eylemleri gerçekleştirme potansiyeli ve motivasyonunun arttığını savunmaktadır.

Anomi teorisyenleri ise suç sorununu daha makro ölçekte incelemektedir. Burada anomi kelimesiyle ifade edilmek istenen bozulan sosyal yapıdır. Toplumlar arasındaki sosyal ve

ekonomik eşitsizlik sonucu ortaya çıkıp, sınıf ve statü farklarına göre ortaya çıktığını savunmaktadır. Bazı toplumların diğer toplumlardan daha yüksek suç oranına sahip olmasının nedenini araştırmaktadır.

Kültürel sapma teorisi

Gerilim ve sosyal düzensizlik teorilerinin sentezi olarak karşımıza çıkan bu teori, sosyal düzensizlik kuramının çevresel faktörleriyle toplumda oluşan gerilimin suça zemin hazırlayan bir alt kültür oluşturduğunu savunmaktadır. Çoğunluğun kararlarını etkileyen sosyal normlara uyumsuzluk gösteren bu alt kültürler, mevcut sosyal düzeni reddederek kendine özgü bir takım değer, inanç ve kurallar geliştirerek bunları bir sonraki nesillere aktarmaktadırlar.

Sosyal süreç teorileri

Sosyal süreç teorilerine göre, sosyo-ekonomik etmenler ve sosyal düzensizlikler suç davranışına yönelten tek etmen değildir. Çünkü alt kültür bireyleri hiç suç işlemeyebilirken, egemen kültür bireyleri de suç işleyebilmektedir. Bu teori suç olgusunu bireyin toplum ile olan sosyal ilişkilerine dayandırmaktadır.

Sosyal öğrenme teorisi

Bu teoriye göre, suç davranışı, diğer insanlarla iletişim içindeyken meydana gelen etkileşim sırasında öğrenilmektedir. Suç davranışı sergilemenin temel nedeni, yakın kişisel gruplar (birincil gruplar) arası iletişimle gerçekleşmektedir (Sutherland, 1947). Kişi çevresindeki kişilerle ne kadar yakın ilişkiler içindeyse ve iletişimi ne kadar iyiye suç öğrenmesi de o kadar kolay olmaktadır.

Teoriye göre suç, kişinin sosyal çevresiyle geçirdiği öğrenme sürecine bağlı olarak geliştiğinden bu süreç değiştirilerek suç davranışını engellemek mümkündür. Günümüzde de birçok suç, bu teori doğrultusunda iyileştirme programları ve denetimli serbestlikle önlenmeye çalışılmaktadır.

Sosyal kontrol teorisi

“Herkesin suçlu olma potansiyeline sahip olduğunu savunur ve insanların davranışları topluma olan bağlılıkları tarafından kontrol edilmektedir. Suç, insanları topluma bağlayan güçler zayıfladığında ortaya çıkmaktadır” (Darçın, E. S. ve Darçın, M., 2017: 93). Bireyin hem kendini hem çevresine karşı tutumunu kontrol altında tutmasıyla suç eyleminin engellenebileceğini savunmaktadır.

Etiketleme (damgalama) teorisi

Etiketleme teorisyenlerine göre, suç eğilimleri doğuştan gelen ve değişmez bir benliğin sonucu değildir, kişi tavır ve davranışları ne şekilde değerlendirilir, yorumlanır yani etiketlenirse kişinin davranış ve tutumu o yönde etkilenmektedir. Bireyin mesleği, milliyeti, cinsiyeti gibi özelliklerinden dolayı gördüğü olumsuz davranışlar kişiyi suça yönlendirebileceği gibi herhangi bir suç işleyen kişinin sürekli olumsuz tavırla karşılaşması zamanla kendini söylenen gibi bir insana olduğuna inandırmasına ve olumsuz davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir. Ayrıca şaşırtıcı şekilde, kişiye ait bir suçun yeni ortaya çıkmasıyla çevresindekiler daha önceleri kişiyle yaşadıkları olayları bu bilgiyle yeniden yorumlayarak yaşanmışlıklarını yeniden kurgulayabilmekte ve kişiyi olumsuz anlamda etiketleyebilmektedir.

2.2.2. Suça adli yaklaşım

Michael ve Adler (1933) suçun yasal tanımını “Suçun en kesin ve en az belirsizlik içeren tanımı onun ceza kanunu tarafından yasaklanan davranış olduğudur” şeklinde yapmışlardır. Bu yaklaşımda, suç, adli düzende kendisine karşı ceza yaptırımını olan beşerî her fiildir. Suçun işlenmesi hukuki bir ilişkinin doğmasına sebep olur. Adli yaklaşımda suçun 4 temel unsuru vardır:

Kanuni unsur (Tipiklik)

Suç olarak tanımlanan fiilin kanundaki suç tanımına uygun olmasıdır. Suç kanunlarla belirlenmedikçe bir başka deyişle yasalarda eyleme karşılık bir suç tanımı yoksa bu eylem suç olarak kabul edilmemektedir.

Maddi unsur

Suçun yalnızca kanunlarla belirlenmesi değil, aynı zamanda suçun fiilen de oluşması gerekmektedir (Güriz, 2011). Burada fiil ceza hukuku anlamında hareket olarak tanımlanmıştır. Hareket iki şekilde ortaya çıkmakta ve suç olarak tanımlanmaktadır. Bunlar icrai (bir şeyi yapmak; vurmak, çalmak vb.), ihmali (bir şeyi yapmamak; doktorun hastaya müdahale etmemesi gibi) suçlardır. Maddi unsurun alt unsurları fail, mağdur, konu, fiil, netice ve nedensellik bağıdır.

Manevi unsur (kast ve taksir)

Manevi unsur, işlenen suçla fail arasındaki psikolojik bağıdır. Hukuka aykırı fiilin isnat yeteneğine sahip kimse tarafından bilerek ve isteyerek (kasten) veya ihmalen (taksirle) işlenmesidir (Güriz, 2011).

Hukuka aykırılık

Bir eylemin suç olarak nitelendirilmesi için hukuken uygunluk göstermesi gerekliliğidir.

2.2.3. Suça mekânsal yaklaşım

Mekân, suç kavramı gibi insanlık tarihi boyunca var olmuş ve varlığını sürdüren bir kavramdır. Ne salt soyut bir nesne, ne de sadece somut, fiziksel bir şeydir. Mekân insan ve zamanla birlikte toplumdan bir parçadır, sosyal olarak inşa edilmektedir ve sosyal ilişkilerin bir ürünüdür. Bu yüzden, toplumsal ilişkiler, kültürel biçimler ve sosyal süreçleri harmanlamış bir bütündür. “Bu süreci açığa çıkarmak, teoride yeniden kurmak için, nesneden (mevcut mekândan) onu üreten, yaratan eyleme geri gitmek, üretim ve anlamlandırma sürecini yeniden kurmak gerekir” [Lefebvre, 1991[1974]: 110].

Bu bağlamda suçu anlamlandırma ve önleme yaklaşımlarında mekân yadsınamaz bir unsurdur. Mekânın sosyal varlığı suçun varlığı için “yer” oluşturmaktadır. Mekân kavramının değişimine paralel olarak suçun tanımları ve kapsamaları da zaman içinde değişmiştir.

Çünkü suç, mekândan mekân da sosyal süreçten bağımsız olarak düşünülemez. Sosyal süreç ve yaşanmışlıklar mekâna kazınmıştır. Mekân yaşanmışlıklara tanıklık ederken, bu yaşanmışlıklar mekânda birtakım izler bırakır (Beyhan,2016).

Suçla ilişkin teoriler başlarda suça nedensel yaklaşımda olup 1930'lu yıllarda Shaw ve McKay tarafından "Chicago School"da oluşturulan pinmaps (suçların lokasyonlarının harita üzerine raptiyelerle işaretlenmesi) ile mekânsal yaklaşım ve kuramlar oluşmaya başlamıştır (Chainey ve Ratcliffe, 2005). Suç tanımlama ve önleme yaklaşımlarında irdelenen eğitim durumu, kültürel yapılanma, işsizlik, madde bağımlılığı, nüfus artışı, gibi sosyal ve ekonomik yapıyı ilgilendiren bütün unsurlar, aynı zamanda mekânın bu çerçevede mimarlığın da konusunu oluşturmaktadır. İşsizlik ve yoksulluk gibi sosyal eşitsizlikler mekânsal eşitsizlik kavramını da beraberinde getirmektedir.

Sosyal, kültürel, ekonomik ve/veya fiziksel çevre faktörleri kullanılarak gerçekleştirilen araştırmalardan elde edilen sonuçlar Çizelge 2.1.'de özetlenmiştir.

Çizelge 2.1. Suçu etkileyen faktörler ve araştırmacı yaklaşımları (Dalan ve Tecim, 2013)

Değişkenler		Araştırmacılar	
Psikolojik	Karakteristik	Suçluların karakteristi k özellikleri	Strano,2004
			Gillespie vd., 2009
Sosyal çevre	Ekonomik	Fakirlik	Gorr ve Olligschlaeger,1994
			Olligschlaeger, 1997
Sosyal çevre	Ekonomik	İşsizlik	Cahill ve Mulligan, 2003
			Ceccato vd, 2002
Sosyal çevre	Ekonomik	Düşük gelir	Gruenewald vd, 2006
			Schmid, 1960
Sosyal çevre	Ekonomik	Ev sahipliği	Ackerman,1998
			Cozens, 2002
Sosyal çevre	Ekonomik	Nüfus yoğunluğu	Malczewski ve Poetz, 2005
			Ergün ve Yirmibeşoğlu,2005
Sosyal çevre	Ekonomik	Yaş	Newman, 1972
			Murray vd, 2001
Sosyal çevre	Ekonomik	Göç	Ayhan, 2007
			Anderson ve Anderson,1984
Sosyal çevre	Ekonomik	Eğitim düzeyi	Cohn, 1990
			Field, 1992
Sosyal çevre	Ekonomik	Sosyal	Salleh vd, 2012
Fiziksel çevre	Mekânsal	Ticaret alanı	
Fiziksel çevre	Mekânsal	Şehir merkezine uzaklık	
Fiziksel çevre	Mekânsal	Bina formu	
Fiziksel çevre	Mekânsal	Toplu ulaşım	
Fiziksel çevre	Mekânsal	Bina çevresi	
Zaman-Mekân	Ortam sıcaklığı	Rüzgâr	
Zaman-Mekân	Ortam sıcaklığı	Yağmur	
Zaman-Mekân	Ortam sıcaklığı	Yüzey sıcaklığı	

Suçlu ve suçluluk kavramlarına odaklanan sosyolojik, biyolojik ve kriminolojik yaklaşımların yetersizliği zamanla anlaşılmış, tüm bu faktör ve faktörlere bağlı çalışmalar (Çizelge 2.1.) ışığında çeşitli mekânsal yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar yoğunluklu kent ölçeğinde olmasına karşın, birçoğu mekân kavramının sınırsızlığı bağlamında mikro ölçekte de geçerlilik göstermektedir. İncelenen çalışmalarda suçun; psikolojik, sosyal ve fiziksel çevre olarak farklı değişkenlere bağlı incelendiği ancak alt değişkenler arasında ortak değişkenlerin çok sık ele alınmadığı değerlendirilmiştir. Örneğin;

Ayhan (2007), suç ve mekânsal faktörlerle ilgili çalışmalarda bulunmuş bina çevresi, tasarımı, toplu ulaşım noktaları gibi değişkenleri arasındaki ilişkileri çözemeye çalışmıştır. Suçla sebeplendirme ve mücadelede bu değişkenler analizinin önemini vurgulamıştır.

Murray ve diğer. (2001), hem suç önleme hem de suç sebeplendirme yaklaşımlarını barındıran bir takım mekânsal analizler ve Coğrafi Bilgi Sistemleri ışığında kentsel araştırmalar yapmışlardır. Toplu taşıma duraklarına olan uzaklıklar, bunların sayısı ve yoğunlukları, ulaşım hatları gibi parametreler üzerinde durarak kentte suç yoğunluğu açısından önemli noktaların haritalaması yapmış, Mekân-zaman-olay birey bileşenleri çerçevesinde suç faaliyetlerinin ilişkilerini incelemiştir.

Newman (1972), genel anlamda bina tasarımı ve çevresel tasarımın bireylerin suça karşı yaklaşımını etkileyerek suçu önleyebileceği veya teşvik edebileceği fikrini savunmuştur. Doğal gözetim, imge, güvenli bitişik mekânlar gibi suça yönelik unsurlar belirlemiştir.

Ergün ve Yirmibeşoğlu (2005), suç ve politikanın paralel ilişkisine vurgu yaparak şehir merkezi ve şehre uzak bölgelerin sosyo-kültürel farklılıklar oluşturduğuna bununda suç oranlarına etkisine değinmiştir. Onlara göre, homojen bir sosyo-kültürel yapı suç oranını arttırırken farklı kültürel yapıların varlığı güvensiz bir ortam oluşturmaktadır.

Cozens (2002), sürdürülebilir toplum ve çevreyle güvenli mekânlar oluşturulabileceğini savunmuştur. Sürdürülebilir olmayan toplumların yoksulluk, evsizlik ve bunun sonucunda kaçınılmaz olarak suç oranlarının artışıyla karşılaşacağını belirtmiştir. Newman'a benzer olarak mimari ve çevresel tasarımın önemini vurgularken ekonomik yapının suç üzerine etkileriyle de ilgilenmiştir. Suça hem sosyo-kültürel hem de sosyo-ekonomik bir sorun olarak yaklaşmıştır.

Olligschlaeger (1997), Cozens gibi suçu yoğunluklu olarak sosyo-kültürel ve ekonomik değişkenler ile açıklamaktadır. Çalışmalarında özellikle sokaklarda ekonomik nedenler sebebiyle işlenen suçlarla ilgilenmiş yaş, yoksulluk, çevresel tasarım gibi unsurları temel almıştır. Mekânsal istatistikler, bunların sistemleştirilmesi ve bireysel verilerle entegrasyonunun gerekliliği üzerinde durmuştur.

Bu bağlamda, araştırmalara bakıldığında disiplinler arası, kendi değişken alanını aşan ve iş birliği içinde olan çalışmalara sık rastlanmadığı gözlenmiştir. Daha açık bir ifadeyle, mekânsal-sosyal, ekonomik-psikolojik ya da mekânsal-sosyal değişkenlerin etkileşiminin kapsamlı şekilde ele alındığı çok az çalışma bulunmaktadır. Buna karşın mekânsal çalışmaların çoğu, mekânın çok katmanlı yapısı gereği sosyolojik, psikolojik ve ekonomik anlamda unsurlar içermeye ve fikir verme özelliği taşımaktadır. Kent (mekân) bilimi ana başlığı altında birçok disiplinin de katkısıyla geliştirilen bu teoriler suça ekolojik yaklaşımlar olarak adlandırılmaktadır.

Suç ekolojisi teorileri-mekânsal teoriler

Ekolojik teoriler, fiziksel çevre ile insan ilişkilerini inceleyip, suç olgusunu bu ikisi arasındaki ilişkiye ve sosyal değişimlere dayandıran teorilerdir (Köklü, 2016). Suça yaklaşım açısından ekolojik teoriler 6 başlık altında toplanabilir. Bu altı farklı yaklaşımın ilişkili olduğu kavramlar suçun sosyo-mekânsal bir kavram olması sebebiyle hem sosyolojik hem de mimari tanımlamalar içermektedir (Çizelge 2.2.). Sosyoloji ve mimarlığın aynı düzlemde kesişmesinin sebebi suç ekolojisi teorilerinin insan ve mekân arasındaki ilişkiler üzerinden suç konusunu ele almasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 2.2. Mekânsal teoriler ve ilişkili kavramlar

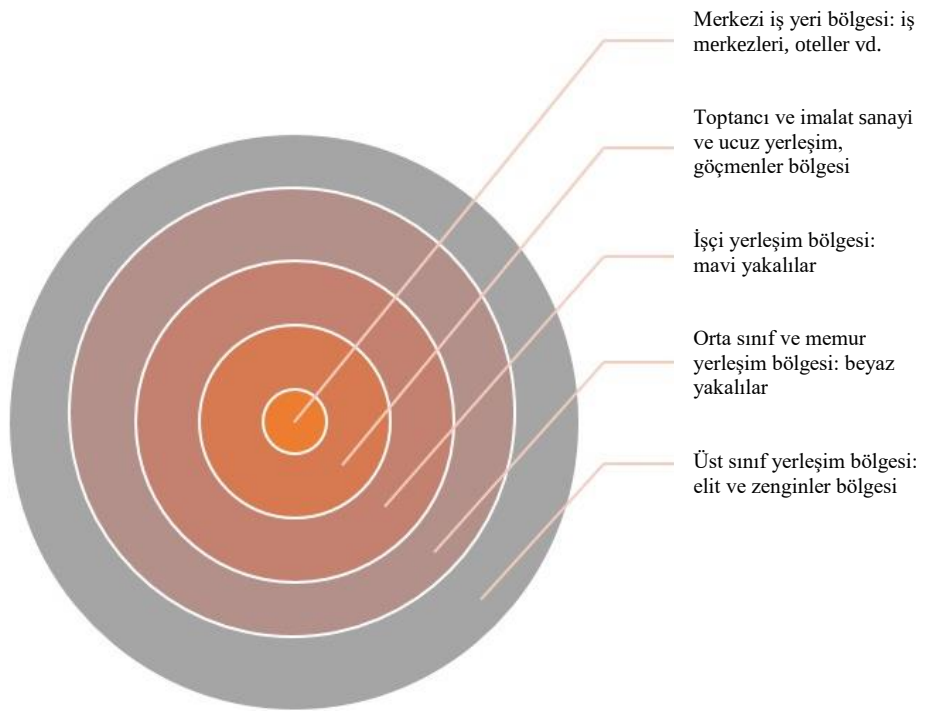
Suç ekolojisi- Mekânsal teoriler	İlişkili kavramlar	Demografik yapı	Kentleşme	İşlevsel yoğunluk	Olay/aktiviteler	Sosyoekonomik yapı	Yapılı çevre	Mekânsal ve sosyal ilişkiler	Mekânın fiziksel özellikleri
Chicago Okulu		✓	✓	✓			✓		
Rutin aktiviteler teorisi			✓		✓	✓	✓		
Suç örüntüsü teorisi				✓	✓		✓	✓	
Kırık camlar teorisi							✓		✓
Durumsal suç önleme teorisi				✓			✓		✓
Savunulabilir mekân teorisi				✓			✓	✓	✓

Fiziksel çevre ve sosyal ilişkiler birbirinin nedeni aynı zamanda sonucu olan, yani birbirini besleyen iki kavramdır. Bu bağlamda, suça sosyolojik yaklaşım içinde olan sosyolojik ve davranışsal bilimlerle ilgilenen bütün alt bilim dallarının, suçu fiziksel çevre ve mekân üzerinden inceleyen kent bilim, şehir planlama, mimarlık gibi disiplinlerle beraber çalışmasının daha sağlıklı sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

Chicago okulu

1982 yılında Chicago Üniversitesinde kurulan sosyoloji bölümü, 20'nci yüzyılın ortalarına kadar "Chicago Okulu" adı altında kent sosyolojisi konusunda en önemli araştırma merkezlerinden birisi haline gelmiş, insan ve çevresi arasındaki ilişkilerin araştırılmasıyla "insan ekolojisi" ve "ekolojik yaklaşım" kavramları ortaya çıkmıştır. Okula önemli katkılarda bulunan araştırmacı ve yazarların başında Robert Ezra Park ve Ernest Burgess gelmektedir. 1900'lü yıllarda Park ve Burgess Chicago kentindeki sosyolojik, mekânsal, kentsel ve demografik verileri ve birbirlerine etkilerini inceleyerek "ekolojik bölgeler" oluşturmuşlardır. Nüfus hareketlerini inceleyerek kentleşmenin rastgele yayılmadığını, şehir merkezinde en yoksul insanlar yaşarken şehrin dış katmanlarına doğru daha zenginlerin yaşadığını fark etmişlerdir. Şehrin bu demografik yapısını inceleyerek "Eş merkezli bölgeler teorisi" ni elde etmişlerdir.

Bu teoriye göre kent beş bölgeye ayrılmaktadır (Park ve Burgess, 1925) (Şekil 2.3.). Bu teoriyle, geçiş bölgelerindeki bireylerin biyolojik ve psikolojik olarak normal olduğu fakat sanayileşmeyle toplumda meydana gelen eşitsizlik, çevresel faktörler ve buna bağlı sosyal koşullar nedeniyle suça daha fazla meyilli oldukları savunulmaktadır. Başka bir ifadeyle, farklı biyolojik, sosyal ve/veya kültürel değerlere sahip topluluklar zamanla suç oranının yüksek olduğu bölgelerden ayrılrsa da o bölgede suç oranının azalmadığı gözlemlenmiştir. Bunun nedeni olarak da, hızlı kentleşme ve sosyal değişimlerin olduğu ekonomik ve toplumsal açıdan sorunlu, ortak değerler ve gelenekler anlamında çatışan (heterojen) toplumların; ekonomik ve toplumsal açıdan refah içinde, homojen, ortak değer ve geleneklere sahip toplumlara göre zor denetlenmesi gösterilmektedir. Geçiş bölgelerindeki bu toplumlar uzlaşma, ortak yaşam ve denetim sorunları nedeniyle suça daha meyilli hale gelmektedir.

Şekil 2.3. Eş merkezli bölgeler şeması (Parks ve Burgess, 1925)

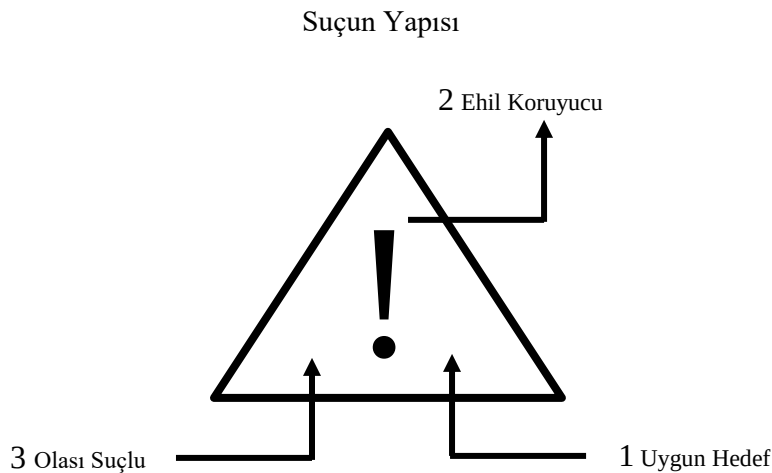
Bu bağlamda ekolojik yaklaşım; sadece ekonomik, psikolojik veya bireysel sorunlara odaklanan geleneksel yaklaşımından farklı olarak suç ve yer arasındaki sosyal- mekânsal ilişkiye odaklanması açısından önemlidir.

Rutin aktiviteler teorisi

Rutin aktiviteler teorisi, 1960 sonrası Amerika’ında Cohen ve Felson’ın çalışmaları sonucu elde edilmiştir. Fakat bu teori, zamanın yaygın kriminolojik çalışmalarından farklı olarak sosyal unsurların mekân ve zamanda kesişimine odaklanmaktadır. Teoriye göre etkileşimde olduğumuz kişiler, bulunduğumuz mekânlar ve yaptığımız aktiviteler suçun dağılım olasılığını etkilemektedir.

Cohen ve Felson, 1970’li yıllarda eğitim seviyesinin yükseldiğini, kadınların daha çok iş hayatında yer aldığını, insanların daha varlıklı olduğunu ve böylece ailelerin arabalar alıp tatile gitmeye başladıklarını ifade etmişlerdir. Yaşam standart ve biçimlerinin değiştiğini bunun da mekâna yansımalarından biri olarak evlerin boş ve korumasız kaldığını iddia etmişlerdir. Buna bağlı olarak, ülke genelinde daha çok suç fırsatı doğmuş ve hırsızlık olayları artmıştır. Ekonomik durumdaki iyileşmeyle insanların hayatına ve dolayısıyla mekânlarına yükte hafif pahada ağır daha eşyalar girmeye başlamıştır. Dolayısıyla uygun hedeflerin sayısı ve suç fırsatları artmıştır (Duru, 2013).

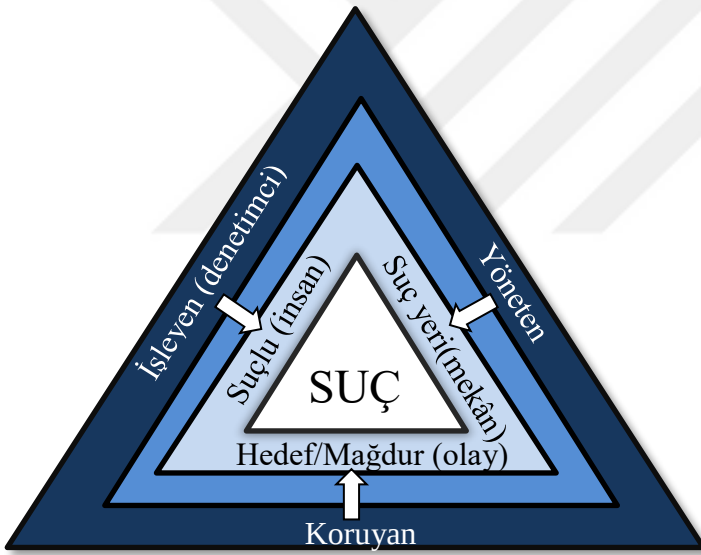
Cohen ve Felson, “hedefin ve failin doğrudan temas halinde olduğu suçların meydana gelebilmesi için gerekli olan azami bileşenleri, (1) uygun bir hedefin, (2) ehil koruyucunun eksikliğinin ve (3) olası suçlunun aynı yer ve zamanda bir araya gelmesi olarak açıklamaktadır” (Darçın ve Darçın, 2017:102-103) (Şekil 2.4.)

Şekil 2.4. Suçun yapısı (Felson ve Clarke, 1998:4)

Teori, o ana kadar suçun tek nedenini suçluluk kavramıyla açıklayan çalışmalardan farklı olarak çevresel faktörlerin de etkili olduğu fikrini savunması açısından önemlidir. Cohen ve Felson, suçun insanlığın doğuştan gelen bir dürtüsü olduğu ve bu dürtüyü eyleme dönüştürenin zamansal ve mekânsal sosyal faktörler olduğu fikrini savunmaktadırlar. Teori, suçlu kavramı gibi bazı faktörleri göz ardı etmesi yönüyle eksik görülmüş, gelişim sürecinde suçluların etkileşim halinde oldukları “yerlerin” aynı zamanda suçun yoğunluklu işlendiği yerler olduğu gibi fikirlerle desteklenmiştir.

İlk zamanlarda suçun üç asgari bileşenini tanımlayan rutin aktivite teorisine, daha sonra dördüncü bir bileşen daha eklenmiştir. Teori, zamansal ve mekânsal duruma bağlı kontrol tanımı çerçevesinde “denetimciler” olarak isimlendirilen dördüncü bir bileşeni tanımlamıştır (Şekil 2.5.)

Şekil 2.5. Suçun üçgeni (Eck ve Clarke, 2007)

Hedefi/mağduru koruyan ilk üçgendeki (Şekil 2.5.) ehil koruyucudur. Suçlu için denetimci denilen kontrol mekanizması, varlığıyla suçluyu olumlu yönde etkileyip, onu suç eyleminden caydıracak kişilerdir. “Yeri “yöneten” ise, sorumlu olduğu yerde suçun meydana gelmesini önleyici tedbirler alan kişidir” (Darçın ve Darçın, 2017:107-109). Rutin aktiviteler teorisi, suçun fiziksel bileşenlerini belirlemekte ve çevrenin suça etkisi üzerinde durmaktadır.

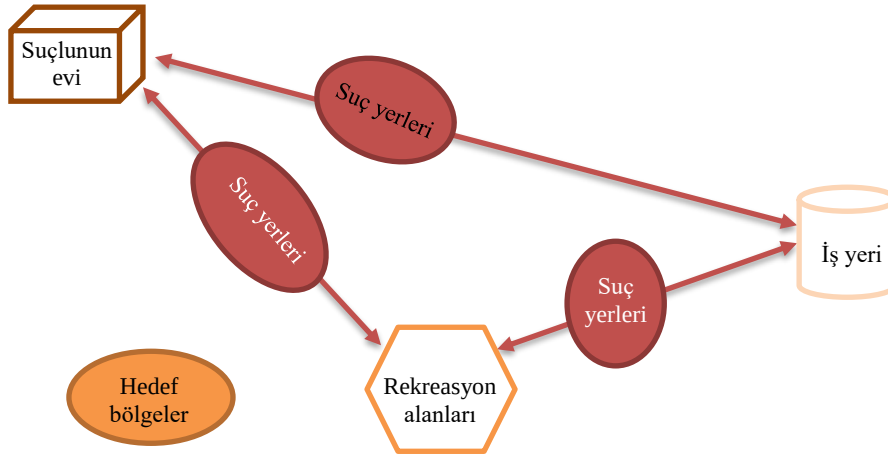
Suç örüntüsü teorisi

Rutin aktiviteler teorisi, “suç ancak üç şey bir araya gelirse oluşur” diyerek sözü eksik bırakmış; bu üç unsurun hangi mekân ve zamanlarda bir araya geleceği ile ilgili bir şey söylememiştir. Suç örüntüsü teorisi bu eksikliği kapatmayı amaçlamıştır (Brantingham ve Brantingham, 2003).

Suç, suça karar verme ve suçu işleme eylemlerinin birbirleriyle etkileşim içindeki bir süreç ve içinde zamansal ve mekânsal pek çok unsur bulunduran bir örüntü olduğunu savunmaktadır. Teoriye göre suçun zaman ve mekânda dağılımı rastgele veya düzenli değildir. Çünkü suçun oluşumu veya engellenmesi, suç bütünü oluşturulan birimlerden her birinin bir diğeriyle etkileşimine bağlıdır.

Suç örüntüsünün temel unsurları suçlu, hedef ve içerisinde bulundukları fiziksel çevredir (Brantingham ve Brantingham, 2003). Bu unsur kendi içlerinde sürekli bir değişim ve etkileşim halindedir. Tıpkı aynı sınıftaki iki öğrencinin birbirlerinin çalışmasından etkilenmesi gibi, suçlular da aynı fiziksel çevre etkisinde birbirlerinden ve çevresel faktörlerden etkilenebilmektedir. Suç oranının fazla olduğu çevrelerde oynayan çocukların suçlu yetişkinlerden örnek alıp benzer davranış sergilemeleri çevrenin birey üzerinde ve daha sonra bireyin birey üzerindeki etkisine örnek teşkil edebilmektedir. Aynı şekilde cezaevinde tanışan suçluların birbirini etkilemesi de bu duruma örnek gösterilebilmektedir (Darçın ve Darçın, 2017:114-117). Suç eylemi, kişinin doğduğu andan itibaren deneyimlediği her tecrübenin, yaşadığı çevrenin ve bunların örüntüsel etkileşiminin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsan yaşantısı, başlangıç noktaları evleri olacak şekilde eğitim, iş ve dinlenme alanları gibi “ana uğrak noktaları” ve bu noktalar arasındaki bağlantıyı sağlayan “yollar”dan oluşan döngüsel bir süreçtir. Ana uğrak noktaları ve yollar kişinin “hareket alanı”nı oluştururken, hareket alanının görüş alanında kalan kısım ise “farkındalık alanını” oluşturmaktadır (Brantingham ve Brantingham, 2003) (Şekil 2.6.).

Şekil 2.6. Suçlunun hareket alanı (Rossmo, 2000)

Suç örüntüsü teorisinin suçun mekân üzerindeki dağılımıyla ilgili temel kavramları şunlardır: yerler (nodes), yollar (paths), kıyıları (edges), suç üreticileri (crime generators) ve suç çekicileri (crime attractors) (Brantingham ve Brantingham 1993). Yerler; ev, okul, işyeri, spor salonu ve eğlence alanları gibi insanların temel aktivitelerinin gerçekleştiği mekânlardır. Yollar, mekân değiştirmek için takip ettikleri güzergâhlardır. Kıyıları, herhangi açıdan farklı iki bölgeyi birbirinden ayıran unsurlardır. Mesela, yerleşim yeri ile sanayi sitesi arasındaki bir ana cadde veya gecekondu mahallesi ile imarlı bir mahalle arasındaki demiryolu “kıyı”dırlar (Brantingham ve Brantingham 1993). Bu tanımlamalara göre suç üreticileri, günlük hayatımızda geçip gittiğimiz veya çalışma, eğlence, öğrenme gibi tüm yaşamsal faaliyetlerimizi gerçekleştirdiğimiz okul, alışveriş merkezi, spor salonu “yerler”dir. Mekân suç üretici ve/veya suç çekici bir unsurdur. Bu anlamda suçun oluşumu ve engellenmesi en başta mekânsal faktörlere, mekânlar arası harekete ve daha sonra bu mekân kullanıcılarına bağlıdır. Mekân-hareket-insan ilişkileri bütünü bu yaklaşımın temelini oluşturmaktadır.

Kırık camlar teorisi

Teori suç önleme esasına dayalı geliştirilmiş bir teori olup, temelde “küçük suçlara karşı önlem alınmaması, daha büyük suçları işlemeye meyilli insanları cesaretlendirir.” düşüncesini savunmaktadır.

Teoriye göre, bir yapıya ait kırık bir cam tamir edilmediğinde, o kırık camın tamir edilmediğini gören insanlar, binanın sahipsiz olduğunu düşünecek ve diğer camları da

zamanla kıracaklardır. Daha sonra binaya daha büyük zararlar verilecek ve sonunda bina, devamında sokaklar ve şehirler yaşanmaz hale gelecektir.

Bu örneği, suça ve suçluya uyarladığımızda, dilencilere, ışıklarda araba camı silenlere, sarhoş halde sokakta yürüyenlere güvenlikten sorumlu birimlerin müdahale etmemesi halinde, daha büyük suçlara neden olacağı öngörüsü yatmaktadır.

Durumsal suç önleme teorisi

Durumsal suç önleme teorisi birçok suç teorisinin göz ardı ettiği bir noktaya değinerek, suç için ortam hazırlayan fiziksel çevre koşullarının değişmesinin suçun önlenmesinde etkili olacağını savunmaktadır. Teorinin isminde “durumsal” niteleyicisinin kullanılmasının nedeni suçluya direkt temas yoluyla müdahaleden ziyade suça elverişli koşulları azaltarak suçlunun kendi iradesiyle suç eyleminden vazgeçmesini sağlamasıdır.

Durumsal suç önleme, suçun yoğun olduğu yerlerde ve sık işlenen suçlara karşı bölgedeki suç fırsatlarının azaltılmasına yönelik mekânsal/çevresel tasarımlar, tedbirler ve uygulanan her türlü yöntemi içeren bir suç önleme modelidir. Suça teşvik edici kolaylaştırıcı durumları azaltarak ya da ortadan kaldırarak bir nevi suç eylemini zorlaştırarak suçlu için suçu kazançlı bir durum olmaktan çıkarmaktadır. Özellikle, doğal gözetimli mekânlar oluşturma gibi çevresel ve mimari önlemlerle suça hedef nesneye ulaşmayı zor hale getirmektedir.

Teori, suçlularla değil suç ve suçun meydana geldiği mekânın nitelikleri ve suçlu davranışı ile ilgilenmektedir. Bina ölçeğinden başlayarak kent ölçeğine kadar mimari bir planlanma ve mekânsal düzenlemeler suça karşı güvenli ve savunulabilir mekânlar oluşturmada çok önemlidir.

Savunulabilir mekân teorisi

Suç ve mekân arasındaki “doğrudan” ilişkinin varlığı mekânsal suç önleme stratejilerinin oluşmasını sağlamıştır. Bunların en kabul göreni Oscar Newman tarafından ortaya atılan "Savunulabilir Mekân" teorisidir. Savunulabilir alan kavramı ilk önce mimar ve şehir plancısı Oscar Newman tarafından 1972’de yazdığı Savunulabilir Alan (Defensible Space) adlı kitabıyla ortaya çıkmıştır. Mimar ve şehir planlamacı Oscar Newman’a (1996) göre;

“Savunulabilir Alan, bir konut bölgesinin düzeni ve arazi yerleşimi gibi fiziksel özellikleri sayesinde, içerisinde yaşayan sakinlerinin güvenliğini sağlamada kilit rol oynamasıdır.” (Kara, 2016).

Newman'a göre bina tipolojileri, az katlı binaların tercih edilmesi, ulaşım planlarında kademelendirmenin ve yayalaştırılmanın yapılması, kişiye özel alanların oluşturulması, peyzaj tasarımının etkin şekilde kullanımı vb. uygulamalar kişilerin yaşadıkları bölgelere olan aidiyet duygularının artmasını sağlayacaktır. Bu sayede yaşadıkları mekânları sahiplenilen bireylerin, sosyal kontrol duyguları artacak, suça karşı daha dikkatli olacak ve bu şekilde suçun işlenmesi için uygun ortamlar sağlanması engellenecektir (Crowe, 2013).

Newman araştırmasında savunulabilir bir mekân elde etmek için beş ana unsur ortaya koymuştur: Bölgesellik, doğal gözetim, imaj, muhit ve güvenli bitişik mekânlar. (Newman, 1972).

Bölgesellik

Bölgesellik, mekân kullanıcılarının çevreyi sahiplenmesini amaçlayan bir tasarım unsurudur. Büyük ortak kullanım alanları yerine, kullanıcılara özel küçük alanlar oluşturularak, bu mekânların kullanıcılar tarafından sahiplenilip tehditlere karşı daha korunaklı hale getirilmesi düşüncesini savunmaktadır. Örneğin, müstakil ve çok konutlu bir sitede bahçe alanını ortak alan olarak kullanmak yerine, bitkilendirme, zemin kaplamaları gibi peyzaj elemanlarıyla her konuta ayrı bir alan verilmesi veya bu şekilde bir özel alan algısı oluşturulması daha güvenli bir çevre açısından avantaj sağlayacaktır (Resim 2,1., 2.2.). Bu yaklaşım, suçluyu görünürlük açısından tedirgin edip, suç davranışından vazgeçmesini sağlarken, mekân kullanıcılarının da bölgeyi sahiplenerek, şüpheli davranışlara karşı daha hassas olmalarını ve gerektiğinde müdahale etmelerini sağlayacaktır.

Resim 2.1. Bölgesellik unsuruna uygun olmayan bir vaziyet planı (<https://tr.pinterest.com>)

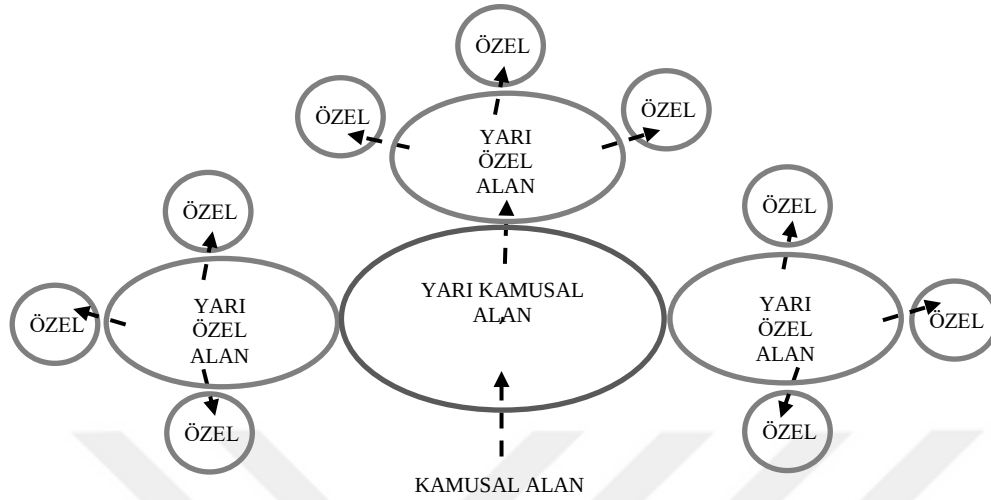
Resim 2.2. Bölgesellik unsuruna uygun bir vaziyet planı (<https://tr.pinterest.com>)

Benzer yaklaşım kamusal alanlarda da uygulanabilir. Yapılı çevre içinde, geniş ve yekpare kamusal bir alan yerine, bir üniversitenin sosyal tesisi, futbol sahası ya da bir özel işletmenin bahçesi gibi yarı kamusal alanlarda kullanıcılar doğal koruyucu olarak görev yaparken, suç potansiyeli olan kişilerin de gizlenmesi zorlaşacaktır.

Geason ve Wilson (1989), Newman'ın bölgesellik kavramını detaylandırarak başka alt kavramlar elde etmişlerdir; mekânsal hiyerarşi, geçiş süzgeçleri ve girilebilirlik (Kara, 2016).

Şekil 2.7.'de görüldüğü gibi, *mekânsal hiyerarşi*, özel, yarı kamusal ve kamusal alanlar arasındaki ilişkiyi tanımlamaktadır. Daha açık bir ifadeyle, herkesin kullanabilme hakkına

sahip olduğu kamusal alanlar, özel mekânlar ve bu ikisi arasındaki geçişi sağlayan “denetlenebilir” yarı kamusal mekânlar arasındaki etkileşimi ifade etmektedir.

Şekil 2.7. Bölgesellik (Newman, 1972)

Geçiş süzgeçleri, kamusal alandan özel alana geçişte özellikle özel alana doğrudan girişi engelleyip, girişi tanımlamak için alınan tasarım kararlarını kapsamaktadır. Bitkilendirme, ışıklıdırma, kaplama malzemelerindeki farklılıklar, saçak gibi unsurlar o yapıyı çevrenin geçiş süzgeçleridir. Girilebilirlik kavramı ile de mekânlara giriş ve çıkışların gerektiği kadar sınırlandırılarak düzenlenmesi ve genel yaya ve araç akışının bir sisteme bağlanması hedeflenmektedir (Kara, 2016).

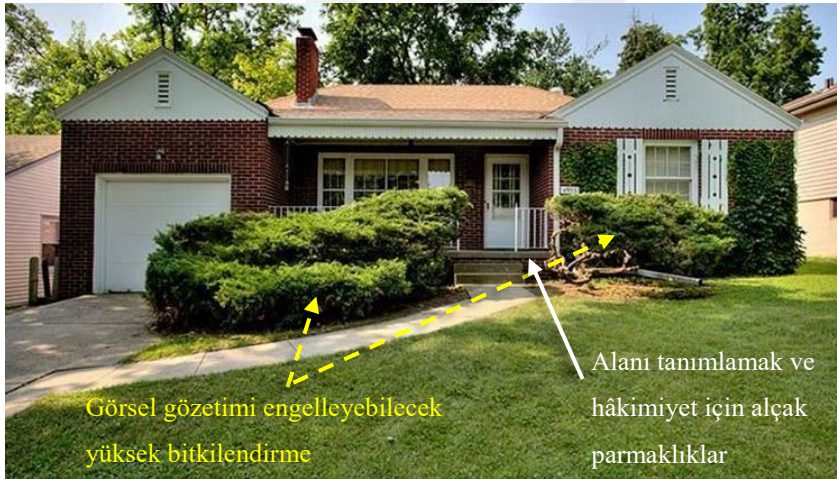
Doğal gözetim

Doğal gözetim, mekân kullanıcılarının mekân üzerindeki görsel kontrol ve hâkimiyetini sağlamak için alınacak, bitkilendirme, alçak bahçe duvarları veya parmaklık, ışıklıdırma gibi önlemleri içermektedir (Resim 2.3., 2.4.)

Resim 2.3. Doğal gözetim unsuruna uygun /uygun olmayan bazı önlemleri içeren bir konut girişi (<http://grigazete.com>)

Resim 2.4. Doğal gözetim unsuruna uygun /uygun olmayan bazı önlemleri içeren bir konut girişi (<https://retrorenovation.com>)

İmge (İmaj)

İmge, kırık camlar teorisindeki yaklaşıma paralellik göstererek, bakımlı ve özenli kullanılan mekânların suçluyu suç işlemekten vazgeçireceğini savunan algısal bir kavramdır. Suç işleme potansiyeli olan kişi bakımlı bir binanın kullanıcılarının yapıya özen gösterdiği ve onu korumak adına önlemler aldığı fikrine kapılacak ve suç davranışından caydıracaktır. Bakımsız bir binada da tam tersi durum söz konusudur (Resim 2.5.).

Resim 2.5. İmgesel olarak suça teşvik eden, Tekirdağ'da uyuşturucu kullanan gençlerin uğrak mekânı haline gelmiş metruk bir bina (<http://sarayhaber.net>)

Muhit

Bir mekânın çevreleyen bölgenin güvenliğini ve mekânın güvenliğini sağlamak amacıyla bu çevre mekânlardan faydalanılmasını ifade eder (Kara, 2016). Bina girişinin, çevrede güvenli olarak tanımlanabilecek, karakol, güvenli bir site gibi mekânların tarafından olacak şekilde yapılması bun örnek verilebilir.

Güvenli bitişik mekânlar

Çeşitli mekân türlerinin, yan yana geldiklerinde birbirlerinin güvenliklerini etkileyeceğini savunmaktadır. Metruk bir binayla bitişik bir binanın güvenliğinin olumsuz etkilenmesi buna örnek gösterilebilir.

2.3. Suçla Mücadelede Mekânsal Yöntemler

Suçun mekâna bağlı nedenlerini araştıran ve bu nedenlerle ilgilenen, suça teşvik eden veya caydıran sebepleri araştıran yaklaşımların yanı sıra suçu çeşitli analiz ve yöntemlerle önlemeye çalışan yaklaşımlar da mevcuttur. Günümüzde teknolojik gelişmelerin de etkisiyle suçun ve suç önleme yaklaşımlarının şekil değiştirmesi kriminolojide modern ve teknolojik yaklaşımların gerekliliğini arttırmış CPTED (Çevresel Tasarım Yoluyla Suçun Önlenmesi) ve CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) yoluyla suçun önlenmesi gibi kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

CPTED (Çevresel Tasarım Yoluyla Suçun Önlenmesi)

Kriminolojide geleneksel yaklaşımın yerini çağdaş yaklaşımın almasıyla suç olgusunun mekânsal boyutu önem kazanmıştır (Büyükyenigün, 2010). Ray Jeffery, Çevresel Tasarım ile Suçun Önlenmesi isimli kitabında “Çevresel Kriminoloji” terimini oluşturmuş, böylece kriminolojide yeni bir düşünce okulunun kurulmasına önayak olmuştur. Jeffery klasik kriminoloji okulunun temel prensibi olan suç işleme potansiyeli olan kişiyi suçtan caydırabilme prensibini korumak isterken, yaklaşımında suçludan çok suçun işlendiği çevreye odaklanmak istemiştir. Jeffery çevresel tasarım ile suçun önlenmesi yaklaşımı konusunu ilk kendi yazdıklarıyla başlatsa da sonradan kendi yaklaşımını çok karmaşık bulması nedeniyle Oscar Newman’ın savunulabilir alan yaklaşımı üzerine oturtmuştur (Cicerali ve Cicerali, 2016) ve bu yaklaşımın unsurlarını temel almıştır.

Çağdaş kriminolojik yaklaşımlar çerçevesinde, suça neden olan faktörler sosyal ve kültürel, ekonomik, demografik ve mekânsal olmak üzere dört ana başlık altında gruplandırılmaktadır. Çarpık kentleşme, altyapı yetersizliği, heterojen nüfus hareketleri, yolların kullanım yoğunluğu, kat adedi, aydınlatma yetersizliği, araba park yerlerinin varlığı gibi faktörler suçu etkileyen mekânsal faktörler olarak nitelendirilmektedir (Ayhan ve Çubukçu, 2007: 33-40).

Çevresel kriminolojiye göre; suç, işsizlik, yoksulluk gibi sosyo-ekonomik sorunlarla ve bu sorunların meydana getirdiği mekânsal eşitsizliklerle ilgilidir. Hem sosyal hem de fiziksel değişiklikler mekânda farklılaşmaya ve bu durumun tam tersine neden olmaktadır.

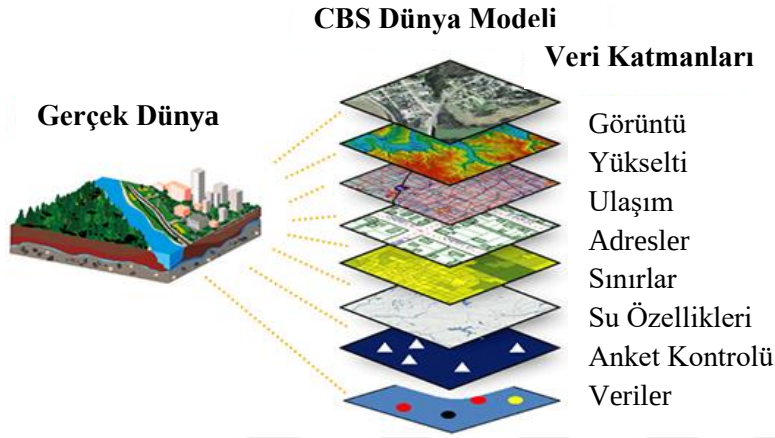
CPTED prensipleri savunulabilir alan teorisine paralel olarak, zoraki bir gözetim ve koruma dayatmak yerine “doğal özdenetim” sağlayabilecek, suça karşı sosyal dayanışmaya katkı sağlayacak tasarımlardan faydalanmayı amaçlamaktadır.

CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) yoluyla suçun önlenmesi

Günümüzde birçok alanda görülen teknolojik gelişmeler, adli bilim çalışmalarını da etkilemiştir. Adli bilimlerin çoğu disiplinde görülen özellikle bilgi teknolojileri gelişimi, adli vakaların çözümüne katkı sağlarken, kolluk kuvvetlerinin ve adli tıp uzmanlarının iş ve bilgi yükünü arttırmıştır. Bu iş ve bilgi yükü artışı adli bilimcilerin daha fazla alt disiplinle

çalışmasını ve suça farklı yaklaşımları gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, “Coğrafi Bilgi Sistemler” gibi mekânsal analiz yöntemleri ortaya çıkmıştır.

Coğrafi Bilgi Sistemleri; depolama, analiz etme ve “yer”e bağlı verileri görüntüleme işlemlerinin tümleşği bir bilgi sistemidir. Mekânsal, istatistiksel ve zamansal verileri grafiksel katmanlar olarak kullanıcıya sunar (Şekil 2.8.).

Şekil 2.8. CBS analiz katmanları (<http://sbpturkiye.com>)

CBS, dünya üzerinde var olan nesneler ve olayları, analiz, isleme ve haritalama için bilgisayar tabanlı kullanılan bir sistemdir. Nesneler ve olaylarla olan ilişkiyi fiziksel çevre kavramı üzerinden incelemesi açısından adli mimarlık disipliniyle direkt olarak bağlantılıdır.

Bu bağlamda, suç analiz yöntemlerine mekânsal bir boyut katmak, mekân odaklı önleme ve analiz yaklaşımları geliştirmek emniyet birimlerindeki çalışmalara önemli bir destek sağlamaktadır.

3. OLAY YERİNİN MEKÂNSAL ANALİZ YÖNTEMLERİYLE REKONSTRÜKSİYONU (YENİDEN CANLANDIRILMASI)

Toplum geçmiş kuşaklardan aldığı bilgilerle mekânı kullanıp şekillendirmekte, mekânda toplumdaki değişiklikleri sürdürerek diğer kuşaklara aktarmaktadır. Karşılıklı etkileşime dayalı bu süreçte mekân ve bellek birbirlerini etkilemekte ve değiştirmektedir. Doğumdan ölüme kadar olan süreçte mekân bütün deneyimlere tanıklık etmekte, bu deneyimlerin bilgisini gerektiğinde kullanılmak üzere için kaydetmektedir. Öte yandan mekân ve birey/toplum birbirinden bağımsız unsurlar olarak düşünülmemelidir. Çünkü toplumda meydana gelen değişimler sonucunda toplum yer aldığı mekânı şekillendirmektedir. Mekân ise içinde barındırdığı unsurlar ile toplumda farklılıklara nesne olmaktadır.

Mimarlık tarihi çerçevesinde, yapılar inşa edildikleri döneme dair yapım yöntemleri, kullanım amaçları, malzeme gibi bilgilere tanıklık etmiştir ve bu bilgiler mekân üzerinden okunabilmektedir. Ancak yakın zamana kadar, mimari tasarımın bu tanıklığından siyasi ya da hukuki anlamda faydalanılmamıştır. Son zamanlarda adli mimarlık kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte, mimarlık disiplininde adli ve siyasi bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümde mimarlığın tanıklığına sıklıkla başvurulmaktadır. Mimari tasarımın tanıklığından faydalanma işinde yapılan sadece bir nesne olarak yapıyı çözümlemek değil boşlukta meydana gelen tüm olayları bir başka deyişle her “an” ı analiz etmektir. An olarak tanımlanan bu edimsel veya durumsal aktiviteler bütünü yaşamın özünü oluşturması bağlamında bütün bilim ve disiplinlerin ilgi alanına girmektedir. Günümüzde suçun mekân-olay-insan-zaman etkileşiminden meydana gelen bir an olması sebebiyle mekân kavramı hukuki süreçte adli mimarlık disiplini kapsamında tanıklığından faydalanılan bir unsur olarak değerlendirilmeye başlamıştır.

Şiddetli suçlara tanıklık eden travmatik tanıklar sıklıkla, tanıklığın özüne ve şiddet eyleminin kendisine yaklaştıklarında, unutma ya da bellekte tekrarlama ve bozulma eğilimi göstermektedirler. Söz konusu insanın tanıklığı olduğunda hafıza genellikle suç sahnesini bir başka deyişle olay yerini bozmaktadır. Koridorları uzatır, mekânları küçültür, derinleştirir ya da karanlıklaştırır. Ancak nesneler ve mekânlar bu insani “hataları” yapmazlar ve suça karşı daha güvenilir tanıklığa ve kanıt olma özelliğine sahiptirler. Nesnelerin tanıklığı insan belleği gibi yönlendirilip manipüle edilemez yalnızca gerçekleri olduğu gibi aktarır.

Weizman'a göre, insan dışı tanıklık, insan tanıklığının yerini alabilir çünkü genellikle nesnellik ve mekanize bir tanıklığa sahiptir (Weizman ve Herscher, 2011). Nesneler tanıklık kavramını, bireyin tanıklığındaki tutarsızlık, ahlakilik ve duygusallıktan arındırıp daha nesnel ve objektif bir kavrama dönüştürmüştür. Günümüzde bilgisayar, uydu, üç boyutlu animasyon teknolojilerindeki gelişmelerle ilerleme kaydeden olay yeri inceleme yöntemleri, uzmanları kişinin tanıklığı yerine mekânı ya da nesneyi tanık olarak kullanmaya yönlendirmiş buna rağmen mekânsal yaklaşımlar adli bilimler dalı altında özgül bir yer bulamamıştır. Ancak nesnelerin suçu azaltma, çözümleme ve önlemede objektif tanıklığından yararlanma insanlık için daha adil, güvenli ve yaşanılabilir çevreler ve pozitif bir gelecek tablosu çizdiği gerçeği ortadadır.

Mekân tasarımı, kurgusu ve işlevi yaratmakta görevli mimarlar bu görevleri sonucu toplumun sosyo-kültürel, demografik ve siyasi yapısını değiştirebilmektedirler. Öte yandan farklı disiplinlerle bir arada çalıştığı için siyasi, hukuki, ekolojik, sosyal vb. birçok alanda söz sahibi ve bilgili olmak ve sorumluluklarını yerine getirmek durumundadır. Mimar, çevresel, sosyal, hukuki her çeşit haksızlığa ve suça karşı mücadelecisi olmalıdır. Mimarlık, mekânsal içgüdü ve empati yeteneğiyle toplumun yararına kullanılmalıdır.

Mimarın sosyoloji, statik, mekanik, sanat, hukuk gibi birçok disipline hâkim olma zorunluluğu adli bilimler içinde adli mimar/mimarlık kavramının bulunmasını zorunlu kılmıştır. Mekânı tüm bu disiplinler bağlamında bir bütün olarak görebilecek olması adli gözlem açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır. Örneğin, adli vakalarda olay yeri analiz ve araştırmalarında kullanılan üç boyutlu programlar, bu programları bilen kişiler tarafından kullanılsa da mimarlık disiplinine hâkim; mekân, malzeme, mimarlık tarihi bilgisi gibi mekânsal bilgi ve donanıma sahip kişiler tarafından araştırmaların desteklenmesi son derece faydalı olacaktır.

Adli doküman incelemelerinde uzmanlığına başvurulmuş bilim dalları kapsamında, 2008 yılında bir grup araştırmacının yaptığı bir çalışmada üniversitelerin sosyoloji, psikoloji, fizik, kimya, mimarlık ve güzel sanatlar grafik bölümü son sınıf öğrencisi toplam 150 öğrenciye yazı ve imzalardan oluşan bir görsel algı testi uygulanmıştır. Bu test sonuçlarına göre güzel sanatlar grafik ana sanat dalı öğrencilerinin diğer meslek gruplarına göre görsel algılamaya daha yatkın olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarından hareketle mekân

bilgisi ve uzmanlığı, mekânsal çalışma deneyimi gerekliliğinin açıkça belli olduğu olay yeri incelemelerinde, mimarların yer almasının önemi anlaşılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında, olay yeri incelemelerinde gerek malzeme ve yapı elemanlarındaki kanıtların toplanması gerek olay yerinin yeniden canlandırılması çalışmalarında mimarların yer alması etik olarak hukuka ve topluma faydalı olmak açısından önemlidir.

3.1. Olay Yeri Rekonstrüksiyonu

Olay yeri incelemesine adli bilimlerde daha önce denenmemiş bir uzmanlık dalıyla yaklaşılarak mimari yöntem ve bakış açısıyla suç mahallinin mekânsal analizinin yapılması adli vakanın çözümünde daha hızlı ve kesin sonuçlar verecektir. Mimarlık yardımıyla geçmiş yaşananların mekân üzerindeki izleri mekânsal yöntemlerle, mimari bilgi ve birikimlerle analiz edilmekte, mekân geriye sarılarak muhtemel olay öyküsü yeniden yaratılmaktadır.

Suç önleme, araştırma ve çözme yöntemleri bazı mekânsal kaygıları barındırsa da mimarlık ve mekân bilgisi birincil yaklaşım verisi olarak kullanılmamaktadır. Ancak suç eyleminin yere duyduğu ihtiyaç doğrultusunda, mekânsal analiz teknolojilerinin de gelişimiyle birlikte 20.yy. başlarında mimarlık adli bir disiplin olarak görülmeye başlanmıştır. Olay yeri incelemelerinde de “yer” in mimarlıkla doğrudan ilgisi bağlamında olay yeri ve kullanılan inceleme yöntemleri de mimarlıkla aynı şekilde ilgilidir.

Bu yaklaşım çerçevesinde, mimarlık ve adli bilimlerin ilişkisini daha net şekilde ortaya koymak için olay ve yer kavramlarının disiplinler arası tanımlarını irdelemek ve etimolojik/semantik açıdan rekonstrüksiyon kavramını incelemek faydalı olacaktır.

Olay/Adli Olay

Doğa güçlerinin etkisiyle veya insan davranışı sonucu ortaya çıkan, ilgi çeken veya çekebilecek niteliği olan her türlü gelişmeye olay denir (Dutelle, 2016). Adli olaylar ise kanunlarda açıkça suç olarak belirtilen fiil ve hareketlerin belirli bir zaman ve mekânda, kişiler tarafından gerçekleştirilmesiyle ortaya çıkar. Bir adli olgunun üç temel unsuru; olay yeri, mağdur ve faildir (Durmuş, 2003).

Yaşam döngüsü denilen mekân-olay-insan üçlemesi bağlamında, mimarlık çerçevesinden bakıldığında ise olay, zamanla birlikte mekâna üç boyutluluğun ötesinde bir boyut kazandıran ve bu tekil kavramları birbirine bağlayarak deneyim, anı ve belleği oluşturan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Olay yeri

Olay yeri, suçun davranışa dönüştüğü yerde başlayıp failin gidebileceği yerleri içeren, dinamik bir alandır (Fisher, 2004). Dolayısıyla bir suçla ilişkili birden fazla olay yeri bulunabilmektedir. Olayı mağdurun mekânında gerçekleştiren fail, delillerin bir kısmını kendi mekânına götürmüş olabilir. Bu durumda birincil olay yeri mağdurun evi iken, ikincil olay yeri failin evidir. Her iki olay yerinin de kendine özgü olduğu, araştırmanın da buna göre yapılması gerektiği gözden kaçırılmamalıdır.

Olay yeri inceleme

Olay yeri incelemesi (keşif) herhangi bir adli olayın nasıl gerçekleştiğini, olayın oluş şeklini ve nedenini araştırmak, suçlu ve mağdura ait suç delillerinin saptanması, meydana gelen zarar ve kaybın belirlenmesi için olay yerinde yapılan adli incelemedir (Dutelle, 2016). Bilgi ve delillerin toplanmasında en önemli basamak olay yerinin korunması ve ayrıntılı incelenmesidir. Olay yerinin krokilerinin çizilmesi, görüntülenmesi ve fiziksel delillerle ilgili bilgilerin kaydedilmesi, delillerin kaybolmasını engelleyebileceği gibi olayın tekrar değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır (Seyhan, 2017).

Her olay yeri hikâyesiyle kendine özgü olsa da temelde uygulanması gereken tek bir plan mevcuttur. Bu planı kısaca fazlara ayırarak beş teknik aşamada incelemek yerinde olacaktır (European Crime Scene Examiners Basic Course Handbook, 2002). *İlk aşama*, olayla ilgili geçici bir hipotez kurulma aşamasıdır. Bu fazda bazı soruların cevapları aranır ve alınan cevaplara göre işlenen olayın kurgulaması yapılır (Şekil 3.1).

- Olay yerinin gözlemlenmesi

Ne oldu?

Nerede oldu?

Nasıl oldu?

Ne zaman oldu?

Kimse bir şeye dokundu mu?

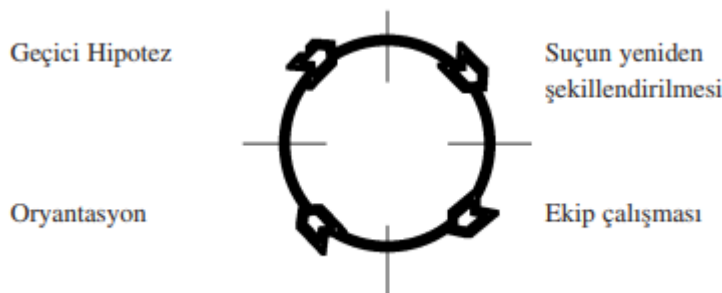
Dokundu ise neden?

İçeri giren kimse oldu mu?

Oldu ise hangi yolu kullandı?

- Mağdur, tanıklar, şüpheliler
- Olay yerinin giriş ve çıkış noktaları

Bu sorulardan elde edilen bilgiler ile suçun rekonstrüksiyonu (yeniden canlandırılması) gerçekleştirilir. Suçun yeniden canlandırılmasının amacı, gerçeği ortaya çıkarmaktır. Olay yeri, yeniden şekillendirilebilir; böylece suçun nasıl işlendiğini, olayın aktörlerinin suç işlenmeden önce, suçun işlendiği anda ve suç sonrasındaki konum ve durumları hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Rekonstrüksiyon, hem olay yerindeki delillerin değerlendirilmesinde faydalı olmakta hem de olaydaki bazı boşlukları da doldurabilmektedir (Fisher, 2004).

Şekil 3.1. Olay yeri incelemesinde birinci aşamada yapılması gerekenler (European Crime Scene Examiners Basic Course Handbook, 2002).

2. Aşama

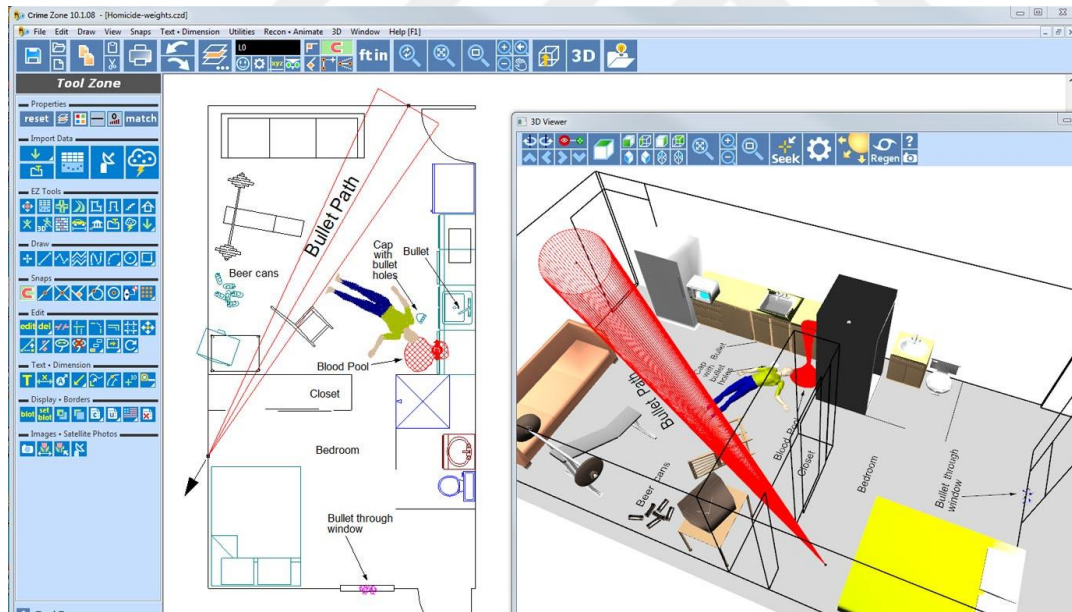
Olay yeri koruma tedbirleri alındıktan sonra, olay yeri inceleme biriminin araştırması başlar. Buradaki en önemli nokta, olay yerini inceleme alanını olabildiğince geniş tutarak araştırmaya başlamak gerektiğinde sınırlarını daraltmaktır (Atasoy, 1998).

İkinci aşamada önemli noktalardan bir diğeri de olay yeri inceleme ekibi içindeki görev dağılımını doğru şekilde yapmaktır. Ekibin her üyesi kendi uzmanlık alanıyla ilgili incelemeleri yürütürken, diğer görevlilerin çalışma alanını da korumaya özen göstermelidir

(Şekil 3.2). Olay yerindeki görevliler ve yapılacak çalışmaların yöntemi olayın çeşidine, yerine ve büyüklüğüne göre farklılık göstermektedir.

Bir olay yerindeki delillerin birbiriyle ilişkisi; bütün boyutların doğru bir biçimde kaydedildiği iki boyutlu bir plan çizilerek yapılmaktadır. Bunun yanında çeşitli açılardan fotoğraf ve video çekimleri de yapılmalıdır. Çizgisel ifade ve taslaklarla video görüntüleri karşılaştırıldığında, iki boyutlu düzlemdeki çizimler, zaman ve hareket gibi unsurlarla karşılaştırılmış olmakta ve bu şekilde bir süreç yeniden inşa edilmektedir.

Günümüzde gelişen teknoloji yardımıyla, mekânın (olay yeri) üç boyutlu lazer tarama ve ölçümleri yapılarak mekânsal dokümantasyon ve analiz için kapsamlı veriler elde edilebilmektedir. Bu sayede varsayımsal savunmalardan çok, matematiksel ve gerçekçi birtakım kanıtlar elde edilmiş olmaktadır. Ayrıca daha sonra olay yerini inceleyecek olan uzmanlara daha sağlıklı bir değerlendirme verisi sağlanmaktadır.

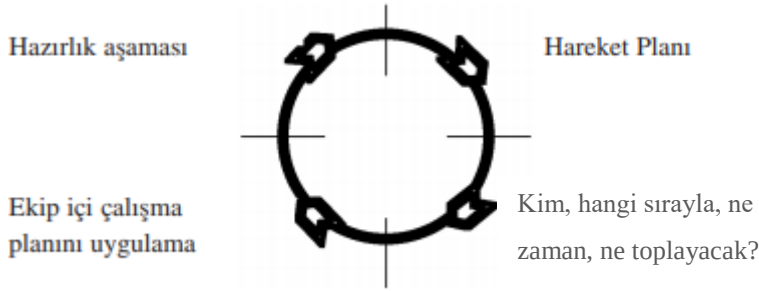

Resim 3.1. 3B lazer tarayıcıyla elde edilen modele bir örnek (<https://www.faro.com>)

Resim 3.1.'de yer alan olay yeri modelinde de lazer taraması yöntemiyle olay yerinin taraması yapılmış 3 boyutlu ve mimari detaylar içeren bir model oluşturulmuştur. Mevcut mekânsal nitelikleri yakalayıp geriye dönük okuma sağlayarak ayrıntılı bir analiz elde edilmektedir. Klasik tekniklerle (kamera görüntüleri, alanda yapılan inceleme gezisi vb.) elde edilen camdan geçen mermi (bullet through window), mermi kovarı (bullet), kan gölü

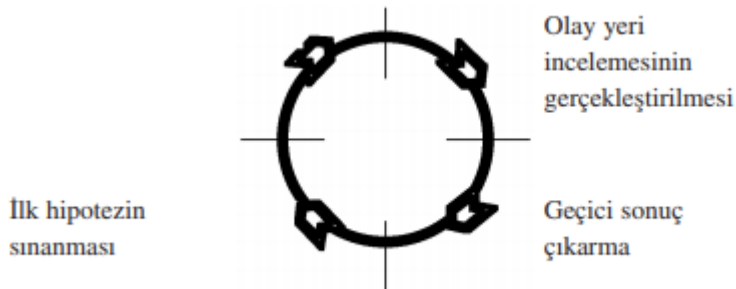
(blood pool), kurşun delikli şapka (cap with bullet holes) gibi kanıtların yanında görüş açısı, mermi yolu (bullet path) gibi kanıtların da ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Lazer taraması yöntemi tarama anını adeta dondurarak delil ve tanıklıkların korunmasını sağlarken, dijital olarak kaydettiği bu anı ve sonrasını da geriye dönük okuma yapıp tekrar tekrar değerlendirme olanağı sağlamaktadır.

Şekil 3.2. Olay yeri incelemesinde ikinci aşamada yapılması gerekenler (European Crime Scene Examiners Basic Course Handbook, 2002).

3. Aşama

Üçüncü aşamada, olay yerinin hazırlık aşamasında yapılan ön değerlendirmeler ile ilk kararlar alınmaktadır (Şekil 3.3). Ekibin hareket planını ve iş bölümüne uygun olarak olay yerinde yapılacak olan incelemeler gerçekleştirilir. Geçici bir sonuç çıkarılır. Önceki aşamalardaki işlemler ne kadar titizlikle yapılırsa ulaşılan sonuç da o kadar sağlıklı ve güvenilir olacaktır.

Şekil 3.3. Olay yeri incelemesinde üçüncü aşamada yapılması gerekenler (European Crime Scene Examiners Basic Course Handbook, 2002)

4. Aşama

Dördüncü ve son aşamada olay yerindeki inceleme bitirilir, deliller ve olay yeri raporu ilgili birimlere gönderilir. Kriminal laboratuvarlara gönderilen deliller prosedüre uygun olarak toplanmalı, korunmalı ve ulaştırılmalıdır.

Tüm bu şartlardan birisine bile uyulmadan adli uzmanlara ve laboratuvarlara gönderilen kanıtlar, laboratuvarlarda ileri tekniklerle incelenmeler de mahkemede delil olma niteliklerini kaybederler, ayrıca doğru ve güvenilir sonuçlar veremezler. İşte bunun sebeple, adli bilimlerin ve suç olayı incelemelerinin olay yerinde başladığı kabul edilir (Fisher, 2008).

5. Aşama Delil inceleme ve değerlendirme

Olay yeri incelemesi esnasında olay yerinde delil olabilecek her türlü iz, bulgu vs. toplanır. İlk aşamada elde edilen nesne ve bilgilerin tamamı bulgudur. Bu aşamada bulgu henüz hukukî olarak kanıt niteliği taşımamaktadır. Çünkü olay yerinde rastlanan her nesne ya da edinilen her bilgi olayla bağlantılı olmayabilmektedir. Elde edilen bulgunun olayla herhangi bir şekilde bağlantısının tespiti hâlinde, o bulgu artık kanıt haline gelmiştir. (Ceylan, 2008). Elde edilen deliller fiziksel veya kimyasal birtakım incelemelerden geçer bazı durumlarda suç eylemini ya da öngörüsünü yeniden canlandırmak gerekir. Olay yerinde olduğu gibi adli bilimin alt disiplinlerinden uzmanlar, kendi uzmanlık alanları çerçevesinde ve yöntemleriyle, iş birliği içinde araştırma ve analizlerini olayın aydınlatılması için yetkililere sunarlar.

3.2. Olay Yeri İncelemesinde Kullanılan Mekânsal Analiz Yöntemleri

Sınırları duvar, kapı, pencere gibi fiziksel elemanlarla belirli mekânlarda, bu fiziksel elemanlar ve elemanların katman ya da birimlerinde (boya, sıva, yalıtım, cam vb.) meydana gelen değişim ve dönüşümler; maruz kaldıkları etki, olay ve suçun okunup analiz edilebildiği üç boyutlu grafikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

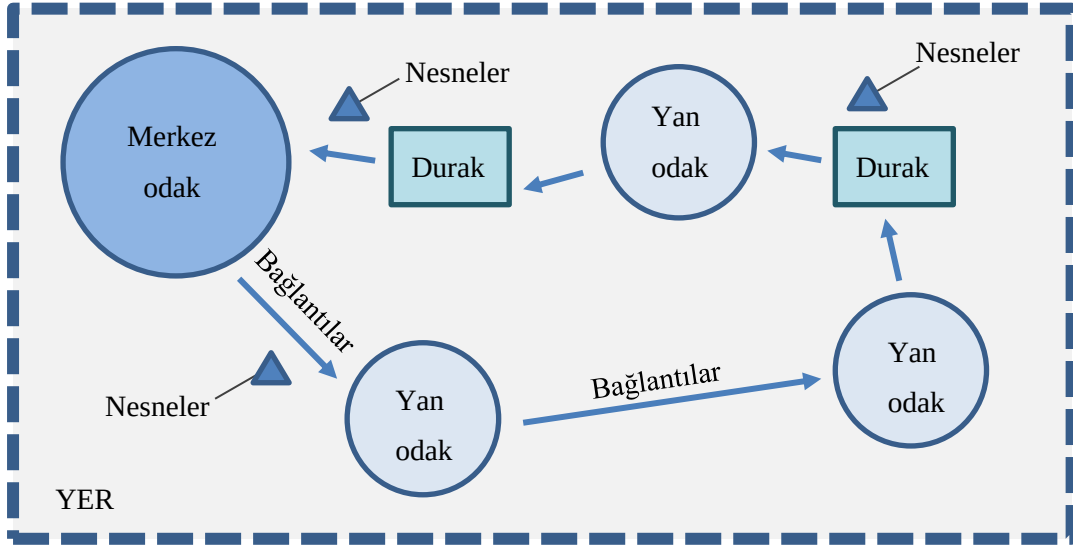
Mekânsal yöntemler zaman ve uzayda eylemler dizisinin analizini yapmaya imkân vermektedir. Faillerin davranışlarını doğrudan olay yerinin mekânsal özellikleriyle

ilişkilendirme fırsatı sağlamaktadır (Archea, 1985). Mekân suç eyleminin uygulama platformu olarak suçun gelişim aşama, sınır ve kurgusunu şekillendirmektedir. Olay yeri incelemelerinde kullanılan mimari yöntemler mekânın suçluya erişim kolaylığı ya da engel teşkil etmesi, suçlu açısından görünebilirlik, kaçış güzergâhı gibi mekânsal faktörlerin değerlendirilmesine fırsat sağlamaktadır.

Yapı iç ve dış yüzeyinde meydana gelen bu dönüşümler günlük yaşamın ve çevrenin nem, rüzgâr, hava kirliliği, oksidasyon gibi etkilerinin yanında suç eylemine bağlı olarak aşınma yıpranma, parçalanma ve yanma gibi etkilere de maruz kalmaktadır. Bu günlük ve suça bağlı etkiler yalnızca fiziksel elemanlarda değil, mekân içindeki nesnelerde de görülebilmektedir. İnsan kaynaklı ve/veya insana bağlı bilim ve yaklaşımların tamamı insan olmanın doğası gereği çeşitli durum ve şartlarda öznellik gösterebilmektedir. Suç yaklaşımlarında da bu durum aynıdır. Nadiren de olsa kolluk kuvvetleri ve yargı birimleri kişisel fikir, mantık ve duygularını devreye sokabilmektedir. Ancak mekân ve onu oluşturan fiziksel nesnelerin tümü bu konuda tarafsızdır. Belleğinde depoladığı eylemin bilgisini yorumlamadan direkt olarak aktarmaktadır. Bu bağlamda, olay yeri incelemesinde mekânı oluşturan eleman ve nesnelerin tanıklığından faydalanma işinde mimarlık disiplininin faydalanılması gerekliliği ortadadır.

Olay yeri mekânsal analiz yaklaşımı/stratejisi

Adli Mimarlık disiplininin olay yeri incelemesine fayda sağlayacağı teknik ve pratik bir metodolojiden önce bu disiplinin mekânsal yaklaşım stratejisini belirlemek gerekmektedir. Bu strateji mekânsal analiz yöntemlerini oluşturmak için gerekli olan mekânsal belgelemeyi ve yaklaşımı içermektedir. Newman'ın Savunulabilir Mekân teorisinde ele aldığı unsurlara benzer şekilde mekânsal yaklaşımın araştırma stratejisinin de 5 (beş) temel unsuru bulunmaktadır. Bunlar; yer, odaklar, duraklar, bağlantılar ve nesnelerdir (Şekil 3.4.).

Şekil 3.4. Suç araştırmada mekânsal yaklaşım stratejileri

Yer

Suç olayının tüm unsurlarını içeren fiziksel sınırları belirlenmiş mekândır. Suçun ve suçla ilişkili tüm eylem, mekân ve uğrak yerlerini; suç öncesi, anı ve sonrası sürecini ve olaya herhangi bir noktasında dâhil olan tüm aktörleri içeren alanı ifade etmektedir. Geniş çaplı olaylarda bütün bir şehri ya da ülkeyi bile kapsayabilmektedir.

Odaklar

Olay/olayların gerçekleştiği ve maddi olarak tüm delillerin yayıldığı mekân ya da mekânları tanımlayan alanlardır. Olayın gerçekleştiği mekâna “merkez odak” denilmektedir. Merkez odak, ateşli silahla öldürme olayında silahın ateşlendiği ve kurbanın öldüğü ana tanıklık eden mekân olarak örneklendirilebilir. Merkez olayın gerçekleşmesinden önce ya da sonra gerçekleşmiş başka bir suç olayını tanımlamak için de “yan odak” ifadesi kullanılmaktadır. Yine ateşli silahla öldürme olayında merkez odağa ve hedefe varana kadar, suçlunun yolda arabasıyla birine çarpması, onu durdurmaya çalışan birini yaralaması gibi olayların gerçekleştiği noktalar yan odak unsuru olarak değerlendirilebilir.

Duraklar

Duraklar, merkez ya da yan odak noktasına varana kadar veya vardıktan sonra suçlu ve/veya maktulün bulunduğu ya da deneyimsel bir etkileşime girdiği uğrak yerini ifade etmek için

kullanılmaktadır. Bomba düzeneğiyle patlatma olayında merkez odağa (patlamanın planlandığı yere) varana kadar, düzenek malzemeleri almak için uğradığı dükkân, beklediği otobüs durağı ya da sonrasında oturduğu bir kafe suç olayının durak unsurlarını oluşturmaktadır.

Bağlantılar

Bağlantılar, duraklar ve odaklar arasındaki bağlantıları, aynı zamanda bu geçişi kapsayan zamansal süreci ifade etmektedir. Suçlunun, suçla bağlantılı herhangi bir eylem gerçekleştirmeden sadece yer değiştirme amaçlı kullandığı güzergâhlardır.

Nesneler

Suçta doğrudan ya da dolaylı yoldan nesne olmuş tüm elemanlara nesne unsuru denmektedir. Patlama veya cinayet gibi olaylarda, cinayet silahı, bomba düzeneği malzemeleri ya da suça azmettirmek amacıyla birine verilen para nesnelere örnek olarak gösterilebilir.

Olay yeri mekânsal analiz aşamaları/metodolojisi

Olay yerinde mekânsal yaklaşım ve strateji, suça araştırmasında yol haritasını oluşturup suç üzerine daha tutarlı ve pratik yöntemler geliştirme avantajı sağlamaktadır. Olay yeri incelemesinde kullanılan bu mekânsal yöntemler; veri toplama, analiz, rekonstrüksiyon ve senaryo aşamalarını içermektedir.

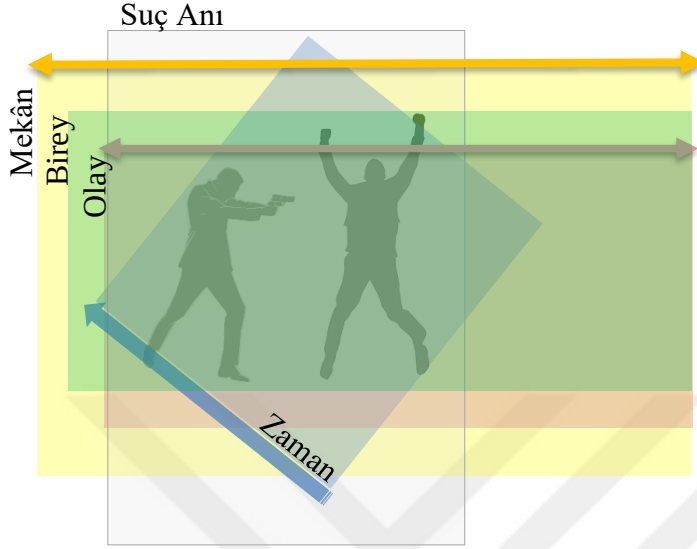
1. Aşama: Veri toplama

Veri toplama aşamasında bireysel tanıklıklar, kriminal raporlar, fotoğraflar, video kayıtları ve kanıt niteliği taşıyabilecek nesneler toplanmaktadır.

2. Aşama: Analiz (Ayrıştırma)

Mekân-zaman-olay-birey etkileşiminden ortaya çıkan ve “an” denilen eylemsel ve/veya durumsal hallerin okumasını temel alan bir aşama ve yöntemdir (Şekil 3.5.). Analiz aşaması

suç olaylarında olay mekânının okunabilirliğini sağlamak ve kolaylaştırmak için “an”ın dört katmanının ayrılarak analiz edilmesini kapsamaktadır.

Şekil 3.5. Mekân-zaman-olay-birey = AN

Bu katmanlama mimarlığın; yaşanmışlığa bağlı zamansal, topolojiye bağlı mekânsal ve kişinin deneyimine bağlı bireysel katmanını içermektedir. Aynı zamanda, suç olayı unsurlarının kesiştiği zamansal süreci ve sınırlarını, olayın mekânsal sınırlarını ve kapsamı bağlamında kullanılacak yöntemi belirlemede yardımcı olmaktadır.

3. Aşama: Rekonstrüksiyon

Mimarlıkta yapıyı yeniden inşa etme anlamına gelen rekonstrüksiyon kelimesi adli bilimlerin alanında yeniden canlandırma anlamıyla ayrı fakat benzer bir işleve karşılık gelmektedir. Tıpkı bir yapının geçmişine dönük okumalardan mevcut halinin oluşturulması, yeniden inşası gibi olay yeri inceleme uzmanları da tanık ifadeleri ve delilleriyle adli olayı yeniden kurgulayıp inşa etmektedirler. Bu bağlamda rekonstrüksiyon kelimesi mimarlık ve adli bilim disiplinlerinde yalnızca etimolojik ve semantik açıdan değil uygulama açısından da benzerlik göstermektedir. Adli mimarlık düzleminde rekonstrüksiyon, o anki mekânsal biçim veya durumların nesne tanıklıkları üzerinden geriye dönük okumasını yaparak yeniden inşasını ifade etmektedir.

4. Aşama: Senaryo ve sonuç

Elde edilen veriler, mekânsal analizler ve rekonstrüksiyon sonucunda bazı senaryolar oluşturulmaktadır. Bu senaryolar mekânın tanıklığından elde edilen bilgilere göre, bilimsel bir kesinlik veya yüksek bir ihtimal doğrultusunda elenerek nihai bir sonuç ve rapor olarak sunulmaktadır.

Rekonstrüksiyonu (yeniden canlandırma) ve çözümleme yaklaşımlarında mimarlık pratiğinde uygun olarak; aks, doğrultu, gölge gibi mimari tasarımın temel kavramlarından faydalanmanın yanı sıra üç boyutlu animasyon veya maket, mekânı görüntüleme yöntemleri, plan kesit çizimleri, fotoğraf, kamera kayıtları gibi yöntemler de kullanılmaktadır.

Tüm eylemlerin bir “yer”de gerçekleşmesi sebebiyle, olay yeri incelemelerinde mekânsal analizlerin kullanılması gerekliliğine karşın, sınırları daha belirli (ev, iş yeri vb.) mekânlardaki patlama, çatışma, darp, hırsızlık gibi eylemsel olaylarda mimari yöntem ve analizler daha verimli sonuçlar verebilmektedir.

Benzer şekilde, olay yeri incelemesine konu olan suçun niteliğine göre kullanılan mimari yöntemler de değişebilmektedir. Büyük patlamalarda üç boyutlu modelleme yöntemi ön plandayken yangın sonrası bir olay yeri incelemesinde yapı malzeme ve katmanlarındaki bozulmalar, ateşli silahlarla yaralama olayında açı, doğrultu veya akustik gibi parametreler kullanılabilir. Daha üst ölçekten yapılması gereken incelemelerde (bombalama, savaş saldırıları gibi) insansız hava araçları (drone) gibi yeni teknolojiler kullanılarak alan üzerinde leke çalışmaları yapıp yaklaşım stratejileri geliştirilebilmektedir.

Ateşli silahlarla işlenen suçlarda merminin üzerindeki izler, merminin hangi silahtan atışlandığı gibi bilgiler balistik araştırmalar sonucu ortaya çıkarken merminin duvar ya da kapı gibi yapı elemanlarında neden olduğu hasar, malzemedeki bozulmalar gibi konularda mimari bilgiye başvurulması incelemenin tutarlılığı açısından faydalı olacaktır. Benzer şekilde çeşitli aletlerin çeşitli yüzeylerde bıraktıkları izlerin incelenmesi, olay anının mekânın ve nesnenin tanıklığından faydalanılarak yeniden canlandırılmasında da adli mimarlığa başvurulabilmektedir.

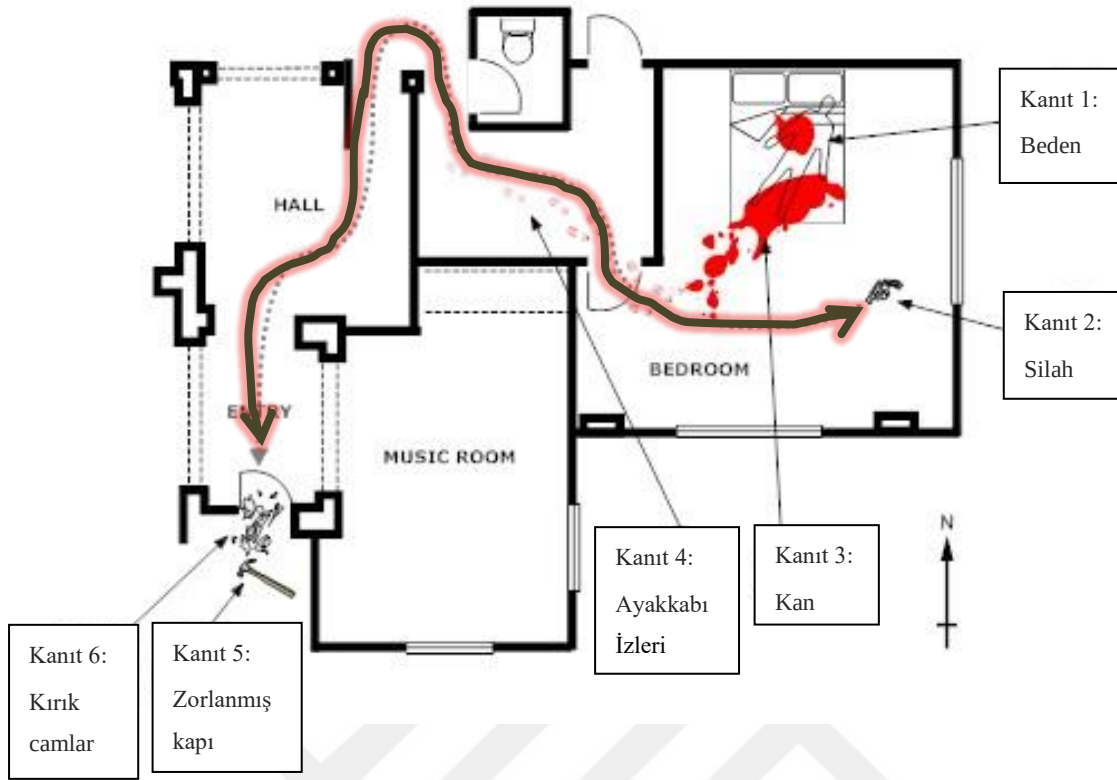

4. MİMARİ MEKÂNIN SUÇA TANIKLIĞI VE OLAY YERİ İNCELEME ÖRNEKLERİ

Adli olaylara mimari nesnenin ve çevrenin suça tanıklığı bağlamında bakmak olay yeri incelemelerinde nesnel bir tanıklık bilgisine ulaşmak anlamında önemlidir. Olay yeri incelemelerinde genellikle kanıt olarak yer bulan nesneler mimari yöntem ve yaklaşımların kullanılmasıyla tanık haline gelmekte suç olayının çözümünde daha gerçekçi ve objektif bilgilere ulaşmayı sağlamaktadır.

Mekânsal yöntem olarak iki boyutlu plan - kesit çizimleri ya da mimari terimlerin kullanıldığı incelemelerde farklı disiplinlerden yetkililerin değerlendirmelerini zorlaştırabilmektedir. Bu tür zorluklara karşı kolay algılanır ve anlaşılır üç boyutlu teknolojiler ve bunların ürünlerinin kullanılması daha faydalı olacaktır.

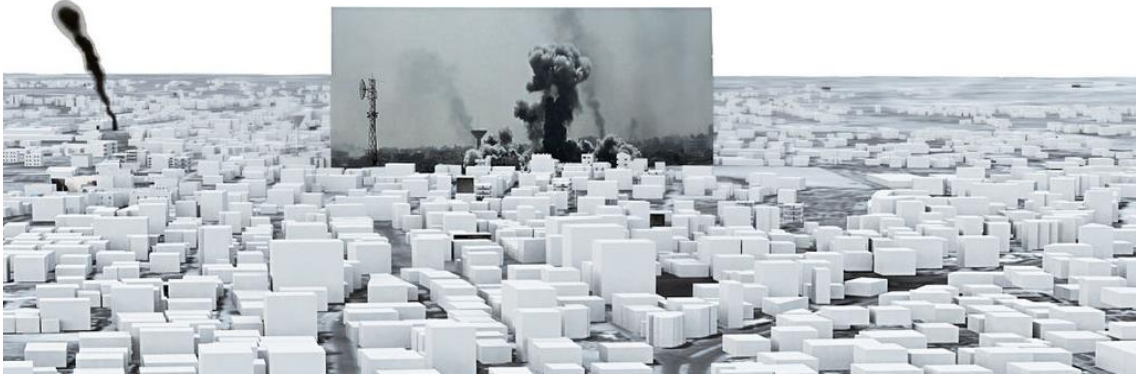
Bunların yanında, olay yeri incelemesinde görevli mimarın mekânsal akış diyagramları oluşturulması kendisinin ve yetkililerin mekânı ve sınırları içinde gerçekleştirilen eylemleri anlaması açısından yardımcı olabilmektedir (Şekil 4.1.). Mimari akış diyagramı mekânın sınır, eleman ve mekânsal birimler arası ilişkilerinin yanı sıra suçlu ve/veya suça hedef bireyin mekândaki eylemlerini inceleme imkânı sağlamaktadır. Mekânsal araştırmalara konu olan suçlar yalnızca bireye karşı değil nesneye, otoriteye, mekâna ya da herhangi bir mülke karşı da işlenebilmektedir.

Şekil 4.1. Olay yeri plan çizimi ve suçun mekânsal akış diyagramı
(<http://www.michellehenry.fr>)

Ateşli silahlarla yaralama veya ölümlerde yapılan balistik incelemelerde ateş eden kişinin hedefe olan mesafesini anlamak için barut izlerinin dağılımına bakılması gibi adli mimaride de fiziksel elemanların ya da nesnelerin dağılımına bakılabilmektedir.

Eyal Weizman ve Forensic Architecture ekibinin daha üst ölçekten incelediği savaş alanlarındaki bombalanan yapılardan ortaya çıkan toz bulutlarından yola çıkarak patlama öncesi geriye dönük mekânsal okumalar yapması buna örnek olarak gösterilebilir (Resim 4.1.). Ekip bünyesindeki uzman kişiler tarafından ve onların disiplinler arası çalışmaları çerçevesinde bazı olaylarda bütün bu bilgi, deneyim ve kaynaklar dijital bir ara yüz kullanarak birleştirilmekte, dijital ortamda mekân ve zaman sentezlenerek olay yeniden canlandırılmaktadır.

Resim 4.1. Bombalama sonrası ortaya çıkan toz bulutunun grafik ve fotoğralarla çakıştırılarak incelenmesi (<https://www.artsy.net>)

Forensic Architecture ekibi adli olaylarda mimari yöntemleri disiplinler arası bir platformda efektif biçimde kullanmaktadır. Ülkemizde de Adli Mimarlık bilim dalının Adli Bilimler’e girmesi ile mekânsal yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Çalışmanın bu kısmında Forensic Architecture’ın Örnek Vaka 1 ve 2’de kullandığı yöntemler ile ülkemizdeki Örnek Vaka 3’te yapılan analizler neden-sonuç ya da senaryolardan bağımsız ve tarafsız olarak mimari yaklaşım ve yöntemler bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

4.1. Örnek Vaka 1

Forensic Architecture ekibinin aynı zamanda bir sanat eseri olarak sergilenen çalışması olan “77sqm_9:26min (2017)” adlı video 2006 yılında Almanya’da 21 yaşında Türk Kökenli bir gencin Neo-Nazi bir terör örgütü tarafından kendisi ve ailesinin işlettiği internet kafede öldürülmesinde kanıt teşkil eden mimari delil ve yöntemleri içermektedir. Eyal Weizman ve ekibinin 2017 yılında cinayetin olay yeriyle ilgili yayınladığı raporda (Forensic Architecture, 2017) model, maket ve zaman çizelgesi gibi ağırlıklı mimari yöntemler kullanılmış ve çeşitli senaryolar oluşturulmuştur. Cinayetin kafenin 77 metrekaresinde 9 dakika 26 saniyede gerçekleşmesi ve ekibin suça mekân ve zaman bağlamında yaklaşımı nedeniyle çalışmaya 77sqm_9:26min adı verilmiştir (İnternet: Ergül, 2019).

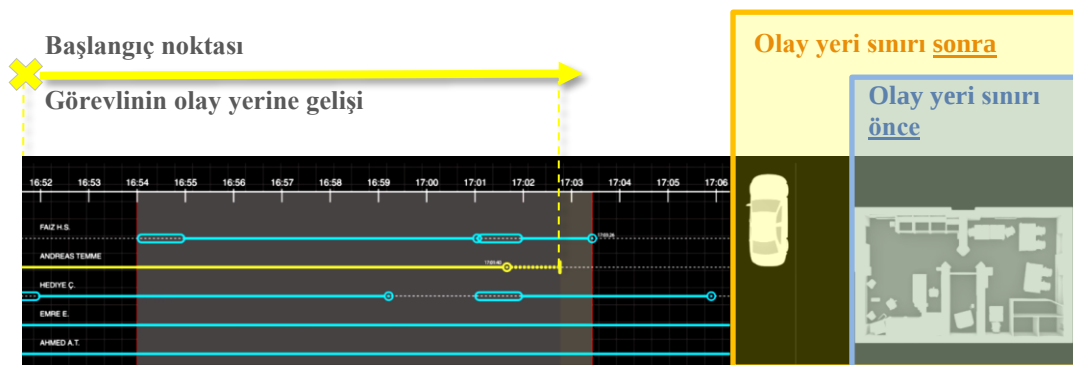
Rapora göre öldürülen genç, kendi internet kafesinde müşteri olarak her gün 1-2 saat kadar zaman harcamaktadır. Bilgisayar kayıtlarından ulaşılan bu bilgiye göre cinayet günü sadece 15 dakika çevrimiçi olmuştur. Cinayet sırasında kafede olan Alman Anayasa Koruma Ofisi’nden bir görevli olaya tanıklık edemeyeceğini ve olay günü mekânda olağandışı bir

durum fark etmediğini söylemiştir. Mahkeme tarafından da bahsi geçen görevlinin cinayet sırasında internet kafenin arka odasında bulunduğu belirlenmiş ve mekândaki konumuna dayanarak, suça tanık olamayacağı sonucuna varılmıştır.

Yalnızca suçun çerçevesi, sınırları ve aktörlerinin belirlendiği aşamada bile şüphelilerin yeri, suç yeri gibi birçok mekânsal verinin göz önünde bulundurulması zorunluluğu olay yeri ve mimari mekân arasındaki kuvvetli bağı ortaya koymaktadır.

Çalışmanın analiz safhasında mekân (internet kafe), zaman (9dk 26sn), birey (hedef ve suçlular) ve olay (cinayet) verileri çakıştırılarak mimari platformda birleştirilmiş ve ‘an’ (suç) yeniden oluşturulmaya çalışılmıştır. Mekânın sınırları, suça konu olan bireylerin suç öncesi-anı-sonrası süreci içerisinde gerçekleştirdiği eylemlerin başlangıç ve bitişini kapsamaktadır. Başka bir deyişle olay yeri zamanla birlikte suç eylemi paralelinde ve doğrultusunda genişleyen bir unsurdur.

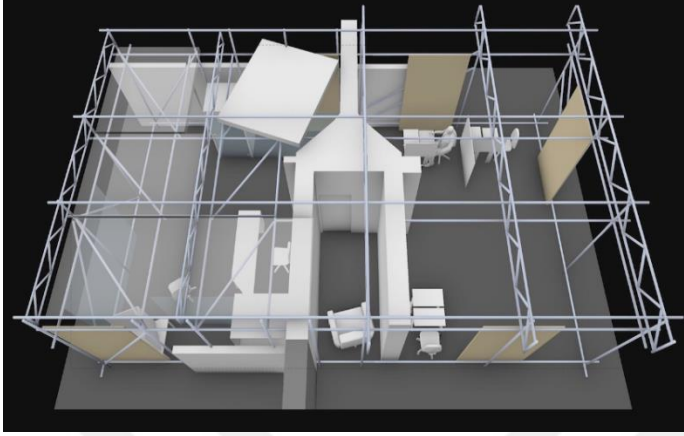
Söz konusu olayda da suçla ilişkili olabilecek bir eylem olarak görevlinin arabasının olay yerine gelişle sürecin başlangıç noktası değişmiş ve olay yerinin mekânsal sınırları genişlemiştir (Şekil 4.2.). Daha açık bir ifadeyle, internet kafenin fiziksel sınırları içerisinde incelenen suç, toplanan delil ve başvuru tanıklıklar için arabayı, çevresini ve hatta kafeye gelene kadar arabanın izlediği yolu, uğradığı mekânları içeren yeni bir olay yeri alanı oluşmuştur.

Şekil 4.2. Mekânsal ve zamansal sınır değişikliği (<https://www.forensicarchitecture.org>)

Olay yeri incelemesinde mimarlığın çok disiplinli özelliğinden faydalanılarak mekânın ve nesnelerin yalnızca biçimsel özelliklerinin değil akustik, görsel ve hatta koku özelliklerini

etkileyebilecek malzemelerinin de detaylı bir modellemesi yapılmış ve daha dayanaklı sonuçlar elde edilmiştir (Forensic Architecture, 2017) (Resim 4.2.).

Resim 4.2. Cinayetin işlendiği internet kafenin üç boyutlu modeli
(<https://www.forensicarchitecture.org>)

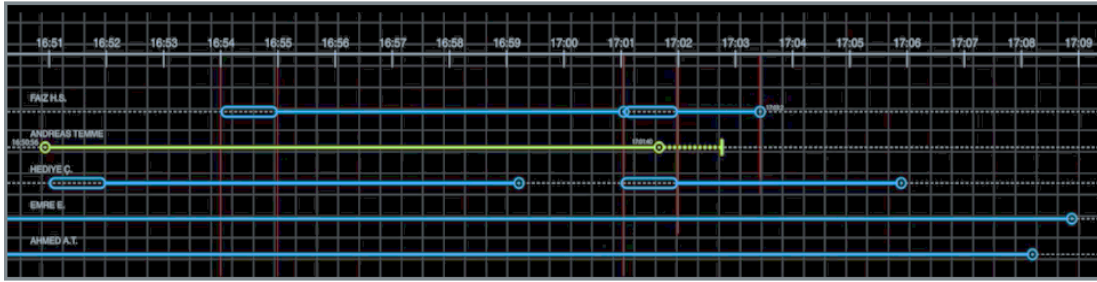
Dijital ortamda yapılan bu modele ek olarak Mart 2017’de Berlin’deki Dünya Kültürleri Evi’nde, olay yeri olan internet kafenin 1/1 ölçekli bir modeli inşa edilmiştir (Forensic Architecture, 2017) (Resim 4.3.). Başka bir deyişle, olay yeri incelemesinde adli rekonstrüksiyon işlevini yerine getirmek için mimari rekonstrüksiyon uygulanmıştır. 1/1 ölçekli bu maket rekonstrüksiyon kelimesinin birbirini tamamlayan çift anlamlılığının somut bir örneğini teşkil etmektedir. Maketin yapımında kullanılan yapı malzemelerinin akustik ve ısı performans gibi özellikleri de gerçeğe uygun şekilde uygulanmıştır.

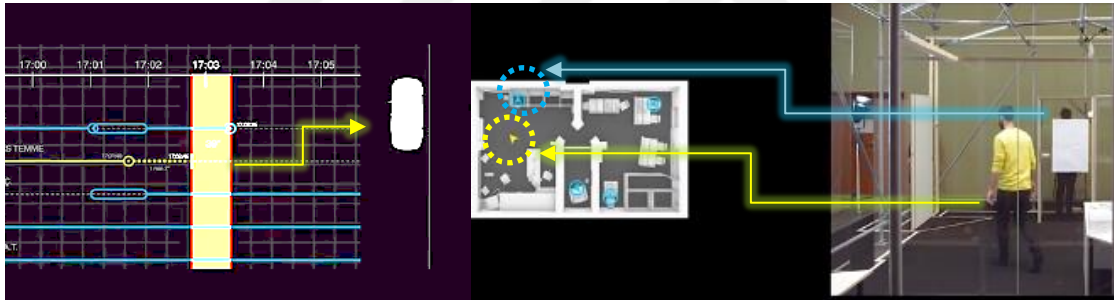
Resim 4.3. Olayın 39.saniyesinin muhtemel mekânsal hali-1/1 maket
(<https://www.forensic-architecture.org>)

Olayın internet kafede meydana gelmesi sayesinde, birey ve nesnelere bağlı tüm tanıklıklar zamana bağlı bir dijital havuzda kayıtlı bulunmaktadır. Bilgisayarlara giriş-çıkış ve

çevrimiçi olma verileri olay yerinin zamansal bir grafiğini oluşturma imkânı sağlamıştır (Şekil 4.3.). Bilgisayarlardaki bu kayıtlar hem mekân kullanıcılarının yerlerini hem de belli yerlerde bulunma zamanlarını vermesi açısından araştırmacıların suça dair bir “mekân-zaman matrisi” (Şekil 4.4.) oluşturmalarını sağlamıştır (Forensic Architecture, 2017). Mekân-zaman matrisi suç ve ilgili eylemlerin gerçekleştiği sürecin, olayın geçtiği mekânın model ve/veya fotoğraflarının üst üste bindirilmiş bir öğeler kümesidir.

Şekil 4.3. İnternet kafedeki tanıkların çevrimiçi ve çevrimdışı olma durumları (<https://www.forensic-architecture.org>)

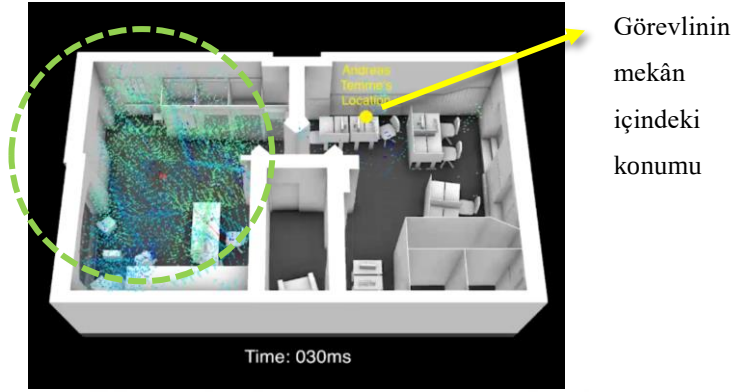

Şekil 4.4. Mekân-zaman matrisi örneği (<https://www.forensic-architecture.org>)

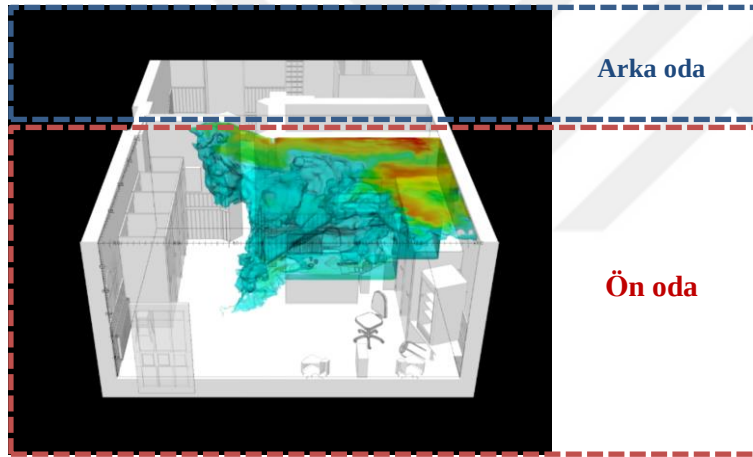
Savaş saldırıları, cinayet ve silahlı saldırı gibi insan zihnini travmatize edebilecek olaylardaki bireysel tanıklıklarda kişi olayların oluş sıra ve sürelerini istemsizce manipüle edebilmektedir. Bu açıdan oluşturulan mekân-zaman grafiğinin tanıklık açısından önemi salt zamana bağlı bir sözlü tanıklık içermeyip yer ve olay kavramları açısından da desteklenebiliyor olmasıdır. Böylelikle mekân, nesne ve olaylara bağlı daha nesnel kanıt ve tanıklıklar elde edilebilmektedir. Yapılan bu mekân-zaman analizlerin yanında suç kavramının çok katmanlı yapısı gereği ve disiplinler arası çalışmanın faydası bağlamında birçok farklı disiplinden uzmanların çalışmalarından da yararlanılmıştır. Özellikle maket/model çalışmalarında uzmanlar tarafından birebir aynı nitelikteki malzemelerin kullanılması olay yerinin dijital ortamda tüm mekânsal nitelikleriyle rekonstrüksiyonunu sağlayarak olayın fiziksel ve deneyimsel niteliklerinin yeniden kurgulanmasını sağlamış, 3

boyutlu animasyon, akustik (Şekil 4.5.), balistik ve koku uzmanlarının analizlerinin (Şekil 4.6.) daha gerçeğe yakın ve bilimsel sonuçlar vermesini desteklemiştir.

Şekil 4.5. 30.sn'deki ses simülasyonu (<https://www.forensic-architecture.org>)

Şekil 4.6. Ön odadaki koku parçacıklarının (amonyak) akışkan dinamiğinin simülasyonu, (<https://www.forensic-architecture.org>)

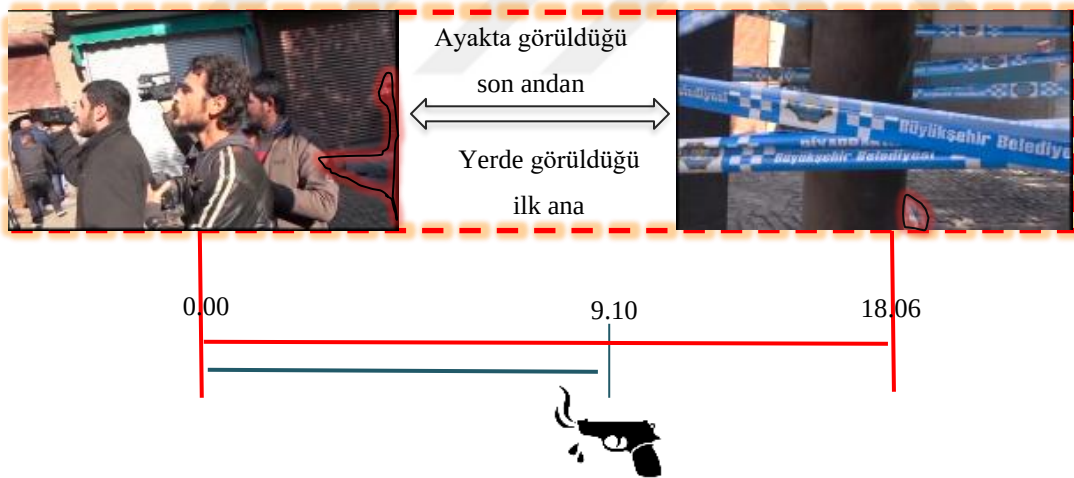
Daha sonra yapılan deneyler hem analog hem de dijital formatlarda yapılmıştır. Fiziksel ve dijital verilerin birbirini desteklediği, birbirine göre kalibre edildiği ve sentezlendiği birtakım sonuçlara ulaşmıştır. (Weizman ve diğerleri, 2017).

4.2. Örnek Vaka 2

Bir avukatın düzenlediği bir basın toplantısı sırasında yanlarından geçen polis ve terörist arasındaki silahlı çatışma anında vurularak öldürülmesini konu alan Vaka 2'nin resmi soruşturması 2016 yılında sona ermiştir. Daha sonra ilgili baronun bağımsız ve objektif bir inceleme için Forensic Architecture ekibine başvurmuştur (İnternet: Akbulut, 2019).

Ekip bu araştırmadaki raporunda birçoğu mekânsal rekonstrüksiyon yöntemleri olan tanık ifadeleri, kamera görüntüleri, ses analizleri ve üç boyutlu modelleme yöntemlerini kullanmıştır.

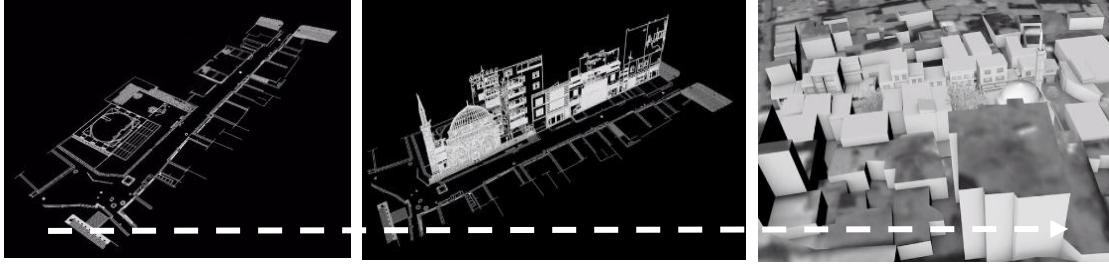
Vaka 1’de uygulanan zaman ve sese bağlı verilerin senkronizasyonu yöntemiyle mekânsal bilgiye ulaşılması yöntemine benzer şekilde bu olayda da olay yerinin farklı açılardan çekilmiş görüntüleri görsel ve işitsel bazı veriler yoluyla eş zamanlı hale getirilmiştir. Kamera görüntülerinin açısının öldürülme anını içermemesi sebebiyle olay yerinin ve olay sürecinin yeniden inşası gerekmiş ve mekânın, sesin ve hareketin çakıştırılması yoluyla üç boyutlu bir model ve simülasyon kurgulanmıştır. Bu inşa sürecinde öncelikle olayın ve mekânın sınırlarının belirlenmesi, çalışmanın çerçevesinin daraltılması ve böylece daha kolay sonuca ulaşılması için öldürülen avukatın görüntülere ayakta son ve yerde ilk görüntülediği anlar belirlenmiştir. Daha sonra ses bilgisi de analize eklenerek olay son anı son silah sesinin duyulmasına kadar çekilmiş ve incelenecek zaman aralığı belirlenmiştir (Şekil 4.7.).

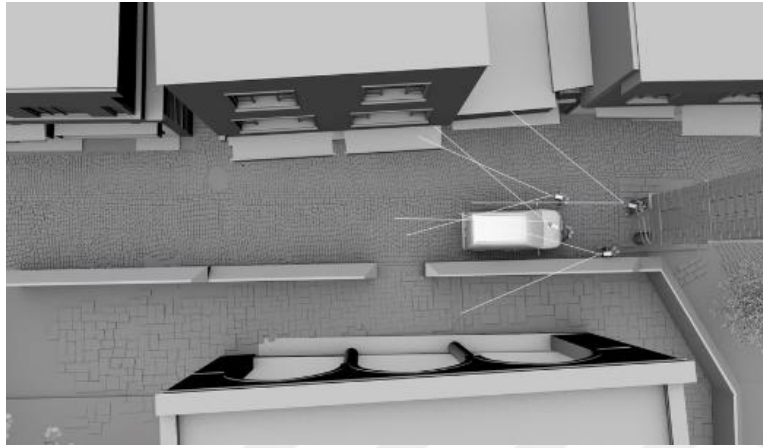
Şekil 4.7. Olay/mekânın sınırlarının belirlenmesi (<https://www.forensic-architecture.org>, sitesindeki videoya dayalı olarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

İlgili şehrin Mimarlar Odası’ndan temin edilen plan ve cephe çizimleri, uydu görüntüleriyle olay yerinin üç boyutlu modeli oluşturulmuştur (Resim 4.4.). Olay yerinde görüntü alan kameralar ve kameraların görüş açılarına göre olaydaki terörist, polis, kameraman gibi aktörleri yerleri belirlenmiştir (Resim 4.5.).

Resim 4.4. Olay yeri rekonstrüksiyon süreci (<https://www.forensic-architecture.org>)

Resim 4.5. Olay yeri aktörlerinin kamera açılarıyla belirlenmesi (<https://www.forensic-architecture.org>)

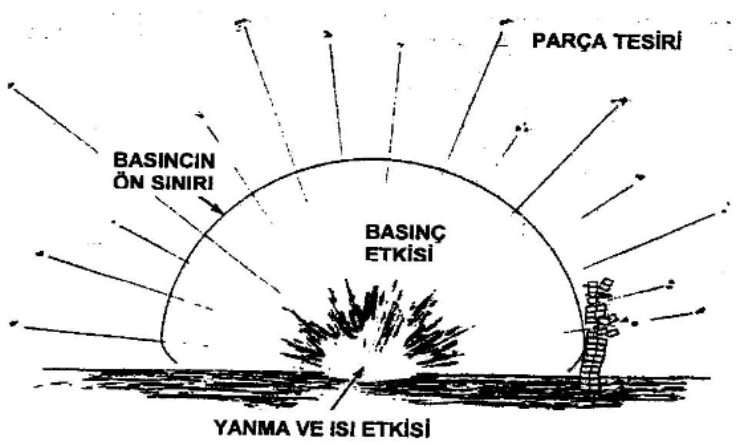
Daha sonra görüntülerde ateşlenen silahların mekâna (yolda, duvarlarda vb.) etkisiyle (çarpmasıyla) meydana gelen tepkiler (toz dumanı) ve sesler çakıştırılarak mermilerin hangi silahtan ve kimin silahından çıktığı gibi bilgilere ulaşılmıştır.

Mekânlar, görüntüler, sesler ve ifadeler tıpkı bir mimarın tasarım yaparken eskizleri üst üste koyarak tasarım kriterlerini birleştirmesi ve sonuç ürününü kâğıt üzerinde adım adım inşa etmesi gibi farklı katmanlar halinde örtüştürölüp olay yerini yeniden inşası sağlanmıştır. Benzer şekilde farklı disiplinlerin projelerinin (peyzaj, elektrik, statik mekanik vb.) mimari projeye dolayısıyla mekâna entegre edilmesi gibi adli tıp, adli psikoloji, akustik ve benzeri farklı disiplinlerin de bu mekân temelli soruşturmaya dahil edilerek kolektif bir çalışma yapılması da bu rekonstrüksiyonun gerçeğe daha yakın olmasına katkı sağlamaktadır. Mekân ve dolayısıyla mimarlık ekseninde yapılan bu çalışmalar sonucunda nesneler tarafından kaydedilen nesnel bilgilerin açığa çıkarılması sağlanmış, hukuki açıdan değerlendirilebilecek birtakım analiz ve raporlar yetkililere sunulmuştur.

4.3. Örnek Vaka 3

7 kişinin öldüğü 127 kişinin yaralandığı Vaka 3'teki patlamada davalı olay yerine bomba düzeneği koyarak neden olmakla suçlanmıştır. Patlama sonrasında hazırlanan raporların farklılıklar içermesi ve adli vakalarda ceza kararının olasılıklara değil, nesnel bir kesinliğe dayanması gerekliliği sebebiyle savunma tarafından mahkemeye yoğunluklu mimari ve mekânsal yaklaşımlar içeren bir takım bilimsel ve nesnel kanıtlar sunulmuştur.

Adli olaylarda bombadan kaynaklı patlamalarda, bomba uzmanlarının incelemesine dair önemli olan iki unsur bulunmaktadır. Bunlardan biri, bombanın etkisiyle oluşan patlama çukurudur. Bir diğeri ise pil, fünye artıkları gibi bomba artıklarıdır (Şekil 4.8.).

Şekil 4.8. Patlamaya ilişkin jandarma bilirkişi raporundan (Vaka 3 Avukatı 2019, 25 Nisan. İstanbul)

Bu noktada, olay yeri uzmanlarının patlama sonrası mekânda fiziksel bir hasar oluşturarak iz bırakan çukur ve mekânda yeni nesneler olarak yer alan atık nesnelerin incelemesini gerçekleştirmesi, mekânsal bir yaklaşımın tezahürü ve mekân ve nesneler üzerinden bilimsel dayanağı olan bir tanıklığın kullanılması açısından önem arz etmektedir.

Kriminal laboratuvarında elde edilen sonuçlara göre bombaya ilişkin bir bilgi olmadığı söylenmiştir. Yaralı ya da ölen kişiler üzerinde de bombanın kimyasına ilişkin bir madde bulunmamıştır. Olay yerinde olayın gerçekleştiği gün yapılan keşif sonrası düzenlenen tutanakta herhangi bir parçalanma vs. bulunmamaktadır. Yine aynı tutanağa göre zeminde herhangi bir parçalanma ya da hasar bulunmamaktadır (Resim 4.6., 4.7.).

Resim 4.6. Büfenin zemininde hasar ya da çukur bulunmamaktadır (Vaka 3 Avukatı 2019, 25 Nisan. İstanbul)

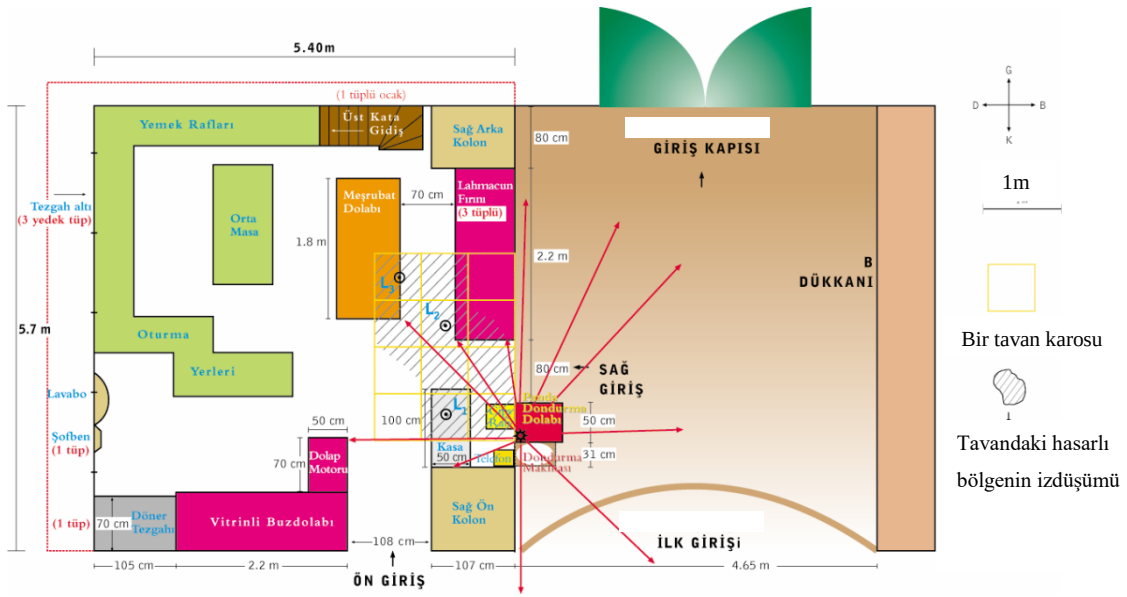

Resim 4.7. Patlama sonrası savrulan nesneler (Vaka 3 Avukatı 2019, 25 Nisan. İstanbul)

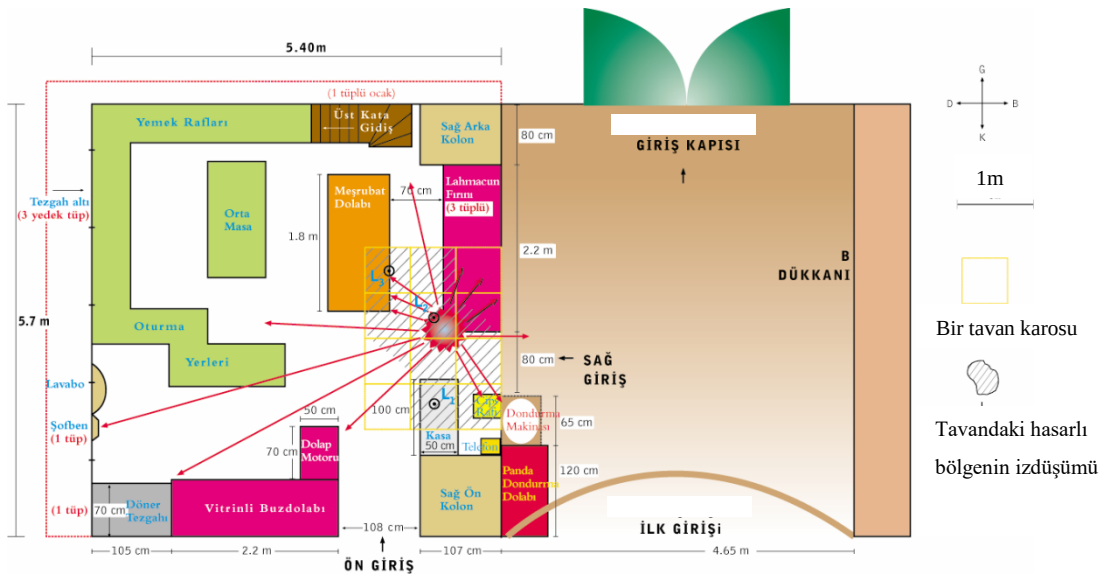
Olay yeri ekibi olay yeriyle (mekânla) ilgili topladığı tüm delillerde zaman notu düşerek çalışmalıdır/çalışmaktadır. Bu da mekân-zaman bağlamında yapılan incelemenin gerçeğe yakın olması ve nesnelliği açısından önemlidir. Savunmaya göre, üzerinde hiçbir zaman notu bulunmayan bazı fotoğraflar bu delil dosyasına eklenmiştir. Bu noktada kuşku duyulan, zaman ve mekâna dair nesnel, bilimsel ve somut veriler yerine tıpkı kişilerin sözlü tanıklığı gibi esnek ve bilimsel bir dayanağı olmayan, öznel yaklaşımlara göre şekillenebilecek birtakım delillerin mahkemeye sunulmasıdır.

Patlamanın gerçekleştiği iddia edilen büfede Kahramanmaraş ve Panda dondurma dolapları bulunmaktadır. Polis ve jandarmanın iddiasına ilişkin olay yeri kroki raporundaki plan çizimlerinde bu dolapların genişlikleri gerçek ölçülere geldiğinde büfenin kapısından geçişi engellemektedir. Ayrıca patlama merkezinin öngörüldüğü noktada olması halinde eşyaların maruz kalacağı itme gücüyle yer değiştirmeleri de olay yerinin son fotoğraftaki

konumlarıyla örtüşmemektedir. Savunma avukatının hazırladığı, mekânın ve teşkil ettiği nesnelerin ölçekli bir planını ve patlamanın basınç etkisi ile eşyalara uyguladığı itme gücünü gösteren planlara göre dondurma dolaplarının olay anına ilişkin konumları farklılık göstermektedir (Şekil 4.9., 4.10.). Savunmanın mimari teknik yaklaşıma ve rasyonel bilgiye dayandırılan bu rekonstrüksiyonunda patlamanın merkezinin farklı bir noktada ve nedeninin lahmacun fırınının altında biriken gazdan kaynaklı olduğu iddiasında bulunulmuştur

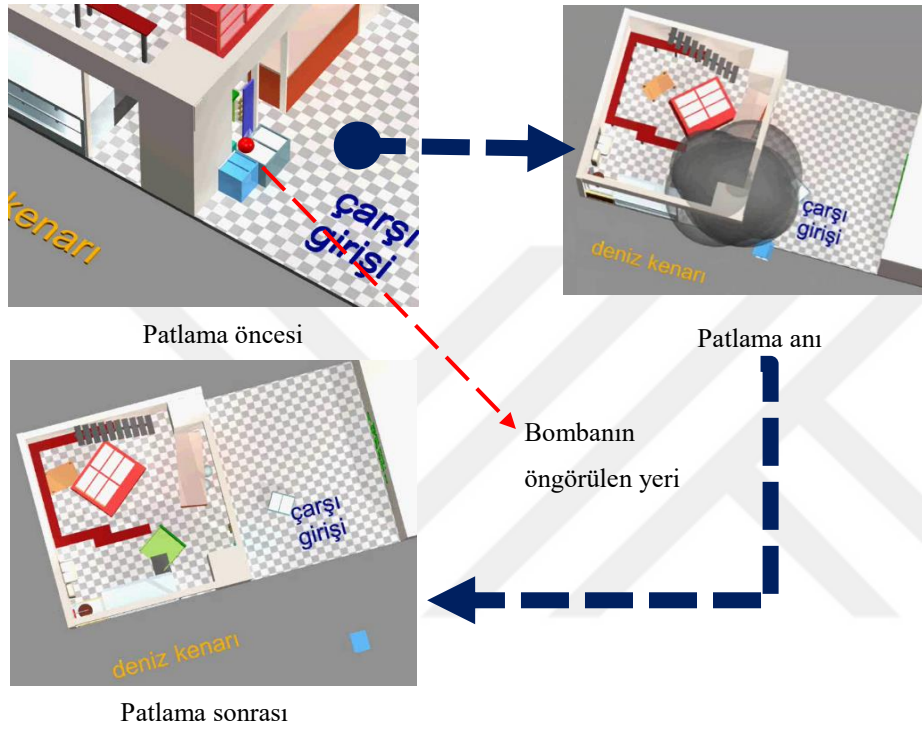

Şekil 4.9. Emniyet güçlerine göre olay anının planı (Vaka 3 Avukatı. doğrudan iletişim, 2019, 25 Nisan. İstanbul)

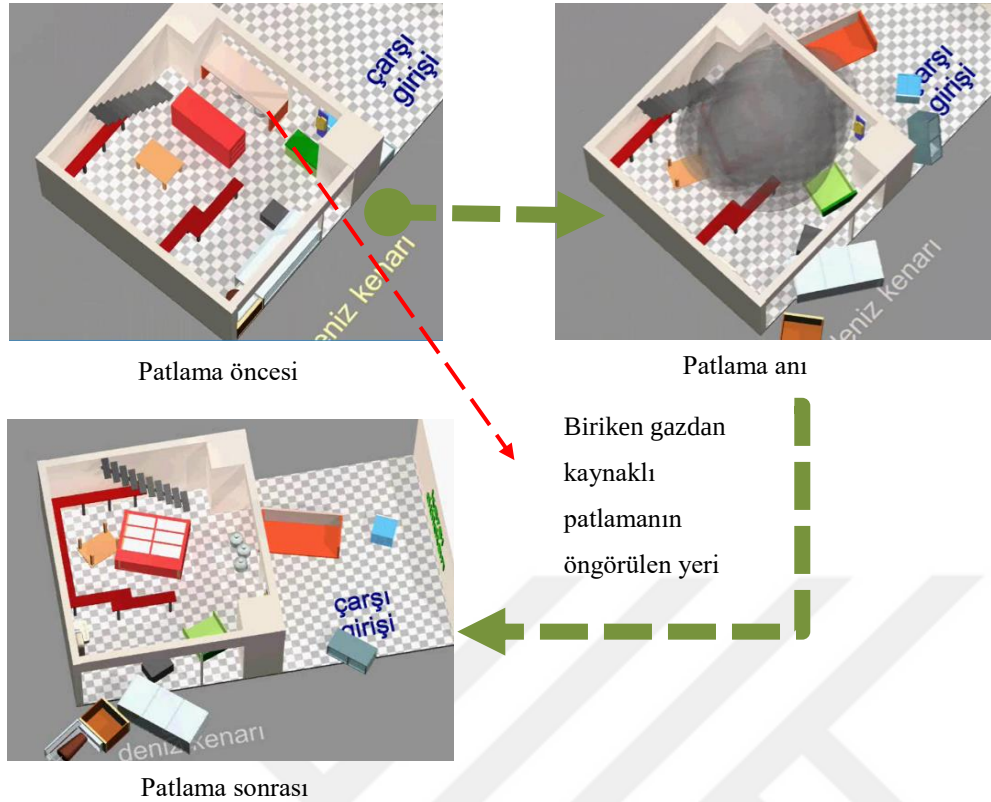
Şekil 4.10. Savunmaya göre olay anının planı (Vaka 3 Avukatı 2019, 25 Nisan. İstanbul)

Savunmanın kanıt olarak kullandığı mimari yöntemlerden bir diğeri de mekânın üç boyutlu modeli ve animasyonlarıdır (Şekil 4.11., 4.12.). Model ve animasyonlarla patlama anıyla ilgili emniyet güçlerinin ve avukatın iddiası yeniden canlandırılmıştır. Meydana gelen olayın “öncesi-anı-sonrası” sürecinin rekonstrüksiyonuyla mekânın tanık ifadeleri nesnel gerçeklik taşıyan verilere dönüştürülmüştür.

Şekil 4.11. Emniyet güçlerine göre olay yerinin patlama öncesi-anı ve sonrası (Vaka 3 avukatıyla doğrudan iletişime dayalı olarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 4.12. Savunmaya göre olay yerinin patlama öncesi-anı ve sonrası (Vaka 3 avukatıyla doğrudan iletişime dayalı olarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Avukat, "Güvenlik teşkilatının mer'i (yürürlükte olan hüküm sahibi) kanunları çiğnemesine engel olamamaktayız ancak savunma olarak fizik kanunlarını çiğnetmemekte kararlıyız" (Vaka 3 avukatı, 2019) sözüyle adli mimari yöntem ve nesnel tanıklığa dayalı kanıt ve savunmasının bilimselliğine vurgu yapmıştır.

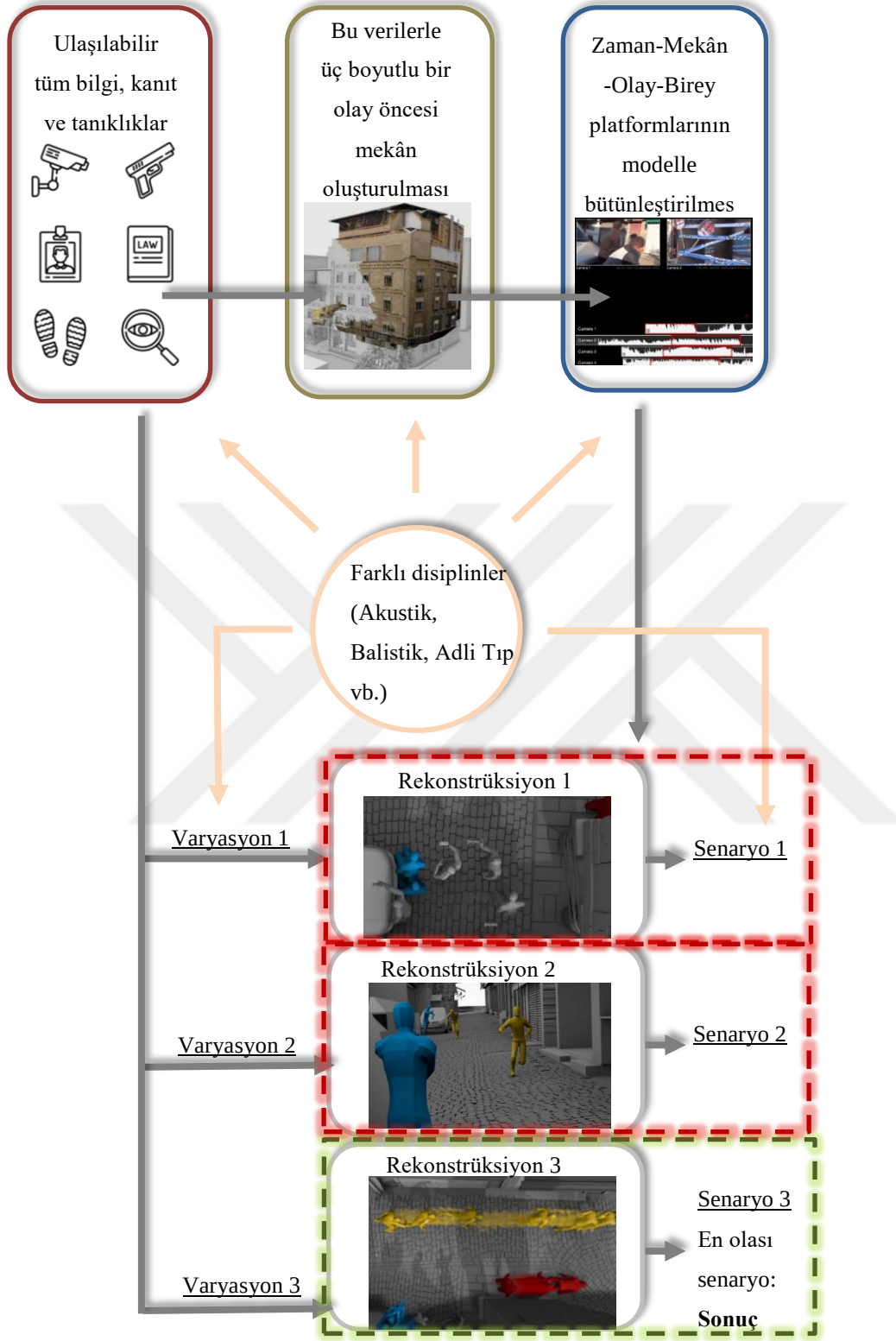
Eşya dağılımı denen bombanın basınç etkisiyle savrulmasına ilişkin ODTÜ'den rapor alınmıştır. Bu rapor basınç etkisiyle dağılan eşyaları tekrar mevcut yerlerine getirerek patlamanın merkezini bulma yöntemiyle oluşturulmuştur. Bu noktada adli mimarlığın rekonstrüksiyon yönteminin basit bir prototipinin uygulandığı görülmektedir. Mekân ve nesneler tanık koltuğuna oturtularak geriye dönük bir okuma yapılmıştır. Burada tanık ifadesi veren kişiler değil nesnelerdir ve nesneler yorumlama yapmayarak direkt olarak yaşanan anın etkisini aktarmaktadır.

5. BULGULAR

Forensic Architecture'ın mekânsal araştırmalar bütünü deneysel, teorik ve teknik bilgiyi harmanlayarak analizlerini yapmaktadır. Hukukiden ziyade bilimsel bir platformda gerçekleştirilen çalışmalar olaylara tasarımsal ve teknik yöntemlerle yaklaşarak hem estetik hem analitik bir içerik oluşturmaktadır. Mekânın sahip olduğu zamansal ve hukuki tanıklık fonksiyonu çerçevesinde adli vakaları değerlendirmektedir. Bu sayede adli bilimlere daha önce denenmemiş bir çerçeveden yaklaşırken pratik, objektif ve dayanaklı sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır. Ekibin adli mimarlığa referans çalışmaları bir bakıma Lefebvre'nin zihinsel, sosyal ve fiziksel mekân (Lefebvre, 1991) kavramları arasındaki organik bağı ve örüntüyü deşifre etmektedir. Hukuki süreçler ve mimarlığın ara yüzünde gerçekleştirdiği bu incelemelerde mimari bakış açısı ve pratiğine bağlı olarak mekânsal yöntemlere daha yakın bir noktada bulunmaktadır.

Forensic Architecture öncelikle tanık ifadeleri ve kamera kayıtları gibi klasik adli bilimsel ve olay öncesi mekânsal bilgileri toplamakta bu bilgiler ışığında olay yerini (mekânı) yeniden inşa etmektedir. Daha sonra kurgulanan bu ham mekân modeline başlangıçtaki bilgilerine ek olarak mekânsal veri ve pratiğini ekleyerek zaman-mekân-birey-olay katmanları bütününi ayrıştırmakta ve bir araya getirmektedir. Başlangıçta elde edilen tanıklıklar ve deliller bu katmanlardan gelen bilgiyle birleştirilerek çeşitli rekonstrüksiyonlar öngörülmektedir. Bu üç boyutlu rekonstrüksiyonlar suç olayının mekânı, zamanı, ölçeği gibi farklı parametrelere göre model, maket veya simülasyon şeklinde canlandırılabilir. Canlandırmalar sonucu çeşitli senaryolar oluşturulmaktadır. Senaryolardan herhangi biri veya birkaçı Hacking'in "nesnel olasılık" (Hacking, 1975) olarak dile getirdiği eşyanın tabiatına uygunluk şartı sağlanana kadar tekrar tekrar yeniden canlandırılmaktadır. Bir metodoloji kavramı olarak nesnel olasılık olayların ne kadar kolay gerçekleşebileceğini gösteren nicel bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır (Korkmaz ve Avar, 2019). Başka bir deyişle, herhangi bir olaydaki rastlantının olma kolaylığı, sezgisel bir tahminden ziyade rasyonel bir öngörünün ifade yöntemi olarak tanımlanabilmektedir.

Forensic Architecture da bu nesnel olasılık çerçevesinde yaptığı canlandırmalar ve disiplinler arası çalışmalar sonucunda bazı muhtemel sonuçlara ulaşılmaktadır (Şekil 5.1.)

Şekil 5.1. Forensic Architecture'ın olay yeri analizi işleyişi
(<https://www.forensic-architecture.org> sitesindeki videoya dayalı olarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)

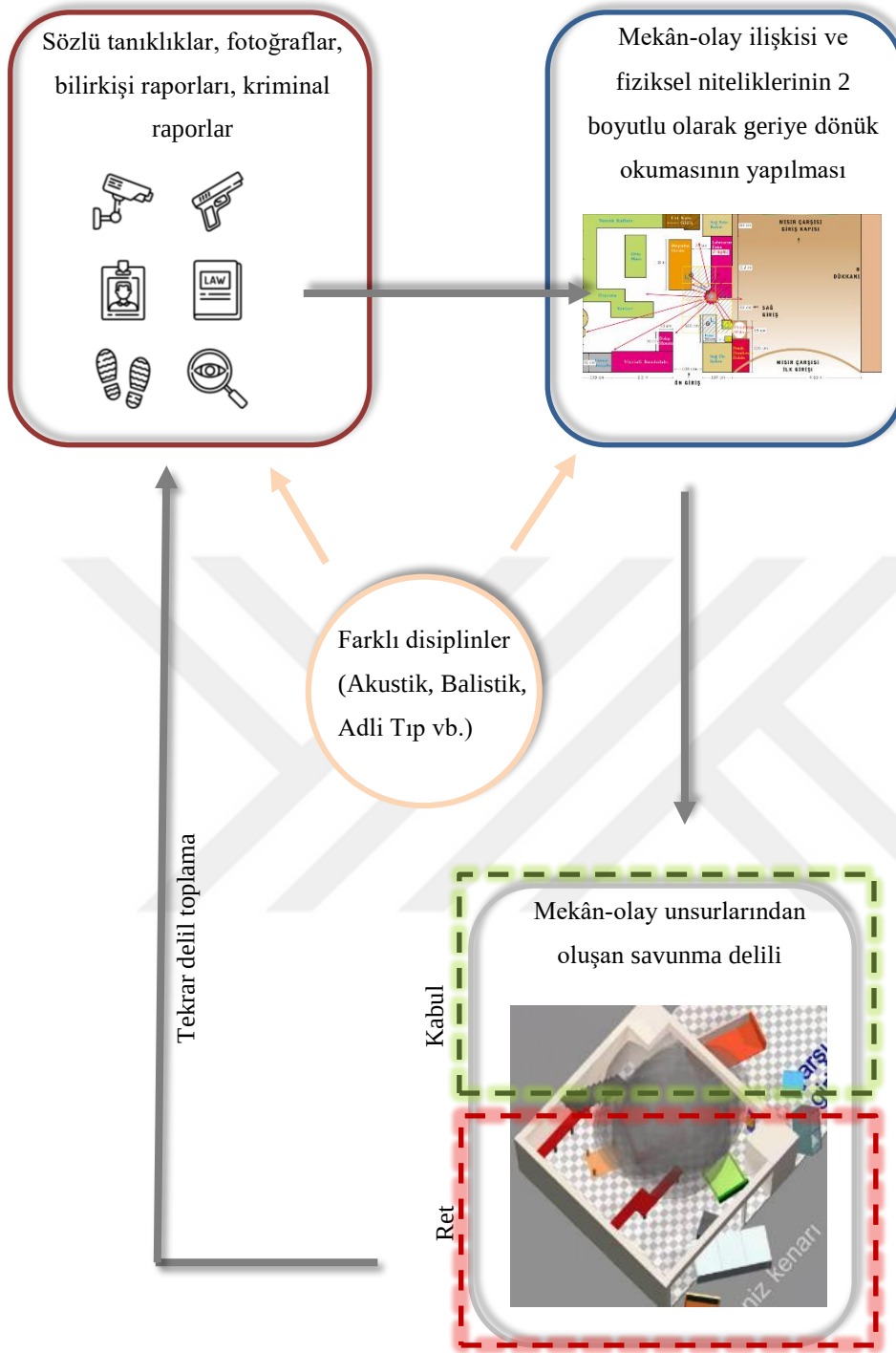
Örnek vaka 3 davasındaki adli araştırmalar, kanıtlar ve kullanılan yöntemlerin kapsamı ve emsal teşkil etmesi açısından Türkiye'deki adli olaylarda mekânsal yaklaşımın içeriğini

gözlemlemeyi sağlamaktadır. Deneysel, teorik ve teknik bilginin sentezlediği ve analizinin yapıldığı çalışmalarda farkında olmadan mimari tasarımın gücünden faydalanılmış, mekân ve nesnelere tanıklık vasfı yüklemiştir.

Adli mimarlık ayrı bir bilim dalı olarak değil hukuki platformda gerçekleştirilen çalışmalara ve olaylara teknik destek sağlayan bir araç olarak kullanılmıştır. Türkiye’deki diğer kriminal ve hukuki uygulamalardan farklı olarak olay yeri yalnızca suç olayının gerçekleştiği bir mekân olarak ele alınmamış, mekân ve nesneler üzerinden bilimsel ve nesnel tanık ifadeleri elde edilmeye çalışılmıştır. Fizik kanunları ve bilimsel gerçekliklere dayandırılan çalışmalarda yöntemlerin hukuki anlamda uzman olan bir avukat tarafından kullanılması sayesinde olayda hukuk, adli bilim ve mimarlık disiplinleri eşit ölçülerde ve dengeli şekilde yer almaktadır. Adli Mimarlık’ın doğasına uygun şekilde farklı disiplinlerin ortak çalışmasıyla gerçekleştirilen bir yaklaşım içinde bulunulmuştur.

Davada öncelikle fotoğraflar, bilirkişi raporları gibi klasik bilgiler değerlendirilmiştir. Bomba imha ekibi gibi kriminal uzmanların raporları ve değerlendirmeleri incelenmiştir. Bahsi geçen olayda olayın içeriği bağlamında tanık ifadelerine yoğun bir şekilde başvurulmasa da emniyet güçlerinin gözlem ve ifadelerinden faydalanılmıştır. Savunma tarafından, bu ifade ve tutanakların bazılarındaki çelişki ve tutarsızlıklar nedeniyle genellikle üniversitelerden bilirkişilerin analizlerine başvurulmuştur. Doğrudan mimari tasarım uzmanları-dışında teknik bilgileri ışığında mühendislerin uzman değerlendirmeleri de kullanılmıştır. Bütün bu belgeler ve bilirkişi raporlarının bütünleştirildiği üç boyutlu modellerin rekonstrüksiyonu yalnızca mekân-olay bağlamında delil olarak kullanılmak üzere gerçekleştirilmiştir. Kurgulanan bu olay yeri modelinden hareketle olayın nasıl gerçekleştiğine dair çıkarımlar yapılmış, savunmada kanıt olarak kullanılmıştır. Fizik kanunları ve bilimsel bilgiye dayalı yöntemlerin kullanıldığı incelemede rasyonel ifadeye ve nesnelerin tanıklığına öncelik verilmesi yöntem ve yaklaşımın çerçevesini belirlemektedir (Şekil 5.2.).

Şekil 5.2. Türkiye’deki Adli Mimarlık uygulamalarının olay yeri analizi işleyişi (Vaka 3 avukatıyla doğrudan iletişime dayalı olarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Mimarlıkta her tasarım, mekân ve yapı bir kereye mahsustur. Çünkü tasarım yere, kullanım amacına, kullanıcısına göre değişken bir yapıya sahiptir. Bu açıdan adli mimarlıktaki yöntemler de özellikle rekonstrüksiyon (yeniden inşa) açısından olay yerine, olaya ve bireylere göre farklı yaklaşım ve yöntemler gerektirmektedir. Kullanılan yöntem ve yaklaşımlar adli bilimlerde de olayın oluş biçimi, yeri ve zamanı gibi değişkenlere bağlı

olarak farklılık göstermektedir (Çizelge 5.1.). Çizelge 5.1.'de ele alınan adli vakalar, mekânsal analiz yöntemleri, bu yöntemlerin kullanıldığı mekânsal strateji unsurları, ve metodoloji aşamaları karşılaştırmalı olarak analiz edilerek incelenmiştir. Çizelgede strateji unsurlarından; yer: Y., merkez odak: M.O., yan odak: Y.O., duraklar: D., bağlantılar: .B ve nesneler: N. harfiyle; metodoloji aşamalarından veri toplama aşaması: 1, analiz aşaması: 2, rekonstrüksiyon aşaması: 3, senaryo ve sonuç aşaması: 4 rakamıyla ifade edilmiştir.

Çizelge 5.1. İncelenen adli vakalarda kullanılan yöntemlerin irdelenmesi

Yöntem / Dava	Ö. Vaka 1	Mekânsal Strateji Unsurları	Mekânsal Metodoloji Aşaması	Ö. Vaka 2	Mekânsal Strateji Unsurları	Mekânsal Metodoloji Aşaması	Ö. Vaka 3	Mekânsal Strateji Unsurları	Mekânsal Metodoloji Aşaması
Klasik tanıklık	X	Y, M.O.	1	X	Y, M.O.	1	-	-	-
Fotoğraf ve video kayıtları	X	Y, M.O. B, N.	1, 2, 3	X	Y, M.O.	1, 2, 3	X	M.O. , N	1, 2, 3
Bilirkişi raporları	X	M.O. , B, N.	1, 2, 3, 4	X	M.O, Y.O. , B, N	1, 2, 3, 4	X	M.O. , N	1, 2, 3, 4
Mimari plan çizimleri	-	-	-	X	Y, M.O, Y.O. ,B,N	2, 3	X	M.O. , N	2, 3
Üç boyutlu model	X	M.O., N.	2, 3	X	Y, M.O, Y.O.	2, 3	X	M.O. , N	2, 3
Animasyon	X	M.O. , B, N.	2, 3	X	Y, M.O. , Y.O., B,N	2, 3	X	M.O. , N	2, 3
Mekân-zaman-olay-birey matrisi	X	Y, M.O. B, N.	2, 3	X	Y, M.O. , Y.O. , D, B, N	2, 3	-	-	-
Maket	X	M.O. , N.	3	-	-	-	-	-	-
Üç boyutlu lazer tarama	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hukuki ağırlıklı savunma yöntemleri	-	-	-	-	-	-	X	M.O. , N	2, 3, 4
Klasik canlandırma (tatbikat)	X	M.O. , N.	3	-	-	-	-	-	-
Rekonstrüksiyon	X	M.O. , B, N	3	X	Y, M.O. , Y.O. , B, N	3	-	-	-
Mekânsal tanıklık ve okumalar	X	M.O. , B, N.	2, 3, 4	X	Y, M.O, B, N	2, 3, 4	X	M.O. , N	2, 3, 4

Vaka 1 ve Vaka 2'deki cinayetlerde suç olayına karışan ve tanık olan bireyler bulunduğu için klasik (bireysel) tanıklık yöntemi kullanılmıştır. Vaka 3 davasında ise olay türü patlama olduğu ve olay anında olay yeri merkezinde kişiler bulunmadığı veya hayatını kaybettiği için bireysel tanıklık yöntemi kullanılamamıştır. Bireysel tanıklık yöntemi, mekânsal stratejideki yer, odak, durak ve bağlantılar unsurları içerisinde değerlendirilebilecek ve mekânsal metodolojinin ilk aşamasında sıklıkla kullanılan bir yöntemdir.

Günümüzde birçok mekânda kullanılan güvenlik kameraları, şehirlerdeki mobeseler, olay yeri ekiplerince olayın hemen akabinde çekilen fotoğrafların varlığı neticesinde incelenen olaylar dâhil pek çok olay yeri analizinde fotoğraf ve video kayıtlarından faydalanılmaktadır. Bu yöntem, mekâna stratejik yaklaşımın tüm unsurlarını içermekte görsel veriler içermesi, her disiplinden uzmanlarca kolay anlaşılabilirliği ve suç anının adeta dondurulmuş bir bütünü içermesi anlamında analiz aşaması için de altlık sağlamaktadır.

Ele alınan bütün olaylarda uzman görüşlerce hazırlanmış bilimsel delillerin gerekliliğinden dolayı olay yeri bomba uzmanları, adli tıp uzmanları gibi bilirkişilerin raporları değerlendirilmiştir. Türkiye'deki Vaka 3'te bilirkişi faaliyetleri birbirinden bağımsız ve salt emniyet güçlerine bağlı bir şekilde yürütülürken, Vaka 1 ve Vaka 2'de daha disiplinler arası bir platformda ve mekânsal pratiğe eklemlenen bir işbirliği içinde ortaya koyulmaktadır.

Özellikle mimari yetkinliğe sahip olmayan olay yeri uzmanları tarafından yapılan ölçeksiz taslak çizimler çoğu zaman yalnızca mekândaki nesnelerin konumlarını yakınlık/uzaklıklarını göstermektedir. Ancak yapılan incelemelerde Vaka 3'te ölçülü bir mimari planın olay yerinin fiziki şartlarını ve yaşanan deneyimi nedenli doğru ifade ettiği görülmektedir. Vaka 1'de üç boyutlu ve simülasyona dayalı birçok mimari yöntemin kullanılması iki boyutlu plan kullanımının gerekliliğini ortadan kaldırmış, model ve maket üzerinde gerçekleştirilen analizler yeterli olmuştur.

Üç boyutlu model kullanımı her üç adli vaka için de ortaktır. Bunun yanında Forensic Architecture'ın analiz ettiği olaylarda daha gelişmiş ve mekân-zaman-birey-olay çakıştırmalı yöntemler kullanılmasına karşın Türkiye'deki olayda sadece mekân-olay unsurlarını içeren ham modeller kullanılmıştır.

Vaka 1 ve Vaka 2’de mekânsal analize özgü bir yöntem olarak kullanılan mekân-zaman-olay-birey matrisi, “an” ı bu dört unsur katmanına ayırıp analiz etmeyi esas almaktadır. Bu analiz aynı zamanda rekonstrüksiyon yöntemine de altlık oluşturmaktadır. Vaka 3’teki davada ise bu detayda bir katmanlara ayırma ve analiz yöntemi kullanılmamıştır. Aynı yaklaşım animasyon kullanımı için de geçerlidir. Mekânsal analiz metodunun temelini oluşturan analiz-rekonstrüksiyon sıralı yönteminin yurtdışındaki ekiplerce kullanıldığı, Türkiye’deki suç çözümleme yaklaşımında yer bulamadığı gözlenmiştir.

Vaka 2’deki cinayette suç kentsel açık bir alanda gerçekleşmiş ve olaylar bütünü geniş bir çevreye yayılmıştır. Vaka 3’te ise bir patlama gerçekleşmiş ve buna bağlı olarak olay mekânı ve mekândaki nesnelerde fazlaca fiziksel deformasyon oluşmuştur. Vaka 1 cinayetinde ise olay küçük bir internet kafede geçmekte tanıklık ve görüş açılarıyla ilgili çelişkiler bulunmaktadır. Özetle vakaların mekânsal anlamda ölçekleri ve içerikleri farklılık göstermektedir. Bu sebeple Vaka 1 maket yöntemi kullanılırken diğer iki olayda veri sağlamak açısından verimsiz görülerek kullanılmamıştır.

Vaka 1 ve Vaka 2’de maket, model, animasyon ya da her üçünün de kullanıldığı suç olaylarında mekânsal strateji unsurlarının belirlenip ona göre olayın sınırlarının çizildiği, yaklaşım ve yöntem belirlenerek yol haritasının belirlendiği görülmektedir. Ayrıca bu üç yöntem, deneyimsel kurgunun eklenerek mekânsal metodolojinin rekonstrüksiyon basamağının uygulanmasını sağlayan teknik yöntemler olarak da yer bulmaktadır.

Üç boyutlu lazer tarama yöntemleri oldukça pratik, teknolojik ve bilimsel veriler sağlayan bir yöntemdir. Bu yüzden, Forensic Architecture’ın vaka analiz raporlarında kesin bir bilgi olmamasına karşın yakın geçmişte gerçekleşen olayların ele alınması açısından bu yöntemin kullanıldığı tahmin edilmektedir. Ancak 90’lı yıllarda başlayan Vaka 3 düşünüldüğünde bu teknolojinin henüz geliştirilmediği düşünülmektedir.

Vaka 3 davasında bahsi geçen mimari yöntemleri kullanan kişi savunma avukatıdır. Savunmasını yaparken mekânsal veriler üzerinden bilimsel gerçekler ve fizik kurallarının tanıklığından faydalanmıştır. Diğer iki olayda ise bu görevi üstlenen ekibin çoğunluğu mimari yetkinliğe sahip kişiler ve mühendislerden oluşmaktadır. Bu açıdan hukuki süreç ve yasalar hakkında uzman bilgiye sahip bir avukatın fiziksel delilleri kullanarak hukuki ağırlıklı bir savunma yöntemi kullanması faydalı ve kaçınılmazdır.

Klasik canlandırma diye tanımlanabilecek tatbikat yöntemi Türkiye ve dünyada sıkça kullanılan eski bir yöntemdir. Ancak Vaka 3'te olduğu gibi uzaktan gerçekleştirildiği düşünülen bombalama ya da insan eliyle gerçekleşmemiş gaz patlaması, yangın gibi olaylarda bu yöntemin uygulanması mümkün olmamaktadır.

Rekonstrüksiyon yöntemi, mekân-zaman-olay-birey analizini içeren “an” ı analiz ederek mekânın geriye dönük inşasının yapıldığı, olay anının hem fiziksel hem deneyimsel niteliklerinin yeniden kurgulandığı Adli Mimarlık’ a özgü ikincil bir yöntemdir. İlk aşama an’ ın parçalanmış mekânsal matrisi ikinci aşama mekânsal parçaların sentezlenip inşa edilmesidir. Bu matris ve yeniden inşa temelde analiz-sentez yönteminin mekânsal bir yaklaşımla harmanlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla hem mekânsal hem deneyimsel inşayı kullanan bu yaklaşım mimari bir disiplin çerçevesinde mekânsal analiz yöntemlerini kullanan Forensic Architecture’ın analiz ettiği adli vakalarda kullanılmıştır. Rekonstrüksiyon yöntemi aynı zamanda mekânsal metodolojinin en önemli aşamasını oluşturmaktadır.

Mekânsal okuma ve tanıklıklar, mekân üzerinden yapılan soruşturmanın son aşamasında kullanılan bir yöntemdir. Veri toplama, analiz ve rekonstrüksiyonun ardından mekânsal tüm unsur ve yaklaşımlar kullanılarak mekânın tanık olduğu her anın okumasının gerçekleştirilmesidir. Vaka 1 ve 2’de belirli bir disiplin çerçevesinde, Vaka 3’te avukat tarafından bir okuma yapılmıştır. Her üç olayda da mekânın tanıklığından faydalanan bir yaklaşım ve yöntemler örüntüsü kullanıldığı için son aşamada da mekansal bir okuma gerçekleştirilmiştir.

Örnek vakaların üçünde de nesneler (N.) stratejik unsuru çoğunlukla kullanılmıştır. Olayın kapsamına göre yer (Y.), bağlantılar (B.) ve yan odak (Y.O.) unsurlarının kullanımı farklılık göstermektedir. Vaka 3’te suç olayı patlama türüdür ve bu tip olaylarda patlamanın gerçekleştirilmesi için gerekli nesneler bulunmaktadır. Pil, kablolar, metal boru gibi bomba yapımında kullanılacak malzemelerin temin edildiği noktalar suç olayındaki mekânsal stratejinin duraklarını (D.) tanımlamaktadır. Ancak Vaka 3’te sadece merkez odak ve nesneler kullanılmış, özellikle duraklar ve bağlantılar gibi olayın incelemesini kolaylaştıracak diğer unsurlar göz ardı edilmiştir.

İncelenen vakaların tamamında kullanılan yöntemlerdeki mekânsal metodoloji aşamaları verimli şekilde kullanılmıştır. Özellikle analiz ve rekonstrüksiyon yöntemleri uygun aşamalarda tüm olaylarda uygulanmıştır. Vaka 3'te temel yöntemlerinin (matris, maket vb.) ve strateji unsurlarının kullanımında birtakım eksikler görülmüştür. Temel yöntemlerin kullanılmaması mekânsal metodolojinin uygulanmasında da eksiklikler oluşturmuştur. Mekânsal metodolojinin en temel aşamalarından olan rekonstrüksiyonun kullanılmaması Vaka 3'teki mekânsal analiz yöntemi kullanımını sınırlamaktadır.

Mekânsal strateji yöntemlerinin ise en verimli kullanıldığı olay Vaka 2'dir. Yer unsuru bağlamında geniş çaplı bir yaklaşım her aşamada göz önünde bulundurulmuştur. Maket yöntemi olayın içeriğine uygun olmadığı için kullanılmamıştır. Durak unsurunun kullanıldığı tek adli vaka da Vaka 2'dir. Ancak olay yeri incelemesinde mekânsal yaklaşımlarda bir deneyimin gerçekleştiği tüm duraklar incelenmelidir. Yer kapsamına giren tüm mekânlar olayın öncesi ve/veya sonrasına tanıklık etmiştir. Bu açıdan küçük bir kanıt ihtimali dahi değerlendirilmelidir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

21.yüzyılda gelişen teknoloji ve bilim sayesinde adli vakalara yaklaşım ve olay yeri inceleme yöntemleri için potansiyel kaynaklar artmıştır. Aynı şekilde bilim dallarının kapsamı da genişledikçe kesiştikleri düzlemler artmış ve birlikte çalışmaları da kaçınılmaz hale gelmiştir. Böylece tüm bilim dallarında olduğu gibi adli bilimlerde de yöntemler, yaklaşımlar ve kapsamlar birbiriyle ilişkili ve örüntülü bir hal almıştır. Örneğin, drone adı verilen insansız hava araçlarının savaş ortamlarında saldırı için kullanılmasının yanında arama ve kurtarma çalışmalarında insanlığın yararına kullanılması bu disiplinler arası ortamı ortaya koymaktadır. Mimarlık da benzer şekilde kentleşme, deprem, yangın gibi sosyal, mekânsal ve tasarımsal sorun ve/veya suçlara neden olduğu gibi kendi mekânsal yaklaşım ve yöntemleriyle suç sorununa ve tespitine çözüm de üretebilmelidir. Çünkü suç (olay) ve mekân (yer) ilişkisinin olduğu her düzlemde adli bilim ve mimarlığın yolu kesişmektedir. Bu etkileşim üzerinden mimarlık adli bilimlerin kapsamını şehirler, binalar ve mekâna yöneltirken, adli bilimler de mimarlığı hukuki süreçleri sorgulayıcı bir araştırma pratiğine dönüştürmektedir.

Bu etkileşimden ortaya çıkan Adli Mimarlık disiplini bağlamında uluslararası çalışmalarda bulunan ekiplerce uygulanan ve mekânın suça tanıklığından faydalanılan yöntemler, insan hakları anlamında disiplinler arası bir ortam sağlaması dolayısıyla daha güvenli, eşit ve huzurlu evrensel bir toplum oluşması açısından önemlidir.

Adli bilimler hem araştırmayı hem de araştırmanın sunumunu içeren bir çalışma alanına sahiptir. Bu da mimari tasarım ve hukuki süreçlerin ve bu süreçlerin uzmanlarının aşına olduğu bir yaklaşım biçimidir. Adli Mimarlık, işte bu estetik ve bilimsel araştırma-sunum pratiğinin bütünü ve örüntüsünden oluşan bir pratiktir. Bu pratik yöntemlerini mimari tasarımın ve mekânın suça tanıklığıyla kurgulamaktadır. Sadece toplumsal sorunları kınayan entelektüel bir sanat eleştirisi yerine sorunların çözümüne dair teknik ve bilimsel çözümler sunmaktadır. Mekânsal analiz yaklaşım ve yöntemleri, suç eylemine maruz kalmış, çoğu zaman travmatik zihinlerin ürünü olan bireysel tanıklığın öznel, değişken ve duygusal doğasından kaynaklı sorunlara çözüm bulmak için geliştirilmiştir. Mekân ve nesnelerin tanıklığı sayesinde daha nesnel, fizik kanunlarına uygun ve gerçeğe yakın sonuçlar elde edilmektedir.

Forensic Architecture'ın kullandığı yöntemler Adli Mimarlık' ın temel yaklaşım ve yöntemini oluşturarak mimari yetkinlik, bakış açısı ve pratiğin dünya meselelerine ve sosyal hayata nasıl müdahil olabileceğini göstermektedir. Ancak yapılan araştırma sonucunda bir ekibin çalışma yaklaşımı olmaktan öte akademik ve özgül bir disiplin altında Adli Mimarlık' ı ve onu kendine özgü mekânsal yaklaşım ve yöntemlerini belirlemek gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Çalışmada, mekânsal yaklaşım sonucu ortaya çıkan teorik mekânsal strateji ve metodolojinin suç olayının çözümünde yetkililere zaman kazandırması, yetkililer tarafından kolay anlaşılması, uluslararası literatüre hem mimarlık hem adli bilimler anlamında katkı sağlaması beklenmektedir. Akademik özgül bir disiplinin geliştirilmesi ve yeni metodolojilerle daha çağdaş ve sistematik bir çalışmanın ortaya koyulması, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde olunması ihtiyaçlara cevap verebilecek bir alanın oluşmasını sağlayacaktır. Mekânsal strateji unsurlarının, mekânsal belgelemeyi sağlayacağı, haritalamayla suçun okunurluğunu kolaylaştacağı düşünülmektedir. Mekânsal metodoloji aşamaları da, mekânın yeniden dijital ortamda kurgulanması ve deneyimlenmesine imkân vermektedir. Bu açıdan mekânsal analiz yöntemleriyle oluşturulup sunulan bilirkişi raporlarının karar vericilerin olayı ve olay yerini anlamasının kolaylaştırması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Çünkü insan zihni; elle tutulur, fiziksel ve çok boyutlu formları daha kolay algılayıp yorumlayabilmektedir. Rekonstrüksiyonu yapılmış yeni olay yeri mekânı sayesinde soruşturma sırasında sorulmamış soruların sorulmasına ve yeni kanıtların bulunmasına olanak sağlamaktadır. Olay yerinin geleneksel canlandırması sırasında dışarıdan geçen bir araç, duyulması gereken bir sesin duyulmasını engelleyebilmektedir. Ancak dijital ve bir bakıma steril bir ortamda gerçekleştirilen rekonstrüksiyon, yapılan deneye dış ortamdan müdahaleleri en aza indirmektedir.

Bu bağlamda, özellikle jeopolitik konumu nedeniyle birçok terör saldırısı ve sınır gerginliğinin başrolünde olan Türkiye bu suçlara karşı yeni teknolojilerle uyum sağlamalı suçun önlenmesinde dışa bağımlılığını azaltmalıdır. Ancak polis ve jandarma kuvvetleri rutin inceleme yoğunluklarından farklı bilimsel çalışmalara ve detaylı incelemelere fırsat bulamamaktadır. Öte yandan suçlular yaşam boyu yeni teknolojileri takip ederek geliştirmekte, kendine yeni suç fırsatları ve yöntemler yaratmaktadır. Türkiye' deki Adli Bilimler' in özellikle fen bilimleri alanında çalışanlarda, bilginin usta-çırak ilişkisiyle

öğrenilmesi ve teknik ekipman ile bilginin yurtdışından temin edilmesi suçların çözümünde ilerlemeyi ve suçluların yöntemlerine yetişmeyi zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, teknoloji ve tasarım ışığında yeni yöntemler geliştirmek gerekmektedir. Farklı tahmin biçimleri ve yöntemler kullanarak birbirini tamamlayacak yaklaşımlar yakalamak da tasarım ve yaratıcılık gerektiren bir iştir. Bu anlamda mekânsal yaklaşımlar ve yöntemler bu gerekliliği sağlayacak birleştirici ve yaratıcı güce sahiptir. Mekânsal analiz yöntemleri olay yerini mekân hâkimiyetinin verdiği güçle en ince ayrıntısına kadar inceleme olanağı sağlamaktadır. Evrensel bir dil olan çizgi dilinin kullanım avantajıyla mimarlığa uluslararası meselelerde söz sahibi olma hakkı tanınmıştır. Suçun kavramsal ve pratik yaklaşım gerektiren bir olgu olması nedeniyle, mimarlık disiplininin suç araştırmaları için uygun bir platform olacağı öngörülmektedir.

Öte yandan, yapılan çalışmalarda mimarlığın bilimsel ve teknik yanı ön planda tutulmuş; estetik kaygısı gibi sanata ve insan olmaya dair bazı duyarlıklar göz ardı edilmiştir. Araştırmalarda incelenen manipüle olmuş tanık ifadeleri sadece bilimsel birer veri olarak değerlendirilmiş, mimarlığın sanatsal varlığına dair bir sorgulamada bulunulmamıştır. Mimarlığın fiziksel oluşumuna ilişkin, siyasi otoriteyi ya da mülkiyeti tehdit eden yani mekânın nesne olduğu suçlarda daha verimli sonuçlar verebilecek bu yaklaşım, insanın özne olduğu suçlarda da kullanılmakta ancak mimarlığın sanat ve estetik duyarlılığını teknik ve hukuki bir çerçeveye hapsetmektedir.

Literatür taraması sonucunda ortaya çıkan ve karşılaştırmalı vaka analizleriyle desteklenen mekânsal strateji unsurları ve metodoloji aşamalarının yurt dışında faaliyet gösteren ekiplerce kullanıldığı, olay yeri incelemelerinde soruşturmanın bilimselliğini pekiştirerek soruşturmaya ivme kazandırdığı, özellikle analiz-rekonstrüksiyon yöntemlerinin olayın aydınlatılmasına ciddi katkılar sağladığı görülmüştür. Türkiye’de mekânsal analiz metodolojisinin münferit birkaç olayda dava avukatlarınca sistematik bir disiplin içerisinde yer almadan bir araç olarak kullanıldığı gözlenmiştir.

Olay yeri rekonstrüksiyonunda kullanılan mimari yöntemler ve bu yöntemlerin toplamından doğan Adli Mimarlık ulusal/uluslararası kamuoyu ve tüm disiplinleri sorumluluk almaya, insanlığın yaşam alanı ve yaşam hakkına sahip çıkmaya davet etmektedir. Bilim ve sanat çevrelerini bu kapsamda birleştirerek estetik ve teknik harmanlı yöntemlerle adaletin tecellisine katkı sağlamaktadır. Suç araştırmalarına kazandırılan mekânsal boyut, sanat ve

tasarımdan yararlanarak faydacı bir üretim sağlamaktadır. Çağdaş sanatlara yeni sorgulayıcı bir tavır ve bilimsel çalışmalara da estetik bir anlayış kazandırması açısından önemlidir. Asırlar boyu çatışma içinde olan materyalist ve idealist düşünceyi yani madde ve bellek çatışmasını çapraz ve örüntülü biçimde bir araya getirmektedir. Bu iş birliğinin mimarlığın 21.yüzyıldaki misyonunu belirlerken toplumsal huzur ve adalet ortamının sağlanması ve evrensel insan haklarının savunulması anlamında yeni bir vizyon yaratması beklenmektedir.

Ülkeler teknoloji ve bilgi üreterek ekonomik ve siyasal rekabet gücünü arttırmaktadır. Bilim ve teknolojinin üretimi de bilim ve teknoloji politikaları ile gerçekleştirilir. Hukuk, bilim ve teknolojiye devlet politikaları ve bu alanlardaki akademik çalışmalar bağlamında Adli Mimarlık' ın yeni bir disiplin olarak geliştirilmesinin Türkiye'nin uluslararası misyonunu belirleyeceği düşünülmektedir. Bu yeni disiplin kapsamında gerçekleştirilen olay yeri rekonstrüksiyonunda mekânsal analiz yöntemlerinin kullanımının tüm dünyada ve Türkiye'de bilimin ve adaletin gelişimine katkı sağlayacağı, bu sayede Türkiye'nin ulusal ve uluslararası kamuoyunda saygınlığının artacağı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Achea, J. C. (1985). Special Issue: Crime And The Environment: New Perspectives, *Journal of Architectural and Planning Research*, 2 (4), 245-259.
- Akıncıtürk N. (2003). Yapı Tasarımında Mimarın Deprem Bilinci, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1(8).
- Asar, H. (2013). *Mimari Mekân Okumasında Algusal Deneyim Analizinin Bir Yöntem Yardımıyla İrdelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 14-37.
- Atasoy, S. (1998). *Kriminalistik Ders Notları*, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp, İstanbul.
- Ateş Can, S. ve Tuncer, H. (2015, 7-9 Mayıs). *Burdur-Türkiye mimari tasarımı deprem faktörü*. Uluslararası Burdur Deprem ve Çevre Sempozyumunda sunuldu, Burdur.
- Ayhan, İ. (2007). *Kentte suç oranlarının ekonomik sosyal ve mekânsal değişkenlerle modellenmesi*. Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 6-29.
- Ayhan, İ. ve Çubukçu M. (2009). Kentsel mekâda gelişen suçla mücadele etmede disiplinlerarası güvenlik politikaları, *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(1), 25-46.
- Beyhan, F. (2016, 3-5 Haziran). *Adli mimarlık*. Divriği Adli Bilimler Günlerinde sunuldu, Sivas.
- Bilgili, M. Ö. (2016, 3-5 Haziran). *Yüksek binaların zararları*. Divriği Adli Bilimler Günlerinde sunuldu, Sivas.
- Bilgin, N. (1990). Fiziksel mekândan insani ya da insanlı mekâna, *Mimarlık Dergisi*, 241(3).
- Brantingham, P. J. and Brantingham P.L. (2003). Anticipating the Displacement of Crime Using the Principles of Environmental Criminology., *Theory for Practice in Situational Crime Prevention. Crime Prevention Studies*, Vol. 16, Monsey, N.Y.: Criminal Justice Press, 20-40.
- Brantingham, P. L., ve Brantingham, P. J. (1993). Nodes, paths and edges: Considerations on the complexity of crime and the physical environment. *Journal of Environmental Psychology*, 13(1), 3- 28.
- Büyükyenigün, Ö. (2010). *Mekân-suç ilişkisinin coğrafi bilgi sistemleri destekli incelenmesi: Kahramanmaraş il merkezi örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 5-68.
- Ceylan, B. (2008). *Ülkemizde Olay Yeri İnceleme Uygulamalarına Genel Bakış ve Mevcut Sistemin Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Fen Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul, 22-39.
- Chainey, S. and Ratcliffe, J. (2005). *GIS and Crime Mapping*. London: Wiley, 37- 42.

- Cicerali E. E. ve Cicerali L. (2016, Kasım). *Çevre Ve Suç: Şehir Güvenliğinin Sağlanmasında Çevre Psikolojisi Yaklaşımı*. Tasam, İstanbul Güvenlik Konferansı'nda sunuldu, İstanbul.
- Cozens, P. M. (2002). Sustainable urban development and crime prevention through environmental design for the British city. Towards an effective urban environmentalism for the 21st century. *Cities – The International Journal of Urban Policy and Planning*, 19(2), 129-137.
- Crowe, T. D. (2013). *Crime Prevention Through Environmental Design*, Butterworth-Heinemann Yayıncılık. s. 236.
- Çaylı E. (2012, Nisan). *Adli mimarlık*. Radikal Gazetesi Tasarım eki, s.16
- Dalan, Ö. ve Tecim, V. (2013). Farklı Çalışma Ölçeklerinde Suç Oluşumuna Etki Eden Değişkenlerin Mekânsal İstatistik Yöntemiyle Karşılaştırılması, *TÜİK İstatistik Araştırma Dergisi*, 10 (3), 1-14.
- Darçın, E. S. ve Darçın, M. (2017). *Suç Sebeplendirme Yaklaşımları*. Ankara: Nobel Yayıncılık. 88-105.
- De Forest, P. R., Gaensslen, R.E. and Lee, H. C. (1983). *Forensic Science An Introduction to Criminalistics*, USA: Mc. Graw-Hill Publishing.
- Deflem M. (Editör). (2006). *Sociological Theory and Criminological Research : Views from Europe and the United States*. Amsterdam: Elsevier/JAI Press, 185-190.
- Durmuş, K. (2003). *Olay Yeri İncelemesinde Örnek Alımında Delilin Devamlılığının Sağlanması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Dutelle, A. W. (2011). *An Introduction to Crime Scene Investigation*, Burlington: ones & Bartlett Publishers, 20-102.
- Duru, H. (2013). Liselerin, içkili yerlerin ve kahvehanelerin sokak üzerinde oluşan suç etkisi – Bursa örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26-50.
- Düzgün, Ş. (2007), Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar ve Disiplinlerarasılık, *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dosya 06*, Bülten:55, 4-11.
- Ergün, N. ve Yirmibeşoğlu, F. (2005, 7-9 Kasım). *İstanbul'da 2000-2004 yılları arasında suçun mekânsal dağılımı. Planlamada yeni politika ve stratejiler riskler ve fırsatlar*. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokyumunda sunuldu, İstanbul.
- Erzen, J. (2007). Kent Estetiği: Türkiye Estetik Kongresi'nde "Çevre, Kent ve Mimarlık" Üzerine, *Mimarlık Dergisi*, 334.
- European Crime Scene Examiners Basic Course Handbook*. (2002, March). The National Training Centre, Durham, England.
- Felson, M., Clarke R. V. G. and Britain G. (1998). *Opportunity makes the thief: practical theory for crime prevention*. London: Police Research Series.

- FEMA, (2006). *Designing for Earthquakes, A Manual for Architects*. US Department of Homeland Security: Washington DC.
- Fisher, B., A., J. (2004). *Techniques of Crime Scene Investigation* (7th edition). Florida: CRC Press, 25-43.
- Forensic Architecture. (2017). 77sqm_9:26min, *Counter Investigating the testimony of Andres Temme in relation to the Murder of Halil Yozgat in Kassel, 6 April 2006 Report*.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar*. (F. Keskin, D., I. Ergüden, & O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Güriz, A. (2011). *Hukuk Başlangıcı*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 20-42.
- Hacısalıhoğlu, Y. (2006). Kuramsal ve kavramsal bir çözümleme: mekân-güç-çatışma ve jeopolitik. *Türk Coğrafya Dergisi*, 47 (1-2), s.1-14.
- Hacking I. (1975). *The Emergence of Probability*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hasol, D. (2008). Mimarlığı tanımlamak. *Yapı Dergisi*, 316, s.46-47.
- Hızır, N. (1985). *Bilimin Işığında Felsefe*. İstanbul: Adam Yayınları, 18-33.
- İçli T. G. (2016). *Kriminoloji*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 7-58.
- İnternet: Akbulut, K. K. (2019). NLTR: *Sanat, mimari ve gazeteciliğin kesişimi: Forensic Architecture*. URL: https://www.newslabturkey.org/sanat-mimari-ve-gazeteciliginkesisimiforensicarchitecture/?utm_campaign=Bundle&utm_medium=referral&utm_source=Bundle, Son Erişim Tarihi: 21.04.2019.
- İnternet: Ergül, A. M. (2019). Sanatatak: *Documenta 14'ün en önemli işi bir sanat çalışması değil*. URL: <http://www.sanatatak.com/view/documenta-14un-en-onemli-isi-bir-sanat-calismasi-degil>, Son Erişim Tarihi: 17.04.2019.
- İnternet: Bölgesellik unsuruna uygun olmayan bir vaziyet plan görseli. URL: <https://tr.pinterest.com/pin/787215209836462042/>, Son Erişim tarihi: 29.10.2018.
- İnternet: Bölgesellik unsuruna uygun bir vaziyet plan görseli. URL: <https://tr.pinterest.com/pin/787215209836462042/>, Son Erişim tarihi: 29.10.2018.
- İnternet: Doğal gözetim unsuruna uygun /uygun olmayan bazı önlemleri içeren bir konut girişi görseli. URL: <http://grigazete.com/adding-curb-appeal-to-a-ranch-house-minimalist/perfect-adding-curb-appeal-to-a-ranch-house-with-ideas-plans-free-furniture-view-8-budget-projects-hgtv/>, Son Erişim tarihi: 03.11.2018.
- İnternet: İmgesel olarak suça teşvik eden, Tekirdağ'da uyuşturucu kullanan gençlerin uğrak mekânı haline gelmiş metruk bir bina görseli. URL: <http://sarayhaber.net/yine-metruk-ev-yine-uyusturucu.html>, Son Erişim tarihi: 03.11.2018.

İnternet: 3B lazer tarayıcıyla elde edilen modele bir örnek görseli. URL: <https://www.faro.com/application/crime-scene-analysis/>, Son Erişim Tarihi: 07.11.2018.

İnternet: Olay yeri plan çizimi ve suçun mekânsal akış diyagramı görseli. URL: <http://www.michellehenry.fr/crimescene2.jpg>, Son Erişim tarihi: 11.03.2019.

İnternet: Bombalama sonrası ortaya çıkan toz bulutunun grafik ve fotoğralarla karşılaştırılarak incelenmesi görseli, URL: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-architects-scientists-reconstructing-crimescenesone>, Son Erişim tarihi: 11.03.2019.

İnternet: Cinayetin işlendiği internet kafenin üç boyutlu modeli görseli. URL: https://www.forensicarchitecture.org/case/77sqm_926min/, Son Erişim tarihi: 12.03.2019.

İnternet: Olayın 39.saniyesinin muhtemel mekânsal hali-1/1 maket görseli. URL: https://www.forensicarchitecture.org/case/77sqm_926min/, Son Erişim tarihi: 12.03.2019.

İnternet: İnternet kafedeki tanıkların çevrimiçi ve çevrimdışı olma durumları görseli. URL: https://www.forensicarchitecture.org/case/77sqm_926min/, Son Erişim tarihi: 12.03.2019.

İnternet: Mekân-zaman matrisi örneği görseli. URL: https://www.forensicarchitecture.org/case/77sqm_926min/, Son Erişim tarihi: 12.03.2019.

İnternet: 30.sn'deki ses simülasyonu görseli. URL: https://www.forensicarchitecture.org/case/77sqm_926min/, Son Erişim tarihi: 15.03.2019.

İnternet: Ön odadaki koku parçacıklarının (amonyak) akışkan dinamiğinin simülasyonu görseli. URL: https://www.forensicarchitecture.org/case/77sqm_926min/, Son Erişim tarihi: 15.03.2019.

İnternet: Olay yeri rekonstrüksiyon süreci görseli. URL: https://www.forensicarchitecture.org/case/77sqm_926min/, Son Erişim tarihi: 20.03.2019.

İnternet: Olay yeri aktörlerinin kamera açılarıyla belirlenmesi görseli. URL: https://www.forensicarchitecture.org/case/77sqm_926min/, Son Erişim tarihi: 20.03.2019.

İnanıcı, A., Şelimen, D. (2004). *Acil serviste adli olgu değerlendirilmesi ve adli hemşirelik, acil bakım*, İstanbul: Yüce Yayım, 169-184.

Kara, İ. O. (2016). *Mekân güvenliğinin savunulabilir alan teorisi ekseninde değerlendirecek bir yol haritası: Uludağ üniversitesi, mimarlık fakültesi örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

- Karasu, M.A. (2009). *Kente karşı suç*. Ankara: Savaş Yayınevi, 100-187.
- Katyal, N. K. (2002). Architecture as Crime Control. *The Yale Law Journal*, 111 (5), 1039-1139.
- Korkmaz, A. ve Avar A. (2019). Olasılık: Janus Yüzlülüğün Eski ve Yeni Görünümleri, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*,4 (1), 81-92.
- Köklü, E. (2016). *Kent merkezlerinde suç korkusunun incelenmesi: Beşiktaş örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Lefebvre, H. (1991[1974]). *The Production of Space*, çev. D. Nicholson-Smith, Oxford: Blackwell Publishers, 11-46.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*, Cambridge: MIT Press, 15-129.
- Michael, J., and Adler, M. J. (1933). *The Nature of Crime*. London: Sage, 30-203.
- Murray, T. A., McGuffog, I., Western, S. J. ve Mullins, P. (2001). Exploratory spatial data analysis techniques for examining urban crime. *British Journal of Criminology*, 41, 309- 329.
- Newman O. (1972). *Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design*. New York: Macmillan, 17-186.
- Olligschlaeger, A. M. (1997). *Spatial analysis of crime using GIS-based data: Weighted spatial adaptive filtering and chaotic cellular forecasting with applications to street level drug markets*. Doktora tezi, Carnegie Mellon Üniversitesi, Pittsburg.
- Park, E.R. and Burgess E. W. (1925). *The City*, Chicago: University of Chicago Press, 2-46.
- Seyhan, E. (2017). *Yangın Sonrası Olay Yeri İncelemesi-Temel Bilgiler*, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 105-124.
- Shaw, C. R. and McKay H. D. (1972). *Juvenile Delinquency And Urban Areas* (3th edition), Chicago: University Of Chicago Press. 298-347.
- Siegel L.J. (2011). *Criminology: The Core.*, Belmont, CA: Wadsworth, 2-208.
- Sutherland, E. H. (1947). *Principles of criminology* (4th edition.). Oxford, England: J. B. Lippincott, 310-440.
- Şengezer, S.B. (1999). *13 Mart 1992 Erzincan Depremi Hasar Analizi ve Türkiye’de Deprem Sorunu*, İstanbul: Y.T.Ü. Basın Yayın Merkezi.
- Tanrıvere, U. (2017). *Mekân: Toplumbilim, mimarlık ve yazınbilimde mekân araştırmaları, adli bilimler ve suç bilimi bağlamlarında mekân: Olay yeri ve suç yeri*, Eskişehir: Detay Yayıncılık, 105-130.
- Tischler, H.L. (2011). *Introduction to Sociology*. USA: Wadsworth, Cengage Learning.

- Turgut, E. (2013). *Toplumsal bellek ve mekân ilişkisi bağlamında taksim meydanı ve yakın çevresi*, Lisans Bitirme Ödevi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- Urry, J. (1996). *Sociology of time and space*. Malden: Blackwell Publishing, 416-443.
- Vaka 3 Avukatı. (2019, 25 Nisan) Vaka 3 hakkında doğrudan iletişim. İstanbul.
- Weizman E. ve Herscher A. (2011). Architecture, Violence, Evidence. *Future Anterior: Journal of Historic Preservation, History, Theory, and Criticism*, 8 (1), 111-123.
- Weizmann, E., Barenblit F., Bois Y., Feher M., Foster H., Güiraldes R., Lehner A. and Medina C. (2017). *Forensic architecture: Hacia una estética investigativa*, İspanya: MACBA&MUAC, 30-152.
- Yavuz H.A. (2017). Bir Savaş Suçu Olarak Kültürel Miras Niteliğindeki Eserlere Yönelik Saldırı Eylemi Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Al Mahdi Kararı Üzerine Bir İnceleme, *Ankara Barosu Dergisi*, 3.
- Yılmaz A. (2001). *Uluslararası Ceza Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları, s. 177.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : SEYMEN, Esen
 Uyruğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 28.04.1990, Trabzon
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 0 (535) 493 50 48
 e-mail : esenakdag@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi / Mimarlık	Devam ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi / Mimarlık	2014
Lise	Trabzon Kanuni Anadolu Lisesi	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2019-Halen	İstanbul Aydın Üniversitesi	Öğretim Görevlisi
2017-2018	Loft Mimarlık	Uygulama Mimarı
2014-2017	NKY Mimarlık & Mühendislik	Dizayn Ofis Mimarı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Seymen, E. , Beyhan, F. (2019). Sosyo-mekânsal bir olgu olarak suça tanıklık eden mimarlık, 4. Uluslararası Mühendislik, Mimarlık ve Tasarım Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı. İstanbul. 870-877.

Hobiler

İHA kullanımı, Pastacılık, Kamp, Dans

GAZİ GELECEKTİR...